

בעזה"יית עמ"י עש"י

ילקוט
השבועתי אתכם
כרך ב'

בירור סוגית 'איסור השבועות'
ממסכת כתובות קי"א ע"א
כפי שמופיע אצל
רבותינו הק' זיעועכ"א

בזכות החונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה
נלקט ונערך ע"י זעיר דמן חברי
אביעד נייגר הי"ו

©

כל הזכויות שמורות
כל הדא"ח שהובאו הינם נחלת הכלל
כל ההסברים על הדא"ח הינם נחלת הכלל
הסידור והעריכה אינם לשימוש הכלל

תוכן עניינים

5	שער האחרונים חכמי ספרד, תימן ואמ"ת
6	חכמי ארץ-ישראל
6	חכמי צפת עיה"ק
6	הרמ"ק ובית מדרשו
11	רבי יוסף סאגיס ותלמידיו
13	מרן יוסף קארו ובית מדרשו
43	תלמידי רבי משה מטרנאני 'המב"י'
51	האר"י הק' וגוריו
111	רבי משה נ' מכיר ובית מדרשו
113	חכמי ירושלים עיה"ק
147	חכמי חברון עיה"ק
153	חכמי טבריה עיה"ק
154	חכמי אר"צ
154	מגירוש ספרד עד שנות הישצ"ט
164	מתלמידיו של רבי חיים ויטאל "המהרש"ו" מאר"צ
170	חכמי אר"צ המשך החל משנות ה'ת"ק עד שנות ה'ת"ש
202	חכמי לבנון
204	חכמי טורקיה
204	משנת ה'ת עד ה'תצ"ט
228	משנת ה'ת"ק עד ה'תקצ"ט
250	רבי חיים פאלאג'י וצאצאיו
256	רבי אברהם פאלאג'י
259	רבי רחמים נסים יצחק פאלאג'י
265	משנת ה'ת"ר עד ה'ת"ש
274	חכמי איטליה
274	תלמידי הרמ"ק באיטליה
281	ממגורשי ספרד עד שנת הי"פ
291	תלמידיו ותלמידי תלמידיו של הרמ"ע מפאנו
298	תלמידיו ותלמידי תלמידיו של רבי בנימין ב"ר מאיר הלוי
307	משנת הישצ"ט עד תקופת הרמח"ל
313	רבי משה חיים לוצאטו ובית מדרשו
345	המשך חכמי איטליה משנת ה'תק"ו עד שנות ה'ת"ש
351	חכמי מצרים
351	מגורי האר"י הק' במצרים
351	משנת ה'ת"ר עד ה'תרצ"ט
357	חכמי בולגריה, בוסניה וקרוואטיה
365	חכמי יוון
365	משנת ה'ת עד ה'תצ"ט
373	משנת ה'ת"ק עד ה'תקצ"ט
387	משנת ה'ת"ר עד ה'תרצ"ט
390	חכמי מרוקו
390	משנת ה'ת עד ה'תצ"ט
398	משנת ה'ת"ק עד ה'תקצ"ט
407	משנת ה'ת"ר עד ה'תרצ"ט
426	משנת ה'ת"ש עד ה'תשצ"ט
439	חכמי טנג'יר
441	חכמי אליג'ריה

450	.....	חכמי טוניס
450	.....	משנת הית"ק עד היתקצ"ט
456	.....	משנת הית"ר עד היתרצ"ט
474	.....	משנת הית"ש עד ימינו אנו
480	.....	חכמי עירק
480	.....	משנת הית"ר עד היתרצ"ט
499	.....	משנת הית"ש עד ימינו אנו
512	.....	חכמי פרס
516	.....	חכמי הודו
519	.....	חכמי תימן
527	.....	חכמי ספרד ופורטוגל
529	.....	חכמי הולנד
530	.....	רבי יעקב ששפורטש
532	.....	המשך חכמי הולנד
534	.....	חכמי אנגליה
534	.....	רבי רפאל מילדולה (מתלמידי החיד"א)
535	.....	בנו ותלמידו של רבי רפאל מילדולה

שער האחרונים

חכמי ספרד, תימן ואמ"ת

חכמי ארץ-ישראל

חכמי צפת עיה"ק

הרמ"ק ובית מדרשו

רבי שלמה ב"ר משה אלקבץ¹ זיע"א, מנות הלוי, הקדמה

ומה שיראה אמתתן של דברים דהוי בניחותא והוי ע"ד מה שהביא הרמב"ן ז"ל בפסוק וירא כי לא יכול לו וז"ל כמו שאמרו א"ר חייא בר אבא אם יאמר אדם לי תן נפשך על קדושת שמו של הקב"ה אני נותן ובלבד שיהרגוני מיד אבל בדורו של המרה איני יכול לסבול ומה היו עושים בדורו של המרה היו מביאים כדירות של ברזל ומלבנין אותן באור ונותנין אותן תחת שיחיהן ומשיאין את נפשותיהן מהם עכ"ל, ומאמר זה הלא הוא במדרש חזית בפסוק השבעתי אתכם וגו' ומקיים בו ומביאים קרומיות של קנים ונותנים אותם תחת צפורנין ומשיאין נשמותיהם הוא שאמר דוד (תהלים כה א) אליך די נפשי אשא אשיא כתיב שהיו משיאים נפשם על קדושת שמו של הקב"ה.

ועל דרך זה הוי דבר חנני' מישאל ועזרי' שאם היו אומרים להם לייסר אותם בייסורין קשים הוו פלחו לצלמי' כדברי ר' חיי' בר אבא, ומה שכתבו עוד ז"ל ראה מפ"ק דמגילה מפני מה נתחייבו וכו' פליאה דעתם ממני מהראיה היא ואם היתה ע"א היה להם למסור עצמם על קדושת השם דאין הכי נמי דהיה להם למסור עצמם ועל שלא מסרו עצמם נתחייבו כליה ואם היה להם להביא ראה מזה המאמר הוי מדמסיק הם לא עשו אלא לפני שביאורו מיראה כדפרישית ואי הוי ע"א מחמת יראה מי שרי יש מקום למדת הדין לומר היה להם למסור עצמם...

רבי שלמה ב"ר משה אלקבץ זיע"א, מנות הלוי, מדרש מגלת אסתר, דף קלט ע"א

והמתרגם היסב דבר ומי יודע לדבר כעת הזאת והוא כמשיב על מה שאמרה ואני לא נקראתי לבא אל המלך ואי אפשר שיאריכו הימים שלא אקרא ואז אדברה אל המלך ואין ראוי לדחוק את השעה אחרי שיש עת וזמן, ועל זה אמר ומי יודע וגו' ותרג' ומאן הוא חכימא די ינדע אי לשתא דאתיא בעידנא הדא את מטיא למחסן מלכותא...

והדברים יותר מבוארים בדברי קדשו של רבי יוסף חיים הבבלי 'הבן איש חי' זיע"א, בן איש חיל, דרוש די לשבת זכור, דף לא ע"א

באופן אחר נראה לי בסייעא דשמיא, הטעם דאין אנחנו זוכרים בכל יום אלא רק ניסים של יציאת מצרים, ואין זוכרים נס של פורים שהיה רב ועצום, שיצאו בו ישראל ממות לחיים, והוא כי בגאולה העתידה כתיב, **השבעתי אתכם אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ (שה"ש כ'), כי יש שבועה שלא נדחוק את השעה לעשות השתדלות בעבור הגאולה וביאת המשיח, ולכן אמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין דף צ"ז ע"א), אין המשיח בא אלא בהיסח הדעת, ולכן אמר הכתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, כלומר הגאולה העתידה תהיה כמו**

¹ רבי שלמה ב"ר משה אלקבץ זיע"א - ה'רס"ה - ה'שמ"ה (למרות שרוב חייו משתרעים על תקופה שמכונה תקופת הראשונים, יש לו יותר שייכות לתחילת האחרונים, מכיוון שאז התפתחה תורת הקבלה בצפת וסביבותיה).

גאולה של יציאת מצרים, שהיתה בהיסח הדעת, וישראל לא דחקו את השעה, ולא עשו שום השתדלות ליציאתם ממצרים, והיו עוסקים בעבודות ועיוני, עד ששלח השי"ת את משה בחירו להוציאם, ויאמן העם כי פקד ה' את עמו, ולכן אנחנו זוכרים יציאת מצרים בכל יום, ללמד שהגאולה העתידה תהיה כזאת, ולא יהיו ישראל דוחקין את השעה, לעשות דברים בשביל הגאולה בידיהם, אלא הכל נעשה מאליו מעשה שמים, מה שאין כן בענין נס הפורים, מצינו דמרדכי הצדיק ע"ה דחק את השעה מאוד, שהכריח את אסתר שתבא אל המלך אשר לא כדת, ותסכן עצמה בסכנה גדולה, אע"פ שהיה עדיין זמן גדול ליום הגזרה, וכל מה שעשתה התנצלות להמתין עוד מעט ימים עד שיקראנה המלך לא הועיל, אלא דחק השעה ודבר עמה קשות, שתהיה מוכרחת ליכנס אותו היום אצל המלך בלא רשות, אך תהילות לאל שלא יצא קלקול מדבר זה שדחק את השעה², אלא הצליחה בכניסתה אצל המלך, ועשה לה השי"ת כמה ניסים והשיגה המבוקש שלה, וא"כ בזכור ישראל ענין זה, אפשר ממנו ילמדו גם כן לענין הגאולה העתידה, לדחוק את השעה ולעשות המצאות להביא את המשיח בכח הזרוע, כאשר עשה ה' יוסף די לה ריינא ואחרים, וכן לא יעשה באמת, לכך אין עושים זכרון ענין זה של פורים, כדי ללמד שאין לעשות כאשר נעשה בנס זה בעבור הגאולה העתידה וביאת המשיח.

רבי משה קורדבירו 'הרמ"ק'³ זיע"א, ספר הגירושין, סי' עח

עוד נתגרשנו ביום ו', ח' ימים לחדש אדר, ונתעסקנו בפסוק "כי עד צדק ישוב משפט" וגו'. ופי' בהקדמה ר"ש בספר הזוהר בפי' "נפלה לא תוסיף קום". ופי' כי עד עתה השכינה היתה חוזרת מאליה⁴. אבל בגאולה הבאה, לא תחזור מעצמה אלא ילך בעלה להביאה אל היכלו. וזהו "נפלה לא תוסיף קום" מאליה, עד שיקים אותה הת"ת. כדכתיב "אקים את סוכת דוד הנופלת". ופי' בו ב' טעמים.

הא', כי עד עתה אעפ"י ששכינה היתה עם ישראל בגלות, לא היתה היא גולה ממש גלות שכינה, אלא היתה באהל לשמור את ישראל. אמנם בגלותינו זה הוא ממש גלות שכינה (כ"י) [כביכול] דאיהי מתתרכה. וכבר האריך בזה מורי⁵ בפי' ההגדה שיש לו. ועתה לפי זה בגליות (העוברים) [שעברו] היתה השכינה חוזרת מעצמה, כהתם שעת הגלות והיא היתה הגואלת. אבל בגלות זה שהיא בגלות, אין בידה לגאול ש"אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים". ולא תקום מאליה אלא שיקים אותה בעלה.

עוד טעם שני בהקדמה זו, והוא כי אם היתה השכינה חוזרת מאליה היה מורה ח"ו שנפסלה לבעלה ו[נ]בעלה באונס וברצון וזה הפך מן האמת, כדכתיב "אני ה' וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים". ולכן להורות על זה אמר "לא תוסיף קום" מאליה, להורות שהיא בתולת ישראל, פירוש שהיא בתולה מעותדת לישראל ולא זנתה ולא נאנסה, והיא בתולה עדיין. וכן אמר הכתוב "כי כאשר עזובה" וכו'. והנה כאשר יבא בעלה להוליכה ולהקימה, אז [ישבכך] עדות ברורה שבטהרתה היא עומדת, והעד על בעלה ממש שלא זזה ידו מתחת ידה כל ימי הזירה.

דהיינו שה' ירצה להקים את כ"י, הוא יבוא אליה ויקימו ולא שהיא תבוא מעצמה

² וזה ג"כ בזכות כך שהתפללה אלי אלי למה עזבתני' והשי"ת ריחם עליה ובפרט על בניו

³ ה'רפ"ב - כ"ג בתמוז ה'ש"ל (למרות שרוב חייו משתרעים על תקופה שמכונה תקופת הראשונים, יש לו יותר שייכות לתחילת האחרונים, מכיוון שאז התפתחה תורת הקבלה בצפת וסביבותיה).

⁴ כמו בימי עזרא, אבל בגלות הזאת אי אפשר ואסור

⁵ מורו בקבלה היינו גיסו, רבי שלמה אלקבץ זיע"א

ותקבע שהיא רוצה כעת להגאל בעצמה, **שהרי אנו מושבעים על כך**.

ומכאן עוד לימוד חשוב, ממה שמנסים ישנם אנשים בעלי דעות עקומות, להשוות בין עליית עזרא ולבין העליה בימינו אנו, שאין להשוות ביניהם כלל כי יש לכל אחד דין משלו.

לכן מה שכתוב בגמרא ש"היה עליהם לעלות בחומה" (כדאיתא במס' ברכות) היה נכון לגביהם, אבל לגבי הגלות הרביעית אין הדבר כך ח"ו.

וכן איתא בספר הגירושין, סי' פב

ולכן נגאלו, וגאולתם היתה בסוד הנקבה, שקדמה להם גאולה ואח"כ תורה כדפי' בסי' ז'. ובגאולת בבל שהיה מצד הזכר, שקדמה להם תורה ואח"כ גאולה, שהיה מורה על מציאות הזכר, **החטיאם בנשים נכריות וקלקלו בברית הזכר. ונמצא גאולתם אינה שלימה מצד שמקום הגאולה היה פגום בעוונות. וכן פי' בזהר שאלמלא לא חטאו בנשים נכריות היה ראוי שיעשה להם נסים יותר ויותר מציאת מצרים**. אלא שחטאו בנשים נכריות וקלקלו מקום הגאולה. **אבל בגאולה שתהיה במהרה בימינו תהיה גאולתינו בשופר גדול דהיינו מצד הבינה ואין פגם מגיע אל מקום זה. ולכן תהיה גאולה שלימה, גאולה שאין אחריה שעבוד כלל ח"ו**

דהיינו שבמצבנו לפני כ-60 שנה ועד ימינו אנו הקלקול בברית עדיין לא תוקן, ובנוסף לא היתה לנו גאולה מצד ה"בינה" כלל וכלל, כידוע לכל בר-דעת.

רבי אליהו ב"ר משה די וידאש⁶ זיע"א, ראשית חכמה, שער אהבה פרק ראשון

ובזהר פרשת ואתחנן (דף רסז א) אמרו זה ובזהר לשונם בפסוק (דברים ו ה), ואהבת את ה' אלהיך, ואהבת דבעי בר נש לאתקשא ביה ברחימותא, דכל פולחנא עלאה דבעי בר נש למפלח לקודשא בריך הוא, דיפלח ליה ברחימו, דלית לך פולחנא כמו רחימותא דקודשא בריך הוא, עד כאן לשונו. ובתקונים (דף עו ע"ב) אמר שהעובד על מנת לקבל פרס יש לו ענש, וזה לשונו בקיצור, אבל רחימו ודחילו בין טב ובין ביש, **ובגין דא אמר קודשא בריך הוא (שיר השירים ב ז) השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ**, דאיהו רחימו ופרס **עד דאיהו יחפץ ולא על מנת לקבל פרס**. ויראה ואהבה על מנת לקבל פרס איהי שפחה (משלי ל כא), ותחת שלש רגזה ארץ תחת עבד כי ימלך ושפחה כי תירש גברתה, עד כאן לשונו:

⁶ רבי אליהו ב"ר משה די וידאש זיע"א - מוצא המשפחה מחצי האי האיברי. תחילה למד תורה מפי הרמ"ק, ולאחר מכן מהאר"י הק' ולאחר פטירתו למד אצל תלמיד האר"י הק' רבי אברהם הלוי מוגרבי זיעוועכ"א. היה שותף בחבורתם של הרמ"ק ורבי שלמה אלקבץ זיע"א, אשר נהגה לצאת להתבודדות בהרים אשר סביב לצפת. בני החבורה נקראה גלותם בשם "גירושין", הם עשו זאת כתיקון לגלות השכינה. אח"כ עבר לעיר חברון, ובשנת ה'שכ"ו התמנה לראש רבני חברון. בייח באדר ה'של"ה, סיים את כתיבת ספה"ק "ראשית חכמה". כמו"כ חיבר ג"כ את הספה"קים: **תוצאות החיים** (ברוקלין, ה'תשמ"ט. הוצאת בית הלל); **ספר אור עולם** (פיעטרקוב, ה'תער"ב); **מכתב אליהו** (זיטומיר, ה'תרכ"ח). נפטר בשנת ה'שמ"ז, ומנו"כ בבית העלמין העתיק בחברון.

רבי אליהו די וידאש זיע"א, ראשית חכמה, שער הענווה, פרק ד'

ואף-על-פי ששנאת חנם עוון גדול הוא, **חייב אדם לשנוא את הרשעים כשם שהוא חייב לאהוב את החברים** ההולכים על דרך הישרה, שנאמר "הלא משנאיד ה' אשנא".

רבי אליהו די וידאש זיע"א, ראשית חכמה, שער הענווה, פרק ו'

והנה על דרך איזהו מכובד שפירש החסיד והנה הנזכר ע"ה שהוא על סוד הכבוד העליון, וכן הוא גם כן לפי דרכי יובן מה שאמרו בעירובין (פרק א) זה לשונם בענין שאמר שם למה זכו לקבוע הלכה בבית הלל ואמרו מפני שנוחין ועלובין היו, ללמדך שכל המשפיל עצמו הקדוש ברוך הוא מגביהו, וכל המגביה עצמו הקדוש ברוך הוא משפילו, וכל המחזיר אחר הגדולה גדולה בורחת ממנו, וכל הבורח מן הגדולה גדולה מחזרת עליו, **וכל הדוחק את השעה השעה דוחקתו וכל הנדחה מפני השעה השעה עומדת לו, עד כאן לשונו.** ופירש רש"י ע"ה דוחק את השעה שיגע להעשיר להתגדל ורואה שאינו מצליח ואף על פי כן חוזר והולך למרחקים ומכניס עצמו לגבוהות, שעה עומדת לאחר זמן עתידה לעמוד לו שעה מצלחת. טעם לדבר שהמשפיל את עצמו הקדוש ברוך הוא מגביהו, ושאר דברי המאמר הטעם כמה שביארנו בפרק קמא מהשער, כי אין השכינה שורה אלא על לב נשבר ונדכה, והעניינים שהם מאנין תבירין דילה הם כסאה, **כאומרו (ישעיה נז) מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח.** וביארנו בשער התשובה כי כאשר הלבנה מתמלאת ומתחדשת אותם שאחזו בה מתחדשים ועולים עמה, **והעושה הפך זה רוחו מתגאה עליו והשכינה מתרחקת ממנו, ואז גם כן הגדולה בורחת ממנו, כי כאשר הקדוש ברוך הוא מתרצה באדם ושורה עליו נותן חנו בעיני הבריות שיכבדוהו ויגדלוהו.** אמנם כאשר אין הקדוש ברוך הוא עמו גם בני אדם מתרחקים ממנו על דרך כל שרוח המקום נוחה הימנו רוח הבריות נוחה הימנו וגו', לכן ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו, ועל דרך הכתוב היא נקראת גדולה מצד הגדולה והיא נקראת שעה כדפי' בתיקונים כנויים אלו בה, ולכן סוד הגדולה העליונה בורחת ממנו וכן השעה דוחקתו או שעה עומדת לו :

רבי ישראל נג'ארה זיע"א, מתוך הפיוט "יעלה יעלה"

וְלִתְהַלֵּךְ וּלְטוֹב שְׂרִיתִיד
שְׂמַחִי, כִּי יִשְׁוַעֲתֵךְ אֲנִי

אֶיֶמְתִּי, לְטוֹב זְרִיתִיד
כִּי אֶהְבֵּת עוֹלָם אֶהְבֵּתִיד

רבי אברהם ב"ר מרדכי גאלאנטי⁷ זיע"א, זכות אבות על מסי אבות, פרק א' משנה י'

פירוש המשך סוד האהבה סוד החסד על המלכות הנקראת מלאכה ע"ש שנעשית על יד מלאכת כל העולמות ושנוא את הרבנות והמשיך הקנאה והשנאה והתחרות מהגבורה על **מלכות הרשעה לילית וחברותיה** וקרא לשכינה מלאכה שעתה בסוד הגלות משועבדת לעשות מלאכה להשפיע לחיצונים ולע' שרים וללילית קראה רבנית לפי שעכשיו היא הרבנית ובשררה פוק חזי כמה בתי קרק ובתי טרטיראות עומדים על תלם ובית רפידתו של אליהו חרב ועל זה בתפילה ובתחינה יהיה בינך לבין קונך שתהיה מתחסד עם קונך לבד **אמנם לא תתודע לרשות כלומר להשפיע השבעות כנגדם ולמרוד באומות ולצאת למלחמה כנגדם** כמו שהעלו על לב אנשי פורטוגל⁸ ורצו להרים ראש להרגם וללכוד המלוכה והי' שם זקן א' **ושאל ע"י שם אחד והשיבוהו אם תעירו ואם תעוררו וכמו שפרשו ז"ל ג' שבועות השביע הקב"ה את ישראל אחת שלא ימרדו בהקב"ה וז"ש ואל תתודע לרשות דהיינו רשות הרבים לילית ובן זוגה ס"מ וע' שרים**⁹:

דהיינו שמי שמתוודע לרשות, הוא מתוודע ל-לילית וס"מ בן זוגה ימ"ש, וע"י כך ממשיך את זוגם, דהיינו הבן שלהם ארמיליוס הרשע, שר הערב-רב, מלכות הרשעה מלכות של מינות... וק"ל

כ"ק האדמו"ר מסאטמר, רבי יואל טייטלבוים זיע"א, ויואל משה, מאמר א', ריש דף צ"א

והקדוש ר' אברהם גאלאנטי זצוק"ל (אשר החיד"א בשם הגדולים אות א' כתב עליו, הוא הקדוש מופלג בקדושה טוב בספר שבחי האר"י הק' והוא היה מגדולי תלמידי הרמ"ק זצ"ל יעיי"ש שהאריך בשבחו) הביא בספרו זכות אבות על מסי אבות מעשה רב וזלה"ק על המשנה דאל תתודע לרשות כלומר להשביע השבועות כנגדם ולמרוד באומות העולם ולצאת למלחמה כנגדם כמו שהעלו על לב אנשי פורטוגאל ורצו להרים ראש להרגם וללכוד המלוכה, והיה שם זקן אחד ושאל ע"י שם אחד והשיבוהו אם תעירו ואם תעוררו כמו שפירשו ז"ל ג' השבועות השביע הקב"ה את ישראל אחת שלא ימרדו בהקב"ה וז"ש ואל תתודע לרשות דהיינו רשות הרבים לילית ובן זוגה ס"מ וע' שרים¹⁰ עכ"ל הק'.

והנה אנשי פורטוגאל עשו גזירת שמד והרגו במיתות משונות ר"ל כנודע והנה עברו על השבועה באופן נורא והיה זה בימי גלות שפאניא וכפי הנראה מאותה המעשה שבס' הנ"ל שהיה בוחם להרגם וללכוד המלוכה ולהנצל מכל אלה ואעפ"כ השיבו מן השמים שלא לעבור על השבועה. ופלא בעיני הלשון שכתב בהשבועה שלא ימרדו בהקב"ה ולא מצינו לשון זה בשום מקום, וצ"ל הכוונה דאם עוברים על אלו השבועות הוי מרידה בהקב"ה, ולהלן יתבאר בזה. ועכ"פ הדבר ברור בלי ספק שאין אלו השבועות תלויים כלל בשבועת האומות.

⁷ רבי אברהם ב"ר מרדכי גאלאנטי זיע"א - נולד ברומא. שם משפחת אביו שונה מאנג'ל לגאלאנטי ע"י שרי המלוכה אשר הכירו בעדינותו ובמידותיו הנעלות ועל כן כינוהו "גאלאנטי ומו" [שפירושו מאיטלקית - גבר בעל מידות יפות ויפה תואר]. בילדותו עלה עם משפחתו לארץ ישראל, התגורר בצפת ולמד את תורת הנסתר עם רבי משה קורדובירו זיע"א. ערך סיגופים ותעניות, התפרסם בענוותנותו ובחסידותו וכוונה בתואר "הקדוש".

מימן מרכושו הפרטי את בניית הציון של רשב"י ע"ה במירון. חיבר את הספה"קים: זכות אבות - על מסכת אבות; ירח יקר - פירוש על הזוה"ק; קינת סתרים - קול בוכים - פירוש על איכה. נפטר בערך בשנת ה'שמ"ח. שהיה שם גזירת שמד והריגות במיתות משונות הידועה בשם אינקויזיציה.

⁸ דהיינו שהדיוק של מהר"ם גאלאנטי הוא, אל תנסה להדמות ל-70 אומות ששרם הוא ס"מ ימ"ש, אל תתודע לרשות, ע"י שתקח את המלוכה, לכן השביע הקב"ה את כנסת ישראל ג' שבועות.

¹⁰ דהיינו שהדיוק של מהר"ם גאלאנטי הוא, אל תנסה להדמות ל-70 אומות ששרם הוא ס"מ ימ"ש, אל תתודע לרשות, ע"י שתקח את המלוכה, לכן השביע הקב"ה את כנסת ישראל ג' שבועות.

רבי יוסף סאגיס ותלמידיו

רבי אלעזר אזכרי¹¹ זיע"א, ספר החרדים, פרשת וישלח

ואמרת לעבדך ליעקב. ע"ד שאמרו שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות העולם אלא יסבלו הגלות וכבדו אותם כעבד אל אדוניו, שהרי הם אינן אלא כרצועה בידו ית', הלכך תכבדם בלשון כבוד, כאשר ישאלך מסים וארנוניות לא תבעט או תדבר דברי קושי, אלא תתן לו כמנהג בכבוד ויקר.

רבי אלעזר אזכרי זיע"א, שירי דביקות, אומר שירה לפני יוצרי באימה

קדושך בניך מסרו נפשם בין העמים, על קדושת שמך כעולות ושלמים,
לרצון שנת עינים נדדה

רבי אלעזר אזכרי זיע"א, ספר החרדים, מ"ע התלויות בא"י, פרק נט

וצריך כל איש ישראל לחבב את ארץ ישראל ולבא אליה מאפסי ארץ בתשוקה גדולה כבן אל חיק אמו, כי תחילת עווננו שנקבעה לנו בכיה לדורות יען מאסנו בה שנאמר (תהלים קו, כד) וימאסו בארץ חמדה, ובפדיון נפשנו מהרה יהיה כתיב (שם קב, טו) כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו, ושם נאמר (יד) אתה תקום תרחם ציון, ולפיכך היו האמוראים מנשקים עפרותיה ואבניה בבואם אליה ומה טוב ומה נעים לשיר שיר ידידות אשר יסד ר' יהודה הלוי עליה באהבה רבה, תחילת השירה, ארץ הקדושה יקרה חמודה וכו', כן אנו משוררים על ציון רבי יהודה בר אלעאי כל ערב ר"ח בשמחה רבה ומתחננים לאל שאל יגרשנו מעליה...

...אבל הבאים לא"י ואין שמים על לב כי הם בהיכל המלך ומורדים ופושעים

¹¹ רבי אלעזר ב"ר משה אזכרי זיע"א – נולד בשנת ה'רצ"ג, מצאצאי מגורשי ספרד ובכתביו ופעולותיו ניכרת הכמיהה לגאולה ואהבת ארץ ישראל. רבו היה המקובל רבי יוסף סאגיס זיע"א, הוסמך לרבנות על ידי רבי יעקב ב"ר זיע"א. אזכרי למד בישיבת הרמ"ק, אך הושפע גם מתורת האר"י הק' זיע"א. הוא נמנה עם ענקי הרוח שהסתופפו באותה תקופה בצפת, ובהם הרדב"ז, רבי שלמה אלקבץ, הרמ"ק, רבי יוסף קארו, רבי חיים ויטל, האר"י החי, רבי ישראל נג'ארה זיע"עכ"א.
בשנת ה'שמ"ח ייסד את חבורת "סוכת שלום", שפעלה לעורר את עם ישראל לחזרה בתשובה ולדבקות בה', כפי שהעיד בהקדמה לספרו "ספר חרדים":

"ויהי היום אמרנו עת לעשות להשם אלהינו יתברך הבטיחנו 'הבא לטהר מסייעין אותנו', ואמר 'פתחי לי אחותי רעיתי פתח קטן כשל מחט ואפתח לך כפתחו של אולם', לכו ונשובה אל ה' בכל עז וגם נשיב רבים מעוון כאשר צונו יתברך. פה צפת עשינו חברה קדושה קראנו שמה סוכת שלום ורבים מתקבצים לשוב בכל לב, (...) יחרדו לשוב בכל לב מעוון אליו יתברך ולהתחזק במצוותיו לעשותם".
אזכרי חיבר את ספרו כחלק ממטרות החבורה להפיץ בעולם יראת שמים. הספר הוא ספר מצוות, המונה את המצוות לפי כל השיטות. הוא מיוסד על הפסוק "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך", והמצוות מחולקות בו לפי איברי הגוף.

בסוף הספר מובאים גם שלושה פיוטים שחיבר, והמפורסם שבהם הוא הפיוט ידיד נפש. עוד חיבר אזכרי פירושים למסכת נדרים ומסכת גיטין מן התלמוד הבבלי, פירושים למסכת ברכות ומסכת ביצה מן התלמוד הירושלמי אשר תרמו רבות לעיסוק בתלמוד הירושלמי. פירוש "קול בוכים" על מגילת איכה על דרך הסוד, ומעין יומן אישי בשם "מילי דשמיא" על מוסר ועבודת ה'. נלב"ע בעיר הולדתו צפת ת"ו, שנת ה'שס"א.

ומרבים במשתאות של סעודת מריעות ומרזחים, עליהם הכתוב אומר (ירמיה ב, ז) ותבאו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה, וכתוב (ישעיה א, יב) כי תבואו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי. **ולא יעלה על לבם שאחרי מותם ישארו בא"י, אלא במותם יגרשום חוצה ככלבים**. וזה לשון פרקי רבי אליעזר פרק ל"ד, וכל הרשעים בא"י נפשותם נשלכות לחוצה לארץ שנאמר (שמו"א כה, ט) ואת נפשך אויבך יקלענה בתוך כף הקלע. **ולעתיד לבא הקדוש ברוך הוא אוהז בכנפות הארץ ומנער אותה מכל טומאה ומשליכן לחוצה לארץ, שנאמר (איוב לח, יג) לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה** :

וכתב הרמב"ן (בפרשת אחרי מות) שהזכיר הכתוב בעריות ותטמא הארץ ואפקוד עונה, אע"פ שהעריות חובת הגוף ואינן תלויות בארץ, מכל מקום עיקר כל המצות ליושבים בארץ ה'. וכן שנו בסיפרא ולא תקיא הארץ אתכם, **ארץ ישראל אינה כשאר ארצות, אינה מקיימת עובדי עבירה**. והנה הכותיים לא היו ענושים בארצם, ובבואם בארץ ה' ועשו שם כמעשיהם הראשונים שלח בהם האריות הממיתים אותם. **לכן כל אדם יחדד בבואו אל ארץ ישראל להיות ירא שמים כפל כפלים ממה שהוא בחוצה לארץ, וידע כי בבית המלך הוא יושב** :

רבי אליעזר פאפו זיע"א, פלא יועץ, ארץ ישראל

וכבר אסף איש טהור הרב ס' חרדים בסופו כל מצות התלויות בארץ וידוע **כי החוטא בא"י עונשו כפול מהחוטא בח"ל כי היכל ה' הוא ע"כ כל בעל נפש יחוס על נפשו ולילה כיום יהיה דבק בה' ובתורתו אל יתן דומי לו וכפר עליו מאשר חטא על הנפש כל ימי חייו כי עת לחננה ולהתרחק מן הבטלה הרחק מאד רק קדוש יהיה גדל פר"ע חובת גברא כי רבה. הכלל הוא יום כפורים ממש יהיה להם כל הימים אשר הם חיים על האדמה מורא שמים יהיה חופף עליהם וגדול כוחה של תפלה במקום ההוא ארץ חפץ. וכבר יש להם תפילות נוראות שמתפללים ע"כ בני הגולה ומפיהם אנו חיים וכל אחד יתפלל על קרוביו לפי צחות לשונו התפלל על בנין בהמ"ק על קבוץ גליות ושיגאלנו האל ית"ש גאולה שלימה בב"א. (וכבר אני עני סדרתי תפלה וסמכתיה בבית תפלותי) **וצריך היושב בא"י להיות שמח תדיר במצותו התדירה וכל היסורין יקלו בעיניו באהבתו אותה** :**

עיי' בספה"ק **ויאל משה**, מאמר ישוב א"י, סי' מ' (עמ' רמ').

מרן יוסף קארו ובית מדרשו

רבי יוסף קארו¹² זיע"א, שו"ת בית יוסף, דין מים שאין להם סוף, סימן א

הכלל כי אין מקום וסברא לגבי הדין לחלק כלל הן אמת שבדברי אגדה היה מקום לחלק אמרו רז"ל כי המצריים חשבו שהקב"ה נשבע שלא יביא מבול לעולם ולכך שעבדו בישראל יותר מדאי אמר הקדוש ברוך הוא אמת שאני נשבעתי שלא אביא מבול לעולם אבל אני אוליך אתכם לים שהם בעצמם ילכו למבול וכן היה באופן שלדעת הקדוש ברוך הוא הכל הוא עונש מה לי שיביא עליהם המים או שירדו הם למים ואם יש לחוש להצלי' כשנפלו הם למים ככה גם כן יש לחוש להצלה כשבאו מים עליהם באופן כי שני העניינים הם שווים אין לחלק ביניהם כלל גם ממה שיש צד להתיר מאחר שלא נראה אפי' אחד ממי שהיו למטה באי שיי"או כמו שנראו האחרים שהיו על גבי הספינה ומוכח שמתו כולם...

רבי יוסף קארו זיע"א, בית יוסף, אורח חיים, סימן קפט

ברכה רביעית הטוב והמטיב ולא דאורייתא היא אלא שחכמים תקנוה על הרוגי ביתר וכו'. פשוט בפרק שלשה שאכלו (מח): וכתב הרא"ש (סי' כב) וקבעוה בברכת המזון שכולה הודאה ואמרינן בירושלמי כשנחרבה ביתר נגדעה קרן ישראל ואין עתידה לחזור עד שיבוא בן דוד ולכך סמכה אצל בונה ירושלים¹³:

רבי יוסף קארו זיע"א, בית יוסף, יו"ד, סימן רכ"ח, ד"ה ומ"ש בא"ד

וכתב הריב"ש בח"ג סימן קע"ח (תר"ב תס"ד), אם היתה ההסכמה גדר לרבים או סייג לתורה ולדבר מצוה אין רשאים להתיר אפי' יסכימו כולם כדאמרינן בירושלמי (פ"ו דנדרים) בההוא דאישתבע דלא מרווחא, ולכן ההסכמה שהסכימו שלא לטעון חטים בנמל מפני שהצבור היה בסכנה מפני הישמעאלים שהיו מעלילים שהיו עושים זה לעזר הנכרים, עתה שעברה הסכנה ההוא דומה לחרם דשבטים על מכירת יוסף שהתירוהו הם עצמם כשמצאו יוסף חי, אמנם עדיין נשאר בהיתר זה סכנה אחרת אם מפני טעינת החטים יתייקר השער, וזה יהיה סבה להעיר הישמעאלים על בני עמנו ואין לך עון גדול מזה להביא בני עמנו בסכנה, מלבד גם הנזק המגיע להם בממון מחמת היוקר עכ"ל.

¹² רבי יוסף קארו זיע"א – נולד בשנת ה'רמ"ח, בטולדו שבספרד. בשנת ה'רנ"ב גלו הוא ומשפחתו עם הגולה, אשר עזבה את ספרד בעקבות צו הגירוש, ומשם עברו לתורכיה שם למד תורה. בשנת ה'רצ"ו עלה לארץ ישראל, התיישב בצפת ושם הוסמך בסמיכות הסנהדרין ע"י רבו הגדול, המהר"י (ר' יעקב) בי רב זיע"א. חיברת את הספה"קים: ספרו הגדול בית יוסף - המסודר לפי ספרי הטור, הינו אוסף של כל דעות הפוסקים והמפרשים בהלכה, החל מסוגיית התלמוד וכלה בפסקי בני דורו. שלושת עמודי התווך שעליהם ביסס את פסקיו הם: הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש. כשדעותיהם חלוקות, הכריע כדעת שניים נגד אחד. שלחן ערוך - קיצור של ספרו בית יוסף, אחרי שנוספו עליו הגהות הרמ"א, ונכתבו עליו פירושים וביאורים רבים מאוד. כסף משנה – על 'משנה תורה' לרמב"ם; שו"ת בית יוסף; שו"ת אבקת רובל; מגיד מישרים סודות על התורה ודרכי הנהגה שנמסרו לו ע"י מגיד שמיימי. נפטר בצפת בשנת ה'של"ה.

¹³ ביטוי שנועד להחדיר את המשמעות שללא משיח בן דוד אין מציאות של הרמת קרן ישראל ואם תמצא מציאות כזו של הרמת קרנם של ישראל, ללא ביאת משיח בן דוד, אזי שאין מדובר כלל וכלל בהרמת קרנם של ישראל אלא במרידה באוה"ע.

ועוד הדבר נאמר שסמכה ל'בונה ירושלים' לרמוז רמז עבה שמשום שהכיצד נדע מי הוא מב"ד, אלא רק אם יבנה ביהמ"ק בקדושה ובטהרה.

רבי יוסף קארו זיע"א, בית יוסף, יורה דעה, סימן רלז, סעי' ו' ס"ק א'

והנשבע או מושבע בשמים ובארץ אינו חשוב שבועה בכינוי. בסוף פרק שבועת העדות (לה.) תנן שהמשביע את עדיו בחנוך ורחום וכל הכינויים חייבים **ואם השביעם בשמים ובארץ פטורים** : וזה לשון הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות שבועות (ה"ג) מי שנשבע בשמים ובארץ ובשמש וכיוצא בהן **אף על פי שאין כוונתו אלא במי שבראם אין זו שבועה** וכן הנשבע בנביא מן הנביאים או בכתב מכתבי הקדש אף על פי שאין כוונתו אלא למי ששלח נביא זה או למי שצוה בכתב זה אין זו שבועה ואף על פי שאין אלו שבועות מאיימין עליהם ומלמדין את העם שלא ינהגו קלות ראש בכך ומראין בעיניהם שזו שבועה ומתירין אותה וכל זה בשאר כתבי הקדש אבל נשבע בתורה כבר נתבאר משפטו בסימן רי"ב :

והראב"ד כתב על מה שכתב הנשבע בשמים ובארץ אף על פי שאין כוונתו אלא למי שבראם אין זו שבועה א"א לחייב עליה קרבן ומלקות. ועל מה שכתב ומלמדין את העם שלא ינהגו קלות ראש בכך א"א באמת צריכין שאלה לחכם ועובר משום בל יחל. ועל כתבי קדש כתב שהם קדושים כתורה והנשבע בהם ומשקר כמשקר במי שצוה אותם :

מצינו שהמאן דאמר הראשון של שנשאל בשה"ש רבה מהו ה'חפצא' שעל ידו השי"ת השביע אותנו
השבעתי אתכם בנות ירושלים במה השביען ר' אליעזר אומר השביען בשמים
ובארץ...

והנה יש להסביר כביכול שאם יעברו על השבועות, אזי אין בכך דבר אם יעברו עליהם ולא יענשו, אבל לא כך הדבר משום כמה סיבות :

א. מדובר במאן דאמר הראשון לגבי 'במאי השביען' שאחריו ישנם עוד מאן דאמרים 'במאי השביען' שדוחים את המאן דאמר הראשון.

ב. אבל למרות זאת ג"כ אם נאמר שעסקין בשבועת אלה, לכן השמים והארץ יפרעו מהם כפי שביאר זאת רבי שמואל יפה אשכנזי זיע"א, יפה קול על שיר השירים רבה, ב' י"ח

במה השביען אין להקי' כיון דבצבאות או באילות השדה כתיב הרי שהשביען בהן ולא ה"ל למבעי אלא מאי בצבאות או באילות השדה דהא איפשר דאין ההשבעה בהן כדבעיא למימר לר' אושעיא ור"מ דלקמן וכן לפי מ"ש בשלהי כתובות אמר ר' אלעזר אמר הק"ב לישראל אם אתם משמרי' את השבועה מוטב ואם לאו אני מתיר את בשרכם בצבאות או באילות השדה :

השביען בשמים ובארץ. ק' מה שבועה היא זו דהא תנן בשבועת העדות **ואם השביעם בשמים ובארץ פטורים** וכתב הרמב"ם דאעפ"י שאין כוונתו אלא במי שבראם אין זו שבועה אפי' נימא דהכא ר"ל שפי' ואמר במי שבראם לא יכון דכיון דק"ב הוא המשביע כדמשמע לקמן מ"ט לוי' כן ולא השבעתי אתכם כי ועוד מאי רבותא דחית השדה להשביע במי שבראם **ויראה לשבועה זו כהשבע' הסוטה שהיא שבוע' האלה** דהיינו אם לא שכב הנקי

ואם שכב הינקי וכן יתן ה' אותך וכו' **וכן ההשבעה בשמים והארץ כי הם נפרעים מהם אם יעברו ע"ד העידותי בכם את השמים וא"ה** שכ"כ שהם עומדי' ליפרע מהם כמו שכ' בספרי גבי האזינו השמים שהוא משום יד העדים תהיה בו בראשונה **והינו נמי השבעת חית השדה שהיא נפרעת מהחוטאים** אעפ"י שנאמר ומוראכם וחתכם וכו' לפי שנדמה החוטא לפניו כבהמה כדאיתא בשלהי מס' שבת ולהכי מיייתי וחית השדה השלמה לך **שבזמן כשרותם אינן נזקין מהן לא כשחוטאים וכן שמים וארץ כשזוכים הם נהנים מהם** כדכתי' אענה את השמי' כו' **וכשחוטאים נפרעים מהם דכתי' ועצר את השמים וכו' כדאיתא בספרי גבי האזינו השמים:**

ג. אמנם מצינו שיש ללמוד ג"כ מבעל המימרא שהינו התנא הק' רבי אליעזר בן הורקנוס ע"ה

השבעתי אתכם בנות ירושלים, במה השביעין, **רבי אליעזר אומר השביעין בשמים ובארץ**, בצבאות, בצבא של מעלה ובצבא של מטה

כמו"כ מצינו מימרא נוספת לרבי אליעזר בן הורקנוס ע"ה, **פרקי דרבי אליעזר**, פרק מחי'¹⁴

רבי אליעזר אומר' כל אותן השנים שישבו ישראל במצרים ישבו בטח ושאנן, עד שבא נון מבני בניו של אפרים ואמ' להם נגלה לי הקב"ה להוציא אתכם ממצרים בני אפרים בגאות לבם שהם מזרע המלכות וגבורי כח במלחמה לקחו את נשיהם ואת בניהם ויצאו ממצרים **ורדפו המצריים אחריהם והרגו מהם מאתיים אלף** כלם גבורים שני בני אפרים וכו'

אזי שיש לנו צורך בהבנה כאן כביכול אם 'משביעין בשמים ובארץ' ואם עוברים על שבועה זו אזי שבועה זו אינה מחייבת, והרי ראינו שרבי אליעזר אומר שכן נענשו בני אפרים על כך שעברו על 'איסור השבועות', אזי שלשית רבי אליעזר בן הורקנוס ע"ה, שאם משביעים ב'שמים וארץ' כן השבועה תהי' מחייבת, והעובר עליה תחול עליו 'מתיר דמכם וכו', ר"ל.

אבל יהי' ניתן להקשות על כך בכך שישאלו ששמה בגלות מצרים 'השביעין' לא 'בשמים ובארץ' אלא ב'חפצא' אחר. אך בקושיא מסוג זה ניתן להשיב שלא מצינו שרז"ל עשו חילוק בנוגע ל'חפצא' בין הגלויות.

¹⁴ לפי דפוס ונציה, (היד"ש), אך שאר הגירסאות שיצאו לאחר מכן מופיע כפרק מז'.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע וכו' איכא למידק אמאי כפל תרי זימנא השבע השביע וכן כפל פקד יפקוד, אבל רזא דמלתא דיוסף צפה ברוח הקודש דעתידין בני אפרים למיפק קודם הקץ, ומשום הכי לא אומי לבנוהי דיסקון יתיה, דהא אינון יפקון קודם הקץ וקטלין להון בני גת אלא לבני ישראל הוא דאומי והיינו השבע השביע כלומר השביעם דלא יסקון גרמוהי בזמנא קדמייתא אלא בזמנא בתרייתא יסקון יתיה, והיינו פקוד יפקוד אלהים וכו' כלומר כד תהא פקידא תניינא והעליתם את עצמותי ולא בפקידא קדמייתא:

אור ליום שבת י"ו לחדש מנחם חזק וכו' רק כי תדבק בי תמיד ובמשניותי כאשר אתה עושה ויותר לא תפריד מחשבותך אפילו רגע כי במה שהרהרת אלו הימים תמיד במשניותי לבך ואבריק הם מחני שכינתי וקב"ה משבח יתך כל הימים תמיד דע"י ההוא דבקותא תזכה להתדבקא בדרגין עלאין כד"א השבעתי אתכם בנו' ירושל' וגו' דהא היא ממרא דכ"י להיכלין דילה אם ואם היינו דביקותא דאם תתאה בוא"ו דאיהי תפאר' ובאם עילאה¹⁵ תעירו היינו אתערותא דכנסת ישראל לאתדבקא בתפארת. תעוררו היינו אתערותא כפול לאתדבקא לה באם עילאה¹⁶. ידוע דהוא כנסת ישראל האהבה ה"א ידיע דאיהי ה"א עילאה אהבה היינו חסד כלומר לאדבקא כנסת ישראל באימא עילאה ובחסד. עד הוא רזא עילאה ברזא דעד תאות גבעות עולם שתחפץ שי"ן רמ"ז בבינה תחפץ רמ"ז נמי התם. ובאימא תתאה דאיהי ארץ חפץ בצבאות או באילות זהו סוד כי יצוד ציד חיה או עוף וגו' וכיסהו וגו' דחיה רמ"ז ביסוד ועוף רמ"ז בתפארת ומשום דאינון טמירין בין אימא עילאה ותתאה כסהו בעפר שני עפרים דתרי אמהן עפר איקרון ברזא דכי עפר אתה ואל עפר תשוב בצבאות או באילות היינו שפע דנחית מאלף לוא"ו. השדה ידיע ברזא דשדה של תפוחי וה"א דהשדה רמ"ז לאם עלאי והיינו דסוב ודמה לך דודי לצבי וגו' הוא לישנא דאסחרותא כלומר כד נגיד שפעא מלעילא בני נשא עבדין ביה צדקתא וכן כד נפיק שפע חכמתא בני נשא עסקין באורייתא וההוא זכותא סליק לעילא ומזנין ביה עלאין ותתאין וע"י נגיד תו שפעא והדר סליק זכותא ונגיד שפעא וכן תדיר ולא פסיק לעלם דוגמא דנהר דנגיד ולא פסיק והיינו סוב דלא תפסוק לעלמין ודמה ז"ס כנסת ישראל דאיהי דמות כבוד ה' וסליק לה בלך דלמ"ד איהי רזא דמגדל הפורח באויר לצבי היינו יסוד או דביקו דאלף עם וא"ו לעופר למ"ד איהי מגדל הפורח באויר. עופר היינו בינה. והלא לך למנדע דקב"ה וכל בני מתיבתא עילאה משדרין לך שלם נביאי מהימני תנאי אמוראי רבנן סבוראי גאונים פסקנים כלהו מברכי יתך כד את עסיק במיליהון ומכוין יתהון כמה עלמין מזדעזעין לקל נעימו דהנהו ברכאן שאלין ואמרין מאי האי מתיבין ואמרין האי הו' ריש מתיבתא רבא דארץ ישראל פסקנא רבא דארץ ישראל מחברא רבא דארץ ישראל יוסף המכונה קארו דמלך מלכי המלכים חפץ ביקרו כולהו מתיבין ואמרין בריך יהא למארי עלמא והא אינון שדרוני לגלאה לך רזא סתימא בפרשת' קדישא אמאי הוה מתחבט מרע"ה כולי האי לאעלא לארץ ישראל וכי זכותא הוה חסר. ותו אמאי לא אתקבלא צלותיה וכמה בני נשא דלא כשרין זכו למיעל לארץ ישראל ותו מאי קאמר אעברה נא ואראה הל"ל ואכנס לארץ ותו אמאי סתם פומיה ואמר ליה אל תוסף דבר אלי וגו'. ותו מאי עלה ראש הפסג' וראה וכי מה תעלה לו בראיה:

¹⁵ חיבור התפארת (תורה ומעשים טובים) עם הבינה (תשובה)

¹⁶ אם עלאה דהיינו בבינה, תשובה

ואעידה לי שנים עדים נאמנים ימי הפורים האלה, והנרות הללו שאנו מדליקין, כי מסדר זמנים. קודם לכן דברתי עד הנה מהאמונות שונות הראשונות הנה באו עד סוף אותו פרק כל כזבי אותן הדעות גרועות, ומן הוא והלאה הלא כה דברי כעת יאמר כי מה שאירע לאבות אכלו בוסר, אירע לבנים בקרב עמים ינגח. מזה אחד ומזה אחד. הכבשה הכבושה בגולה מרבים מעמי הארץ לעונותינו שרבו. ולולי ה' שהיה לנו להביא אותנו בגלות תחת שבט מושלים מעולים. ואוהבינו פלילים על מצות ומרורים. כבר אכלוהו בכל פה שהתיר הרצועה לא התיר שומר ישראל תיר ולא נים הוא יתברך לעד לעולם כמנהגו נוהג במדת חסד ורחמים פשוטים לחיותנו כיום הזה. גדול הרועה נאמן קדוש וברוך פודה ומציל ישראל. לא נתנו טרף לשני אדונים קשים בלתי מאמינים בה' ובתורתו הקדושה. כאנשים ההם הפושעים כמאז ארור אפם. כי אז האבידה היתה חוזרת על התורה ועל העבודה. ואם אין תורה אין ישראל. לכן האדון ה' נתן אותנו ביד אלה מהלכים אשר מלכו עלינו. ברב חינוך ורב חסדא. ולא א' בהם יגדיל או יקטין שקל הדין. להבדיל בין איש ואיש. בדיל אשר הוא יהודי. ודינא דמלכותא דינא. אל יחסר המזג השווה מעל חשן משפט אחד. לגר ולאזרח הארץ כמו אנשי דתות אמוניות ומדיניות שכל קוי כונתם יוצאות אל שטח האהבה שתחפץ לדעת את ה' ועל מרכזו סביב יתהלכון. ומשם יפרד והיה הטוב אשר ייטיבו עמנו. הוא להיות רב את ריבנו ודן את דיננו. ושפטו את העם. ולכל המיצר לישראל נעשה ראש ולענה. אוי ואבוי לו ולמזלו. אם הוא בן דם לבן דין לדין כי מלכי חסד המה. הן אלה היו לשני מחנות ודתיים שונות. אחד שומר הברית מודה במקצת בדם שופכו מל ולא פרע. ואחד כאשר פתח שנתהפך הדם ברית ויהי למים. איננו מל ולא עמל בו כלל. כאשר יבאר בכלל אשר אחת דתו להחיש האות הזה. כי בנפשו הוא מהול במים. והצד השווה שבהם. שכן הן הם יודו ויאמינו בה' קונה שמים וארץ וכל צבאם, ושהוא יודע, חפץ ויכול, משכיר ומעניש. ומכנפות הארץ הארבעה המלכים את החמשה חומשי תורה שבתורה. קיימו למעלה ראש ממה שקבלו נאמנותם אמונה אומן זולת ההתלות בזמן. והשוני תלוי ועומד להם מנגד. וההשתנות וההתחלפות. זה אומר אני מצאתיהו זה חליפתו. וזה אומר זה תחתו. ומבלעדי נצחיות התורה כל יקר ראתה עינינו. כל אחד מהם היה נותן לתורתנו הקדושה ממהדורי מילי הראויות לה ונשיקות שונה וחוזר בנשיקות פיהו. כל הזר הקרב בדבר האמור מפי ה' ואת הקדוש והקריב אליו. והמה בכתובים ובנביאי האמת. נגיתם כל היום בין החיים ובין המתים והתפללו דרך ארצם לכלם בשמות. והוא מפלאות חכמה הרבנית להכניס בברית עם קדש ישראל. אף גם את הזולת. ואין בעל הנס מכיר מקומו של עולם או ולאן עתה הולך מכוון אל אלהי הרוחות לכל בשר. ונעלם מן העין דבר סתר לו אתו יתברך. דלא שלטא ביה עינא הנה. כאשר יהיה האופן בתוך האופן הזה. מהכונה הרצויה כעת חיה בקרב לבם. אין לנו עמהם דין ודברים. שבשנאה נוהג באותם עממים האמורים בפרשה. כי אשמים הם כמכחישים בעל הבירה ב"ה ובכיוצא בזה לא כאלה שיודעים רבונם ומכוונים בו נותני לחמנו הם משומרים לבקר. עלינו היו כלנה שומרים אותנו ואת בתינו. ובאמונתנו נחיה במקדש מעט שלמים ושקטים יהיה מה שיהיה. אם כבנים אם כעבדים. הרי אנו כמי שחציו עבד וחציו בן חורין. כי לא כשרינו שריהם של אבותינו ספרו לנו. אבל אנחנו חייבים לדרוש שלומם וטובתם כל הימים טובים של גלויות. טובים הם בבחינת הימים הראשונים. יפלו ולא ישובו עוד. וכאשר יענו אותם אם יעירו ואם יעוררו בעת מן העתים. דתמה לעשות שלא כרצוננו איננו לנגדנו תמיד. ובפרט לממשלת היום קראו נוצרים המתונים בדין שקול ישקל במאזני צדק. טרם יורה יורה במשפט עמנו. ומי לא ידע תרבות האנשים וענות חן וחסד מעם לועז. ומזגם השווה במדות מדותיות ומדיניות. ובא האות מרוממות שרינו ויניציאני אשר שמו המשפט לקו. והצדקה למשקלם.

¹⁷ רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א - נולד בשנת ה'רס"ז. תלמידים של רבי יוסף טאיטאצאק ורבי יוסף קארו זיע"א. מתלמידיו הינם רבי חיים ויטאל זיע"א, בתלמוד ובהלכה. נפטר ב-י"ג בניסן ה'ש"ס, ומנו"כ בבית העלמין העתיק בצפת.

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, תורת משה, חומש בראשית, פרק טו פסוק יא-יב

(יא) **ושמא תאמר הלא טוב היה לבטל המלכיות** ולא נצטרך תפלה ובקשה לינצל מהם. לזה אמר וירד העיט וכו', והוא מאמרם ז"ל (ילקוט רמז עו) וירד העיט וכו' הוא דוד :

על הפגרים הם המלכיות, **וישב אותם אברם** ופירושו **כי רצה דוד לכלות כל האומות, והשיבו אברהם שהוא במה שבירר לבניו את המלכיות במקום גיהנם**, ועל כן מנע ה' את דוד מלבא בדמים. ויתכן הוא מאמר דוד באומרו (תהלים יח לח) ארדוף אויבי ואשיגם וכו' כמפורש אצלנו במקומו. וזה יהיה ענין הכתוב וירד העיט הוא דוד, על הפגרים הם הרמוזים בפגרים הנזכרים שהם המלכיות :

(יב) ומה שאמרתי וישב אותם אברם - את הפגרים - מליפול ביד העיט - הוא דוד :

הוא כי ויהי השמש לבא וכו' **כי שם לפניו הוא יתברך את המלכיות**, הם אימה וכו', ואת גיהנם הוא תנור וכו', **ובחר אברם במלכיות, שעל ידי כן היה סיבה שלא נתנם השם ביד דוד**, שאם יכלם איך ישעבדו את ישראל, נמצא בזה כאילו ימנעו בידים :

ונראה לי בסייעתא דשמיא, מה שכבר כתבתי בכרך א' את דברי קדשו של רבנו **גרשם מאור הגולה**¹⁸ זיע"א, מסי' תמיד לב ע"א¹⁹, ד"ה אמרו ליה סטנא נצח

כלומר אל תתמה שהשטן נוצח **שמתעה אותם ונותן להם גאולה ולסוף יורידם לגיהנם**.

שמכיוון שהס"מ ימ"ש רוצה דווקא שאברהם אבינו ע"ה יברור לו את הגיהנם ולכן מנסה לרמות ע"י גאולה של שקר ע"מ להורידם לגיהנם

והנני מביא מה שאביא בהמשך מדברי קדשו של רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש רוממות א"ל על תהלים, מזמור ב' פס' י'

ועתה מלכים השכילו וכו'. הנה אמרו רבותינו ז"ל (כתובות קיא א) **על פסוק אם תעירו ואם תעוררו וכו' (שיר השירים ב ז), שהשביע הוא יתברך את המלכיות שלא יכבידו עול על ישראל בגלות, ובזה יאמר פה, כמדבר אליהם, ועתה, שלא הנחתי את דוד יכלה את האומות, למען תשעבדו את ישראל**, מלכים השכילו כל תצאו מהשורה, הוסרו שופטי ארץ, מלגזור עליהם גזירות רעות. הוסרו בצרת ישראל פן תלקו כהם :

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, תורת משה, חומש בראשית, פרק לב פסוק טו-טז

וראוי לשית לב האם ללמד את עשו איך יתנהג בתשמיש הבעלי חיים כיוון. אך למה **שידע כי עתידים בניו ליפול ביד עשו, על כן מעתה עשה מעין שעיר עזאזל במנחה ההולכת לפניו ורמז העתיד**, כמו שאמרו ז"ל (שם עה יג) על וריוח תשימו בין עדר כו' שרימזו ינתן ריוח בין צרה לצרה לבניו הבאים ביד אדום. ועל דרך זה נאמר על דרך מאמרם ז"ל בשמות רבה (ב ב) כי על שחמל משה על טלה מהעדר בחר לו לרעות את עמו,

¹⁸ ד"תשי"כ - ד"ת"ת או ד"תשפ"ח או ד"תת"ל.

¹⁹ מסכת תמיד, דף לב ע"א
אמרו ליה סטנא נצח

ועל שחמל דוד על הצאן באופן מרעיתם הקימו למלך ישראל, וכן רבי על ידי שריחם על העכברים נתרפא. ועל דרך זה יתכן שכיוון יעקב יכמרו רחמיו יתברך לומר ומה אם על הבעלי חיים חס יעקב אפילו על תשמישן לפרות ולרבות יהיה באופן יוכלו שאת ולא יותש כחן, ומה גם עתה הוא יתברך יחוס על בניו ישראל לא ישליט את אדום עליהם להכביד עולם רק לפי כחם כאשר יוכלון שאת לאט להם. וכן אמרו רבותינו ז"ל (כתובות קיא ב) על פסוק השבעתי אתכם כו', שהשביע לאומות בל יכבידו העול בגלות לישראל:

‘רק לפי כחם כאשר יוכלון שאת לאט להם’ – אבל אם יעברו על השבועות, מתיר וכו’ ר”ל.

רבי משה ‘האלשיך הק’ זיע”א, תורת משה, חומש בראשית, פרק מ”ה פסוק י”ד
ובנימין בכה על צואריו העתידיים ליפול שלשים שנה קודם ליציאת מצרים
שהקדימו הקץ ונפלו ביד פלשתים מאתים אלף מאפרים. וארבעים ושתים
אלף אפרתים בימי יפתח. וזהו צוארי לשון רבים:

רבי משה ‘האלשיך הק’ זיע”א, תורת משה, חומש בראשית, פרק נ’ פסוק כד-כה
וצריך טוב טעם אל היות כפל הפקידה סימן אל אמתת הגואל. אך הוא כי משכון גדול היה להם לישראל ליגאל, והוא כי שכינה וכל פמליא של מעלה היו בגלות. והוא בטחון ומשכון, כי לא יעזוב הוא יתברך שכינתו ומלאכיו שם, וכמאמר רבותינו ז”ל **בכמה מקומות (שומר טוב תהלים צח א) מצינו שישועתו של הקב”ה הוא ישועתן של ישראל.** וזה יאמר יוסף אל ירך לבבכם כי אם אנכי מת הנה ואלהים הוא ובית דינו לא יתפרדו, והוא לכם משכון כי הלא פקוד את שכינתו וצבאיה כי לא יטשנה במצרים, ואז יפקוד אתכם, (כה) ובזה באנו אל ענין אומרו וישבע וכו’ לאמר, כי אומרו לאמר בלתי צודק בעצם. אך הוא כי מסורת הפקידה כפולה, מסרה יעקב ליוסף ויוסף לאחיו. ולהיות שמסורת זה מוכרח לגלותו, כי על בלתי שים לב אליו, **בני אפרים יצאו עם איש אפרתי ונפלו ביד פלשתים שלשים שנה מקודם.** והאמינו למשה שהיה גואל אמיתי על כופלו הפקידה באומרו פקד פקדתי וכו’ כמפורש במקומו. על כן מעתה עשה יוסף עיקר להשביעם בכלל שבועת הולכת עצמותיו גם על זה, וזהו אומרו וישבע יוסף את אחיו בשני דברים, אחד לאמר פקד יפקד כי השביעם לאמר לזרעם תיבות אלו כפולות. וגם השביעם והעליתם את עצמותי וכו’, וזהו אומרו בפרשת בשלח כי השבע השביע את בני ישראל וכו’ לומר כי שתי שבועות היו כאחת, אחת לאמר פקד וכו’ שנית והעליתם את עצמותי מזה:

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, תורת משה, חומש שמות, פרק יג פסוק יז

על כן בא האלהים להסיר תועה מלב החושב על ה' כדברים האלה, ואמר ויהי בשלח כו', והוא, שאומר הוא יתברך, הנה הוי שהיה לכם בלכתכם בדרך המדבר ים סוף אינו מצדי חלילה, כי אם מפרעה כי ויהי וי היה בשלח פרעה, ששלחם בירו מוטב רצונו. כמו שאמרו ז"ל (שם כ ב) שהיה מלוה אותם בדרך. שנית, על שלחו את העם, הוא הערב רב. כי זה כלל גדול נלמד מחכמי האמת שכל מקום שנאמר עם, ובענין עצמו אומר ישראל, שאלו ערב רב, ואלו ישראל. וממה ששלח הערב רב ולא עיכבם, באה על ישראל רעה גדולה. כי מה שלא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא, והיו נכנסים מיד לארץ ולא מתעכבים ארבעים שנה במדבר, אינו מטעם שלא יתפשו כגנבים, ולא מטעם שלא יתקוממו העם איש על כספו וזהביו. **כי אם כי אמר אלהים פן ינחם העם - הוא הערב רב - בראותם מלחמה - לחולשת האמנותם בו יתברך - היא מלחמת פלשתים, כאשר עשו זה שלשים שנה לבני אפרים. מה שאין כן אם היו יוצאים בני ישראל לבדם :**

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, מראות הצובאות, ספר ישעי', פרק נב

אמנם הנה ארז"ל, כי כל הייסורין שבאו לעולם, השליש היו לדוד ולאבות, **והשליש השני לדורו של גזרה**, והשלישי למלך המשיח. ונבא אל הענין והוא כי הנה יש ייסורין על עון ויש ייסורין של אהבה, שסובל הצדיק על עון הדור, והנה על זאת ישתומם האיש אשר לא ידע עד היכן מתן שכרן מגיע באמת, באמור הירצה ה' שאיש אחד יחטא או הדור כלו, ועל איש צדיק תמים אשר לא חטא יקצוף, להעמיס עליו את עונות כל עושי רע שיהיו הם שמחים והצדיק עצב, הרשעים בריאי אולם והוא נגוע מוכה, והמה לפעמים שמחים לאדו, ומלעיגים על צרתו בין משתיהם, אשר הוא מוכה עליהם, על כן להסיר דאגה מדבר זה, בא האלקים במקראות אלו, להודיע עד היכן יד זכות סובלי ייסורין על הדור מגעת :

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, מראות הצובאות, ספר מיכה, פרק ז פסוק טו

השיב הוא ית' ואומר אל הנביא על ישראל (טו) כימי צאתך מארץ מצרים וכו'. והוא כי הנה על פסוק ויוצאך בפניו בכחו הגדול ממצרים, **שהוא כי בפניו של אברהם אביהם שנשבע לו להוציאם הוציאם ממצרים**, וזה יאמר הוא יתברך כימי צאתך מארץ מצרים שהראתי לאביהם איך הוצאתים משם כאשר נדרתי, **כך אראנו נפלאות בהוציא אותם מהגלות מקרב הגוים כאשר נדרתי לו להוציא מארבע גליות שנועדו בניו להגלות על פיו**, כמאמרם ז"ל שאמר לו הוא יתברך יברור מה רוצה לבניו גליות או גיהנם, והוא בירר להם גליות ונדר לו להוציאם, כי אחר הזכיר לו הוא יתברך הדי גליות שהם אימה חשיכה וגיהנם שהם תנור עשן ולפיד אש, נאמר ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר לזרעך נתתי כו' **את הקני ואת הקנזי כו' שהם י' עממין שהוא לעתיד**, כי נדר לו להוציא את בניו מהגלות ולהורישם ירושת י' עממין, משא"כ ע"י יהושע שלא היו כי אם ארץ ז' בלבד, הרי הבטיחו על צאת בניו מהגלות ועל כן אמר כימי צאתך מארץ מצרים שהוציאך בפניו שיראה אשר קיימת, **כך בגאולה העתידה אראנו נפלאות הגאולה מבין הגוים כאשר נדרתי לו, ובכן אין פחד שיאבדו בין הגוים** שתאמר שטוב היה ארעה אותם תוך הארץ בשבטי כי מבטיח אני שאראנו נפלאות :

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, מראות הצובאות, ספר זכריה, פרק יא פס' כו

או יאמר מה אעשה כי אם (ט) אומר לא ארעה אתכם. הלא תאבדו כי המתה תמות והנכחדת בקצרות שנים תכחד ואין מרחם בזכותו והנשארות תאכלנה כו', והנה כל אלו צרות מות, וטוב טוב היה שעבד המלכות גם שידחוק יותר מדאי, אך זכות תורת נשיאים אשר בא"י המה, היה מעכב שליטת שעבוד היתר, והיה מתקיים פסוק השבעתי אתכם בנות ירושלם אם תעירו וכו', שפירשו ז"ל שהשביע הקדוש ברוך הוא את האומות שלא ישתעבדו בישראל יותר מדאי, אך בראותו יתברך, כי טוב טוב היה לישראל השעבוד, ממה שהמתה תמות והנכחדת תכחד ושיאכלו איש בשר רעהו, על כן גדע המעכב השעבוד הוא הנשיאות מא"י, שנגדע קודם לרבנות ריש גלותא שבבבל כנודע:

וזוהו (י) ואקח את מקלי את נעם ואגדע אותו. שביטל רבנות הנשיאות, ולמה עשה כך כדי להפר את בריתי אשר כרתי את כל העמים, שהוא מה שהשביעם שלא ידחקו הגלות יותר מדאי, כי ע"י מה שגדע בחרי אף קרן הנשיאות, היה מקום לתת שליטה יתירה לעמים כמדובר:

ושמא תאמר, כי הלא למעלה אמרתי שבשביל עניי הצאן, שהם העניים שבעם אהובי ה', הייתי רועה את כל העם, ואיך עתה השלטתי ביותר את העמים על כל ישראל, והלא עניי הצאן יראו ויתמהו ויבואו להרהר אחר מדותיו יתברך, בין על גדיעת קרן הנשיאות בין על הגדלת השעבוד, ויתנו לב לשוב מאחרי ה' ולומר, כי עזב ה' את הארץ חלילה ויתנה לחצונים ולא מן ה' הוא זה, לזה אמר אין פחד מזה, כי הלא אחר שביום ההוא שנגדע הקרן היתה שליטת החצונים: וכו' עיי"ש בהמשך

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש רוממות א"ל על תהלים, מזמור ב' פס' י"ב

ועתה מלכים השכילו וכו'. הנה אמרו רבותינו ז"ל (כתובות קיא א) על פסוק אם תעירו ואם תעוררו וכו' (שיר השירים ב ז), שהשביע הוא יתברך את המלכיות שלא יכבידו עול על ישראל בגלות, ובזה יאמר פה, כמדבר אליהם, ועתה, שלא הנחתי את דוד יכלה את האומות, למען תשעבדו את ישראל, מלכים השכילו בל תצאו מהשורה, הוסרו שופטי ארץ, מלגזור עליהם גזירות רעות. הוסרו בצרת ישראל פן תלקו כהם:

אם תהיה לכם יראת מלכות המושלת עליכם אל ירפו ידיכם אלא אדרבא עבדו את ה' באותה יראה כי היא תהיה לכם עבודה את ה' שתקבלוה לכפרת עון וגילו אם תהיה לכם מהם רעה כי תגדל הכפרה יותר. וזולת הכפרה גם תהיה לכם נשק להלחם בהם והוא הטוהר לב כי זכות האמנה תהיה לכם לנשק ברזל נגדם.

ראה לעיל בפירושו בספה"ק תורת משה, חומש בראשית, פרק טו פסוק יא-יב

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש רוממות א"ל על תהלים, מזמור כ"ט פס' ד'-ו'

ושמא תאמרו כי יש לכם עיכובים למהר את הקץ מעתה לשיבנה הבית הגדול והקדוש הוא השלישי הרוחני המקווה.

העיכוב הראשון, הלא הוא כי עתה כל מלכי האומות בממשלתם ואיך נוכל להם, ומה גם אם יתקבצו יחד עלינו ואיככה נוכל עליהם ועל שריהם העליונים בשמים.

שנית, פן תהיה הארץ שממה פן תרבה עלינו חית השדה, ומה גם לשבת בארץ הצבי הקרובה אל המדבר, אשר הוא מרבץ לחיות רעות ונחש ועקרב.

שלישית, כי לא יעדרו צרות מחבלי משיח, כי לא יעדרו קצת עבירות למרק, כי הם כחבלי יולדה שאי אפשר בלעדן, וטוב טוב הוא לעכל הצרות בגלויות וישאר מעט לחבלי משיח.

רביעית, על כבודו יתברך, כי אם מעתה נזכה להרבות תשובה ותביא הקץ מעתה ותאבד כל המלכויות כאחת ותשאר בישראל בלבד והם מתי מספר, ובמה תוכר מלכותך, אך בהמשך הדורות יפרו וירבו ישראל לדורות עולם ותשוב תחיים ויהיו כחול הים.

חמישית, והיא כי ברוב עוז ותעצומות טובה מרובה אולי נשמן ונבעט ואיש את רעהו חיים יבלעו, כי רוב טובה יקנה באדם חוסר גאווה, **מה שאין כן אחר עבור עלינו ארבע גלויות כי נשארנו נכנעים ולא יגבה לבנו ברב טוב לבית ישראל.** על כן על חמשת הדברים האלה בא ויאמר :

(ה) על הראשון שהיא על היות כל מלכי הארץ בממשלתם, ואיך נוכל להם לשברם קודם זמנם הידוע מחלום נבוכדנאצר, **ומה גם כי אז לעתיד הם יפלו מעצמם על הצרם את ישראל בגלויות.** על זה אמר הנה אין מעצור לה' לשברם עודם בתוקפם בהבל פיו, כי הלא קול ה' שובר ארזים, ואין כל חדש, **כי הלא וישבר ה' את ארזי הלבנון הם כל מלכי ארץ ישראל שהם ארזי לבנון, כי ירושלים תקרא כה, כמאמרם ז"ל (עיין גיטין נו ב) בפסוק (ישעיה י לד) והלבנון באדיר יפול, ואם כן יהיה לבבם בטוח, כי כאשר עשה בימים ההם יעשה כן גם עתה :**

(ו) ואל ירד לבבכם אם תראו להם התקוממות עליכם כצבי וכאיל, לומר כי אולי שריהם בשמים הם בעוזרם, **ומה גם שעדיין לא שלם עונם, אל תראו ואל תחפזו,** כי הלא בימים ההמה ששיבר ה' את ארזי הלבנון בכל השיבור היה, כי וירקידם כמו עגל על ישראל כי נתן בלבם להתקבץ חמשה מלכים יחד מלך ירושלם מלך לכיש כו' (יהושע י), כי לא המתינו עד יבוא ישראל עליהם, כי אם רקדו הם להלחם, ומה יצא לכלותם יחד ולא אחד אחד. ואשר הרקידם כמו עגל היו כללות המלכים של ארץ ישראל הנקראים בשם לבנון, ומה גם שריון שהוא סיחון, הנקרא חרמון הוא שריון כמפורש על (תהלים מב ז) וחרמונים מהר מצער, כי השריון ההוא הוא סיחון לא בלבד רקד על ישראל כאשר ויצא סיחון כו' כמו עגל, כי אם כמו בן ראמים, ואז מה עשה הוא יתברך, (ז) קול ה' היה חוצב להבות אש אשר הם שרי המלכים ההם בשמים ממעל, **כי ברקוד על ישראל גויהם למטה, היה יתברך כורת שריהם למעלה :**

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש רוממות א"ל על תהלים, מזמור מ"ד פסוק כ"א-כ"ג

והנה גם שעבדו ממש קצתם או רבים מעמי הארץ, **לא היה רק מן השפה ולחוץ ולא מלבנו, כי אם שכחנו שם אלקינו גם כאשר נפרוש כפינו לאל זר, הלא אלקים יחקר זאת כו'.**

ואם יאמר איש הלא עם כל זה היה ראוי למסור עצמכם על קדוש השם, לזה אמר כי עליך הורגנו כו', והוא בהזכיר מאמר מדרש חזית (שיר השירים רבה ב ז) וז"ל א"ר חנינא בר אבא אם יאמר לי אדם תן נפשך על קדושת שמו של הקדוש ברוך הוא אני נותן ובלבד שיהרגוני מיד, אבל בדורו של גזרה איני יכול לסבול, ומה היו עושים בדורו של גזרה היו מביאין כדוריות של ברזל ומלבנין אותם באש ונותנין אותם תחת שיחיהם ומשיאין נפשותם מהם, ומביאין של קנים ונותנין אותם תחת צפורנם ומשיאין נפשותיהם מהם, הוא שאמר דוד (תהלים כה) אליך ה' נפשי אשא, ע"כ.

הנה כי גם בחפצים למסור נפשם על קידוש השם, יקשה עליהם במיתת ייסורין קשים וארוכים, ויקל להם לעבור בשלח כי רגע ימותו בלי צער מתמיד :

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש רוממות א"ל על תהלים, מזמור מ"ו פס' א-ג

או יהיה הענין, כי למה שנשמות עם בני ישראל הן עלמות חלק אלוך ממעל, הוא מטיב לנו על ידי עצמו, ועם היותו אלקי הצבאות לא יטיב לנו על ידם, לא בלבד בזמן חירותנו כי אם גם בגלותנו כאשר יבא, והנה ידוע כי בכל גלויותנו שכינה עמנו כביכול, הוא שם אלקים כנודע, והוא כח הדין. ואמר המשורר כמצטער על הגלות אלקים לנו כו', **והוא כי הוא היה בזמן הבית שעדין לא היה גלות ישראל ולא גלות שכינה**, ואמר הנה אלקים הוא לנו קודם הגלות מחסה מצרה, ועוז נגד שונאינו, **וגם עזרה בצרות הוא בגלויות כי שם נמצא מאד, כי בכל גלות גלתה שכינה ונמצאת עמנו. אך אמנם העזרה לא מיד בגלות תהיה שאם היתה עוזרת היה הגלות מתבטל, ואנו צריכים אותו לכפרתנו, ואינה עמנו ביני וביני רק לבלתי האבד בקרב אויבינו.** אך מה ששם אלקים הוא שכינה יהיה עזרה בצרות הגלות, הוא בסוף בצאתה מהגלות עמנו בזמן שהארץ כבגד תבלה. וזהו אומרו על כן מה שלא נירא הוא בהמיר ארץ איכותה שכבגד תבלה, וזמן שההרים ימושו כו', שהוא במוט הרים בלב ימים, כי אז הלב ימים (ד) יהמו יחמרו מימיו, כי יעשו עצמן חמרים חמרים כמו נד הפך טבעם וזהו יחמרו מימיו. וכן ירעשו הרים הנזכרים בגאותו של אלקים סלה כי כלם חרדים ממנו :

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש רוממות א"ל על תהלים, מזמור עח

ובראשון החל הוא אומרו וישימו באלקים כסלם כו' **אמר (ט) בני אפרים ששמו כסלם בהיותם נושקי רומי קשת ולא בה'**, על כן הפכו ביום קרב לפני פלשתים, כי בוטחם בעצמם גרם (י) שלא שמרו ברית אלקים, ויהיה שמרו כמה דאת אמר (שמות לז) שמר את הדבר, שלא המתינו ברית אלקים אשר כרת להוציאם לסוף הד' מאות שנה, והקדימו ל"ו שנה. **ושמא תאמר טעו למנות ממראות בין הבתרים, הלא ובתורתו שכתוב בה (בראשית נ, שמות יג) פקוד יפקוד אלקים אתכם, שהיתה מסורת בידיהם שבהיות פקידה כפולה בפי הגואל הוא האמתי, ולא עשו כן רק מאנו ללכת בתורתו זאת, ולא המתינו עד בוא משה** שאמר כי אמר ה' פקוד פקדתי אתכם (שמות ג) שהוא פקידה כפולה :

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש רוממות א"ל על תהלים, מזמור ק"ו פס' מ"א

ויחר אף ה' בעמו ויתעב את נחלתו, ויתנם ביד גוים וימשלו בהם שונאיהם, וילחצום אויביהם ויכנעו תחת ידם (תהלים ק"ו מ"א-מ"ג): או יאמר ויחר אף ה' בעמו בעצמם, אך בראות כי ויתעב נחלתו בגלוליהם, על כן ויתנם הוא יתברך ביד גוים שגלות יכפר, וזה היה בחרבן שגלו לארצות גוים וימשלו בהם שונאיהם. וילחצום וכו' ואז ויכנעו תחת ידם מה שלא היו עושים בארצם.

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש רוממות א"ל על תהלים, מזמור קכ"ז פסוק א-ב

(א) שיר המעלות לשלמה וכו'. לבא אל הענין נקדים כי הנה אין הבית השלישי המקווה דומה לשני הבתים שעברו, כי השלישי יהיה רוחני מעשה שמים מה שאין כן הראשונים. ועוד כי הנה מאז נבנה הבית הראשון נודע שעתיד ליחרב, כי על כן מאז בנה שלמה מקום לגנוז בו הארון, כמה דאית אמר ויתן יאשיהו את הארון אל הבית אשר בנה שלמה (עי' דברי הימים ב לה ג, ורמב"ם הל' בית הבחירה ריש פ"ד), ומכל שכן הבית השני שהיה גרוע מהראשון, ואפילו כשנבנה היה בצער גדול מתגרת אויבים חצים מחזיקים ברמחים וכו' (נחמיה ד). ונבא אל הענין, אמר שלמה אם ה' לא יבנה בית כאשר הוא הבית השלישי שיבנהו ה' בעצמו, שוא עמלו בוניו בו בפעם הראשונה. ודקדק באומרו בוניו כמאמרם ז"ל (ילקוט שמעוני מלכים - א קפב) "והבית אשר בנה שלמה" לא נאמר, אלא "והבית בהבנותו" (מלכים - א ו ז), שהכל היו מסייעין למלאכת מלכו של עולם, אפילו רוחות, ועל כולם יאמר בוניו. ועל הבית השני אמר, אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר, שהיה להם הלילה משמר והיום מלאכה (נחמיה ד). כלומר שאין העיקר אלא השלישי. ואוי לכם הבריות שבשבילכם מתאחר, עושים עיקר מהבלי העולם ומניחים חיי עולם על חיי שעה:

וזהו (ב) שוא לכם משכימי קום וכו', לומר לשוא ובלי תועלת הוא לכם היותכם משכימי קום, וככלות היום מאחרי שבת על עסקי העולם הזה, וגם למזונותיכם אתם מפסידים שאתם אוכלי לחם של העצבים ויגעים בעשר מלאכות קודם שתאכלו לחם, ולא היטפלתם בחיי עולם, והייתם אוכלים לחם בלי עצב ויגיעה, כי יהי פסת בר בארץ, כמאמר שלמה עצמו האומר יהי פסת בר בארץ וכו' (תהלים עב טז). והנה בעשותכם כן שאתם משכימי קום, תהיו סבה שיתן לידידו הוא מלך המשיח שינה, שלא יעוררהו לבוא אליכם כי אם יניחהו כישן מאחר לבוא הרבה:

מתוך²⁰ הספה"ק מסעות ירושלים, מאמר סדר יום העשירי, אות כ"א, בהג"ה²¹

ומענין הדרושים של האלשיך הקדוש, שמעתי ממרן שליט"א²² כי האר"י הק' אמר שראה שכל הפמליא של מעלה הלכו לשמוע דרשות האלשיך וע"כ גם הוא הלך לשמוע אמרותיו הטהורים בשעה שהחכם יושב ודורש ברבים, ופעם א' דרש דרש משה (האלשיך הק') בענין לבן הארמי אשר החליף את משכורתו של יעקב אבינו עשרת מונים ואמר עשר פעמים עשר הוא מאה פעמים אשר לבן הלך בתחבולות שונות ועצות עמוקות איך לרמאות את יעקב כה וכה. וחשב בזה האלשיך הק' כל התחבולות שחשב לבן הארמי, והעם בשמעם נתפעלו והתענגו משוב, והאר"י עשה תנועת שחוק אז

²⁰ מובא ג"כ בספה"ק חבת ירושלים, מאמר גולת עליות, פרק טז, עמ' פז, בהגה"ה (ירושלים, ה'תש"ד). נתחבר ע"י רבי חיים הלוי הורוויץ זיע"א (המשב"ק של רבי מרדכי מקרעמניץ זיע"א).

²¹ לא מופיע בכל ההדפסות של הספה"ק הנ"ל, ולי נראה שזה נתחבר ע"י הריא"ז מרגליות זיע"א
²² דהיינו מכ"ק האדמו"ר המנח"א זיע"א

ואח"כ חלף הלך לו באמצע הדרשה, ואמר האריז"ל כי ראה אשר לבן הי' שם בשעת הדרשה ועל כל פעם ואופן שהזכיר האלשיך, שחשב לרמאות בזה את יעקב אבינו הרכין לבן את ראשו ונענה לו כי אמת יהגה חכו אשר גם בזה כיוון לרמאות וגם בזה כו' ועי"ז שחק האריז"ל הק' זי"ע, ושמעתי עוד מענין זה יותר ואכמ"ל.

ז"ל הרה"ק רבי חיים בן עטר ז"ל [בספרו ראשון לציון משלי סי' א'] ספרו לי על חד בדרא ה"ה הרב משה אלשיך ז"ל כי באותו זמן שהיה מתעסק בצרכי הגוף למצוא טרף, באותן שעות חבר פי' על התורה כולה כי ידיו היו עסקניות ומחשבותיו חכמניות בתורה, הנה זה האיש הוא שמור ושומר.

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש לספר משלי, פרק ל

אחרי הזהירו את האדם אל יקוץ בארבע הגליות כי תחת שלש רגזה ארץ וכו', **ועתידים לפרוק משאם מעליך, אך למהר את הקץ צא ולמד מדות טובות מד' קטני ארץ ותשוב אל ה' וירחמך**, כי ליש גבור הוא אריה יהודה משיח בן דוד יבא לך כו' כמדובר למעלה, אמר עתה אם יפנה לבבך בגלות החל הזה בראות עצמך שפל ונבזה, להרהר אחר מדותיו יתב' שעובדיו בנבול ושפלות אל תשית לבך, כי הלא הוא לטובתך (לב) **בהתנשא בשביל התנשא בעולם הבא**, ואם ימשך מהנבול שזמות והרהרת שאתה נבזה ושפל בעבוד את ה', כי תהלך קדורנית בעבודתו, ותבא לומר ממוצא דבר חלילה שוא עבוד אלקים, שים יד לפה ואל תוציא דברי ההרהור מפיו, וזהו ואם זמות והרהרת שים יד לפה מלדברו, ואתה תכניע את לבבך ויצרך יום יום, עד תסיר מתוכך מוטות ההרהור רע ההוא כי החי יתן אל לבבו. ולא יעלה על רוחך לומר, כי טוב הוא להוציא מפיו ותשיחנה להשקיטה ויהיה לך זה, כענין האדם שמוציא דרך חוטמו לחוץ כיחו ומיאוסו וישאר הגוף נקי, כן אעשה להוציא מפיו מיאוס ההרהור הרע ואשקוט אותו ואשאר נקי ממנו, כי לא טובה העצה ההיא רק שים יד לפה ותקיש בו בתוכך עד תטהרנו,

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש שושנת העמקים על שיר השירים, פרק א פסוק ג

לריח שמניך כו'. עד אשר לא נבא אל ביאור הכתובים, נערוך מערכת שולחן הויכוח הלו והמצאת ענינו לפני מי יצא מלך ישראל יתברך לווכח עם עמו אשר בחר. ואומתו גם היא לפני מי מתרפקת על דודה. ואומר כי הנה היתה המצאתו יתברך, כאילו לפני המלך ה' ואחותו רעיתו יתברך, נוכח פניהם כל יתר עמים, ולכולם בשם בנות ירושלים יקרא כאשר יבא בסייעתא דשמיא בפסוק שחורה וכו' (לקמן פסוק ה), ובהתווכחה עם המלך הקדוש יתברך, לפעמים תשיב אמריה למו, ולפעמים גם הוא יתברך ישים פניו לדבר בס' כענין **השבעתי אתכם** בנות ירושלים וכו', ופעם ישיבו גם אליו יתברך ופעם אל ישראל עמו כפי בחינת ענין הויכוח:

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש שושנת העמקים על שיר השירים, פרק ב' ז'

(ז) השבעתי אתכם וכו'. בשומעו יתברך דברי כנסת ישראל אל האומות, הם בנות ירושלים, בל יכבידו עול צרות הגלות, בא גם הוא יתברך והשביעם על הדבר, וכן אמרו רבותינו ז"ל (שיר השירים רבה ב יח) שהשביע ה' את האומות בל יכבידו עולם על ישראל. ובמה השביעם, בצבאות הם צבאות של מעלה. והנה כמו זר נחשב לפי פשוטו ידבר על צבא השמים, ומה גם בהסמכו אל אילות השדה:

לכן אחשוב, כי צבאות ואילות השדה הם משל אל הקצים, כמאמר ספר הזוהר במקומות רבים, כי יש קצים הרבה, והוא בלי ספק באחישנה, אך אם לא זכו, שהוא בעתה, קץ אחד הוא בלבד, והנה בקצים הממהרים יש ממהרים יותר מזולתם, וסוג האחד ידמו אל צבאות, וסוג השני אל אילות השדה, והנה אם נזכה להגאל באלה טרם העת הקצוב בעתה, לא יבצר לאחד משתי סבות, או מרוב חפצנו לאהבה את ה' ולשוב עדין, כאומרים ז"ל (סוף שיר השירים רבה) זכו אחישנה לא זכו בעתה, או למה שיכבידו הצרות כל כך עלינו בקרב ימים, שמרוב הצרות כחבלי יולדה נתעורר ונשוב ונגאל:
ובזה נבא אל התכת כפל תעירו ותעוררו, והוא כי אומר הוא יתברך, השבעתי אתכם אומות בנות ירושלים, על איזה דבר השבעתי, בצבאות או באילות השדה. הם שני סוגי קצים הממהרים אלו יתר מאלו, אלו הממהרים המשילים לצבאות, והשני הממהרים ביותר המשילים לאילות השדה. ומה הוא השבועה, אם תעירו בהצרכם את בני יותר מדאי, שעל ידי כן תעירו לאהבה אותי ולשוב, וזהו בסוג האחד מהשתים הנזכרים שהוא בצבאות. או אם תעוררו בהכביד ביותר, שעל ידי כן תעוררו להביא את הסוג השני, שהוא כאילות שהוא בהתעוררותו ביותר ממהר את האהבה לאהבה את ה' ולהשיבם עדין מיד. ושמה תאמר, הלא טוב להם הוא שנעורר אהבתם אותך קל מהרה, לזה אמר עד שתחפץ, כי הקצים של אחישנה לא אבחר בהיותם מחמת רוב צרה, רק מחמת חפץ מאליהם, וזהו עד שתחפץ כנסת ישראל להתעורר מאליה, כי אין ראוי להכביד בצרות על העדר תשובה, עד עת קץ האחרון שהוא בעתה, כי אז הם חבלי משיח, כי אם לא אז אימתי יאריך להם והקץ בא:

(ח) קול דודי כו'. משיבה כנסת ישראל עוד ואומרת, קול וכו', לומר, הלא שמעתם את קול ה' אומר שני דברים, אחד, שאל תמהרו את הקץ עד שתחפץ, שנית, שקצי המהירות הם דומים לצבאות או לאילות השדה. על האחד אמר, אל יעלה על רוחכם שמבלי אין חפץ לפניו למהר גאולתנו יאמר כן, כי הלא קול דודי ומאמרו תמיד בתורתו ועל יד נביאיו כאשר יצונו למהר תשובתנו, הלא הוא כי הנה זה בא, כאילו כבר מוכן ומזומן לפניו לגאלנו, כי קרובה ישועתו לבא וצדקתו להגלות, כענין היום אם בקולו תשמעו (תהלים צה ז). והוא כי גם בשובו אין אנו כדאים לכל הטוב ההוא מצד עצמנו, כי הלא אחרנו הרבה, אך הנה הוא מדלג על זכות ההרים הם האבות, מקפץ על הגבעות הן האמהות (ראש השנה יא א):

(ט) ועל השני שדימה הקצין המוקדמין לצבאות ואילות נקבות בלתי קלי המרוצה כזכרים, דעו איפוא כי הוא יתברך אומר מעט ועושה הרבה, וזהו אומרו קול דודי שהוא דבורו הוא דמיון אל הנקבות, אך הנה באמת כי דומה דודי לצבי הזכר או לעופר האילים שהוא בחור הממהר יותר. ושמה תאמר אם כן איפה למה איחר עד עתה, אל תתמה על החפץ, כי מה שהנה זה עומד על משמרתו, ולא מדלג או פוסע לבא לגאלנו, הוא אחר כתלנו, כי הלא עונותינו הם מבדילים ככותל ומחיצה של ברזל, והוא יתברך מיחל עד נאביד ונהרוס כתלנו זה על ידי תשובה, ואחר סמוך יהי עמנו ויגאלנו:

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש שושנת העמקים על שיר השירים, פרק ג פסוק ה

משיב הוא יתברך כאומר לאומות, השבעתי אתכם בל תעשו בקשתם זאת כמדובר, כלומר כי אינם יודעים לשאול כי לא יוכלו לסבול. ומה גם כי אז מלאו הימים לבנות חרבות ירושלים שבעים שנה על כן דחקה הצרה למהר, אך עתה לא יעשה הוא יתברך כן רק בבא עתה, שזו התקנה כי אפס מקום ליחל עוד, אך להביא הקיצין של אחישנה אין לדחוק, רק שתחפץ מאליה לקום ולשוב, וזהו עד שתחפץ:

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש שושנת העמקים על שיר השירים, פרק ד פסוק ו'
שני שדיך כו'. גם זכות אחר היה לך אז, כי שני שדיך אשר מהם תנקי ותמוצי מהשפע
העליון, **הם משה ואהרן, הלא המה היו לך ממהרים את הקץ** כשני עפרים קלי
המרוצה מאד, כמאמרם ז"ל (שמות רבה טו ג) **כי זכותם עמדה לישראל ליגאל**
בימים ההם:

ולא בזכותם של דתן ואבירם, דהיינו בחינת דתן ואבירם בדורם כציונים וכת דיליה
בדורנו

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש שושנת העמקים על שיר השירים, פרק ז פסוק ו'
ובזה בא נבא אל ענין הכתוב, והוא אמרת אלוה צרופה באמת, **באמור הנה אמרתי לך כי**
לא יחסרון ממך הכנות להעזר לשוב ולמהר את הקץ. אל יעלה על רוחך שיש עיכוב מצד
מלכך הוא מלך המשיח שלא נולד עדיין, או שלא הוכן עד עת קץ, כי הלא ראשך שהוא
ראש לך, הוא עליך כבר בשמים, וכמאמר רש"י ז"ל על אומרים בגמרא דיתבי אפתחה
דרומי, שהוא בשמים נגד פתח רומי. וזהו אומרו עליך, שהוא עליך בארץ ישראל, כי אינה
כרך גדול של רומי, כי אם רומי הקרובה לצפורי שמשם היה הולך אנטונינוס מרומי
שקראה בשם ראש הממלכה עד צפורי דרך מערה ללמוד תורה מרבי כמדובר:
וזהו אומרו עליך, לומר מי שהוא ראשך מוכן הוא, **כי כבר הוא עליך, מייחל בכל**
עת לבא לך, והוא ממולא מכל מיני שפע עליון ואין עיכוב מצדו. כי הוא
כשכולת חטה שכבר נתבשלה כל צרכה, ובכל עת הוא זמן לקיטתה. וזהו
ככרמל, כמה דאת אמר (ויקרא ב יד) גרש כרמל שהוא כר מלא כמאמר רבותינו ז"ל
(מנחות סו ב). ודלת ראשך, הוא ציצית שער של ראשך, הוא שער מלכך הנקרא ראשך,
שהוא משל אל חוטי וחבלי אשמותיך הנעשים כשערות, שבהם נאחז ונתלה מלבא אלינו,
שהם חוטי צינורות דין כנרמז בשער הלויים בספר הזוהר (ח"ג מח - מט), הן אמת שהוא
כארגמן, **אדומים כשנים הם חבלי אשמותינו המושכים ומעכבים אותנו**
מלבא, ועל כן קראו דלת כי נדלה בס מעל הארץ, כמה דאת אמר (סוכה א מד)
הדלה עליה את הגפן, שהוא כאחוז ותפוס למעלה בציצית שערו מעוכב מלרדת. אל
תתיאש על זה, כי הלא הוא מלך אסור ברהטים. לומר הנה מעתה כבר הוא מלך אשר
הומלך עליך לבא לך, **אלא שבשער הנזכר הוא אסור ברהטים**. והוא כי נשא
המשל, אל מלך שהוא קשור בחבלים דקים כשער באמבטיאות של מים, שבהמלאות
האמבטיאות ויפוצו מימיהם חוצה ישורו החבלים וימוחו, ויותר המלך ממאסריו ויבא
אל היכלו.

כן המלך המשיח הוא אסור וקשור ברהטים בשקתות המים, הם זכיות
תופשי התורה ומלמדים אותה לישראל שנמשלה למים כמאמר רעיא
מהימנא עני ורוכב על חמור שזכות ביאת משיחנו נשען ורוכב על זכות
התורה, כמה דאת אמר יששכר חמור גרם. וזהו אסור ברהטים של שקתות המים, הם
זכיות תורה, שכאשר יפוצו מלמעלה ימוחו השערות המעכבים ויותר מאסרו, ובא יבא
ברנה:

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש שושנת העמקים על שיר השירים, פרק ח' פסוק ד'

השבעתי אתכם כו'. ראוי לשית לב על שנותו את טעמו מהאמור למעלה (ג ה), כי שם נאמר בצבאות או באילות השדה ופה לא הזכיר. וגם שנותו ממלת אם אל מלת מה באומרו מה תעירו ומה תעוררו כו'. אמנם, הנה למעלה היה משביע הוא יתברך את האומות או שריהם, שהקיצין המיוחדים אל אחישנה שיש הרבה כנודע מספר הזהר (תז"ח קנ א), שימשלו אל צבאות ואילות למהירותן כמפורש למעלה, שלא יהיו סיבתם מה שיעירו ומה שיעוררו הם בהכביד עול סובלם על ישראל, רק יהיה מחמת חפץ כנסת ישראל שיתעוררו מאליהם, וזהו בצבאות כו'. ואומרו אם, שמשביעם אם יעשו כך:

אך אמנם, אחר אמור כנסת ישראל מי יתנך כאח לי כו' (לעיל פסוק א) לומר מי יתן שהייתי טורחת עד אמצאך ואשקך ואדבק בך, ולא תסתיר פניך אחר בואי ליטהר להניחני ביד המושלים בי להחזיק בצרת שעבודם, כדרכך בהסתיר פניך ממנו גם בהחילנו לשוב עד גמר המרוק, כדבר שנאמר (דברים לא יח) ואנכי הסתר אסתיר אחר הכירנו כי על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות, כי אם נוחילה לפניך אמצאך בחוף שאחר שאתחיל ליטהר ואמצאך, שאם אשקך ואדבק בך בעצם, שאין צריך לומר שעוד לא יכוננו ופצעוני, כי אם אפילו לא תשליטם עלי אפילו שיבוזו לי, ולא תרפני עד אנהגך אביאך אל בית אמי הוא בית המקדש, שיקבץ גלותינו עמך בהמצאך לנו ברצון גלוי לכל העמים, כי אז נדבק בך בעצם ממקום גלותנו בתשובה ומעשים טובים ולא נרפה, כי נראך נמצא אלינו, מה שאין כן על ידי הסתר פניך, שעל ידי כן ירפו ידינו חס וחלילה:

על כן הוא יתברך משיב ואומר אל האומות, השבעתי אתכם כו'. באיזה קץ שיהיה, בין המיוחדים אל אחישנה, בין אל של בעתה, כי על כן אמר סתם. ומה שאשביעכם הוא מה תעירו כו', לומר שמה שתעירו ומה שתעוררו את האהבה על ידי ייסורי שעבודכם עליהם, שלא יהיה רק עד שתחפץ ותשוב אלי בחפצה, ולא אחרי החפץ כאשר היה מתחלה, שאחרי החפץ והכיר ואמור הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני (דברים לא יז), היה ההסתר חוזר כאומרו ואנכי הסתר אסתיר כו' (שם פסוק יח), וחוזר עול הגלות עליהם, אך עתה, כל מה שתעירו כו', לא יהיה רק עד שתחפץ. והשבעה זו היא הסרת כחם. וכן נקוה מאלהינו מרחם, שכל חבלי משיח לא יהיו רק עד נקשר אהבה בחפץ גמור עם ה' אלהינו, ונקדש עצמנו לקדש את שמו בחפץ ואהבה, ואז נפרוק עול שעל צוארנו מעלינו:

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש שושנת העמקים על שיר השירים, פרק ח' פסוק ו'

שימני כחותם כו'. אומרת כנסת ישראל, הנה מכלל דבריך יראה שלא יבצר לנו מחבלי משיח, כי אשר שאלנו (לעיל ז יב) לכה דודי נצא השדה לא הסכמת כעת, וגם לא ענין מי יתנך כאח לי כו' (לעיל פסוק א), רק שהאומות מ"ה בסבלותם יעוררנו לשוב עדך בחבלי משיח, ואשר הטבת חסדך, הוא אשר השבעת לאומות מ"ה מה יעירו ומה יעוררו כו' כמפורש בסמוך. על כן אבינו שבשמים אחת שאלנו מאתך,

הלא היא שימני כחותם כו'. והוא כי בעת צרת החבלי משיח שימני במחשבתך כחותם בדבר הנחתם. כי כאשר כל הרשמים והאותיות שבחותם ישארו רשומים בחתום גם אחר הפרד החתום מהחונם, ועוד כי אם שהרשמים בחותם מהופכים ובחתום הם ביושר כנודע, שלא היה נראה בנחתם ביושר אם לא היו מהופכים בשקיעת החותם, כן תשימנו בלבך שנהיה נרשמים תמיד במחשבתך, שאם שאור שבעיסתנו וחומרנו יהפכנו בצד מה, תקרב צדק מאלריך ויהיה בלבך ביושר כאותיות ההפוכות שבחותם שהם ביושר בנחתם, כך אהיה אני המעוות והפוך ביושר בלבך. ועל ידי מה שיהיה כן בלבך, ימשך שגם נהיה כן על זרועך הוא כח הדין הנטויה עלינו, באופן תכנו זרועך ברחמים:

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש דברים נחומים על איכה, פרק ג' פס' כו

אמנם על הגלות אין ראוי לעורר ולהרבות תפלה עד שתחפץ כנודע (שיר השירים רבה ד יט), רק ישתדל איש להיות צדיק ויחל אליו יתברך וידום, כי יבטח שלא ימנע מלהושיע שכינתו, ואגבה נושע גם אנחנו. וזהו טוב ויחיל וכו', והוא בשום לב אל וי"ו שבויחיל שהיא מיותרת, ואל סמיכות המשך הכתובים :

ולבא אל הענין נזכירה מאמר רבי יוחנן (ברכות ה ב), דאמר לרבי חייא בר אבא דחלש, חביבין עליך יסורין, אמר ליה לא הן ולא שכרן, אמר ליה הב לי ידך, יהב ליה ידיה ואוקמיה, וכן רבי חנינא לרבי יוחנן. וראוי לדעת, האם יאמר מעשה לעושהו לא תייסרני, ובמה תכופר אשמת דבר :

אך אחשבה כי אין זה כי אם על יסורין שבלי עון וירצון ויכונו לקבל שכר הם אלה דבריו לא הן ולא שכרן, לומר ואם על אשמת דבר המה, פריעת חוב בהן, אך אם לקבל שכר שהן יסורין של אהבה, לא הן ולא שכרן. ועל כי הוא יתברך למתנה טובה חשבה להפליג שכרו, אינו דרך ארץ יאמר חומר ליוצרו אי אפשר במתנתך, על כן עזרו בזכותו בתמוך בידו, באמור הב לי ידך. ועל ידי עזר אשר לא ניתנה לו המתנה, יוסר המסוה להורות שאינו חפץ בהם. וענין זה הטמין ברמז הגמרא (שם), באומרו אין חבוש מתיר עצמו. והנה ממוצא דבר מצאנו ראינו, כי יש לאל ידי צדיק לבלתי קבל יסורין של אהבה, מה שאין כן של תוכחות על עון. וזה יהיה ענין הכתובים. והוא אשר אמרנו, כי עם היות שטוב ה' לקו וכו' (פסוק כה), **עם כל זה על הגאולה ועל התמורה מעבדות לחירות, אין לנו לעורר בתרועות וצעקות כעל יתר צרות המתרגשות שמתריעין וצועקים עליהם, כי אין לעורר את האהבה עד שתחפץ.** כי אם שיכין אדם עצמו בכשרון להיות טוב בעיני ה', ויקבל ויהיה דומם גם כי יראה צרות באות עליו. וזהו טוב כו', לומר יהיה האדם טוב מוכן לקבל תשועה ויחיל. וגם אם יצר לו ביסורי הגלות וזולתם יהיה דומם ומקבל, וזהו ודומם. ומה שאמרתי ויחיל, הוא לתשועת ה', והוא מאמרם ז"ל (שחר טוב צא) כי בכמה מקומות מצינו שתשועתו של הקדוש ברוך הוא תשועתן של ישראל, כי משכון גדול יש לנו, כי לא יניח שכינתו בגלות, ועל ידי כן נגילה ונשמחה בישועתו שלו, כי בהושיע שכינתו הוא יושיענו. וזה יאמר, מה שאמרתי ויחיל הוא לתשועת ה', כי ישועתו של הקדוש ברוך הוא היא תשועתנו :

רבי משה 'האלשיך הק' זיע"א, פירוש דברים נחומים על איכה, פרק ג' פס' סג

תרדוף באף ותשמידם מעתה מתחת שמי ה' ויכלו מיד, **וזה אי אפשר עד כלות שעבוד מלכויות:**

רבי משה ב"ר מרדכי גלנטי מצפת 'גלנטי הזקן' זיע"א, קהלת יעקב על קהלת²³, דף עג ע"א

או נלך לדרך זה והוא קרוב לדברי רש"י ז"ל עד אל תבהל מפניו תלך והוא שמוזהיר שלמה ברוח הקדש לבני ישראל עם קרובו שיהיו משעובדים תחת עול הגליות **וכמו שארז"ל השבעתי אתכם בנות ירושלם אם תעירו וכו' ג' שבועות השביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומת ואם יגזרו עליך כל מיני שעבודי הגוף חייב אתה לקבל אותם במסים וארנוניות וכדומה להם יען הוא מולך עליך**

²³ רבי משה ב"ר מרדכי גלנטי מצפת "רבי משה גלנטי הזקן" זיע"א - נולד ברומא ועלה לצפת בצעירותו, תלמידו של רבי יוסף קארו זיע"א, והוסמך לרבנות על ידו כשהיה בן 22. החל משנת ה'ש"ס שימש כרב הראשי של צפת במקום רבי משה מטרנאני זיע"א. אחיו הקטן רבי אברהם גלנטי, (נכדו רבי משה גלנטי (השני) זיע"א) היה מראשי רבני ירושלים ואף מצאצאיו נתמנו ראשונים לציון כרבי רפאל מיוחס ורבי משה יוסף מרדכי מיוחס זיע"א. בין השאר חיבר את הספה"קים: **מפתח הזהר** - מפתח פסוקים שמופיעים בספר הזהר; **קהלת יעקב** (פירוש קבלי על מגילת קהלת); שו"ת **משה גלנטי**. נפטר אחרי שנת ה'שע"ב (בגיל 90).

²⁴ צפת, ה'של"ח

והנה אתה תחת יד מלך ושרים ומן השמים המליכוהו עליך, אבל אם כוונתו להעבירך על הדת ולפגום נשמתך כמו שרצה לעשות נכובדנצאר הרשע חזור לאחרך וזהו על דברת שבועת אלקים שהשביעך בסיני אנכי ולא יהיה לך אל תבהל מפניו תלך ותעז פניך כנגדו כמו שעשו שלשת האנשים חנניה מישאל ועזרי' ע"כ, והנני מוסיף נופך משלי אל תהרהר בלבך לומר דבר רע כי כל אשר יחפוץ יעשה כיון שהמליכו הקב"ה עלינו והשליטו בכל יוכל כל אנו חייבים לעובדו ולעשות כל רצונו באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה אחר שהוא מלך ושלטון מי יאמר לו מה תעשה לגזור עלינו שמד ולהפיק חפצו ורצונו ממה ששואל ממך דתך חלילה כי שומר מצוה לא ידע דבר רע הכונה לדעתי מה שנמצא בגליון מפי חכמי פרוושיא כדאיתא בע"ז בבעלי התוספות הנשרפין והנהרגין על קדושת שמו אינן מרגישים בצער ההוא אלא מתים בנשיקה וזהו אל תחוס עליו כי שומר מצוה לא ידע דבר רע ועת ומשפט ידע לב חכם אי אתה יכול להבין סוד הנשמה ההיא למה הביאה האל ית' לשמות כוס תמרוים אין אנו משיגים אבל חכם הרזים הבורא ית' הוא היודע תעלומות לב יכיר ויודע הדבר הזה סוד הנשמה ההיא בלי ספק:

רבי מרדכי הכהן 'הש"ך עה"ת'²⁵ זיע"א, שפתי כהן, חומש בראשית, פרשת תולדות

וכתב בעל שערי אורה ז"ל על ויאהב יצחק את עשו אמר וכי צדיק גמור כיצחק שאין השכינה נפרדת ממנו אפילו שעה אחת היה אוהב לרשע כעשו, אלא פרק גדול מסודות התורה הוא, דע כי יצחק אבינו ז"ל צפה כל העתיד להיות וצפה וראה כל בני יעקב חוטאין ומכעיסין לפני ה' ויירשו דיני גיהנום, וכשראה ישראל בגלות עשו שמח שגלות מכפרת עוון, ואהב צרות עשו ללמד על ישראל חובה כדי לגמור עליהן הדין בגלותו בעולם הזה ולא יהיו נצודים בדיני גיהנום, וזהו כי ציד בפיו הצייד שהיו נצודים בגיהנום בא לפיו של עשו לזה שמח, והאריך שם בשער חמישי. ועם זה נבין מה שאמרו ז"ל תחת אדום ולא תחת ישמעאל והלא הוא ישמעאל משלושים וחמש שרים ימיניים ואדום הוא משלושים וחמש שרים שמאליים והוא יותר קשה ויותר אכזרי איך יאמר תחת אדום, אלא סוד הענין הוא שיצחק הוא כובש מדת הגבורה בחוזקה לכך בחר במדה זו לעמוד כנגדה לרחם על בניו כמו שאמרו ז"ל (שבת פ"ט:) על פסוק (ישעיה ס"ג, ט"ז) כי אברהם לא ידענו וגו', לזה אמר תחת אדום שאם יתגברו עלינו יעמוד כנגדם כי לזה בחר במדה זו אבל לא תחת ישמעאל לפי ששם מדתו של אברהם ואברהם לא ידענו ואם יראה בני ישמעאל מתגברים עלינו לא יעמוד כנגדם לפי שהוא התפלל עליו ואמר לו ישמעאל יחיה לפניך.

רבי מרדכי הכהן 'הש"ך עה"ת' זיע"א, שפתי כהן, חומש בראשית, פרק כז פסוק כח

עוד נאמר שהיו הברכות על דרך זה ברמאות כנראה היתה סיבה אלהית, שאם היה מברכו בפירוש לא היו בני יעקב סובלין עליהם עול הגלות והיו אומרים אבינו בירכנו

²⁵ רבי מרדכי הכהן 'בעל הש"ך על התורה' זיע"א, מקובל וכותב הספר שפתי כהן על התורה. התגורר בצפת, ולמד שם מפי רבי יוסף קארו זיע"א, רבי ישראל די קוריאל זיע"א, ורבי משה מטרנאני זיע"א (שו"ת מהריט"ץ החדשות סימן קכט). בהמשך גורש ונדד לארס צובא יע"א. חיבר את הספה"ק שפתי כהן - פירוש עה"ת על דרך רמז וסוד. הספר נדפס בוונציה בשנת ה'שס"ה, בחיי המחבר, ומאז נדפס במספר מהדורות נוספות. מקצת שבחיו שנכתבו ע"י ההוצאה לאור בורשא, ה'תרמ"ד:

שפתי כהן על חמשה חומשי תורה

מאת הרה"ג הישיש, בוצינא קדישא, חסידא ופרישא, כבוד מוהר"ר מרדכי הכהן זצ"ל, מתלמידי הרה"ג (מגורי האר"י זצ"ל) כמוהר"ר ישראל די קוריאל זצ"ל, מתושבי גליל העליון צפת תובב"א,

אשר אור תורתו האיר והזריח בארס צובה יע"א.

פירוש על התורה בפשטים נאים, וגיימטריאות פרפראות לחכמה, וסודות ליודעי דעת דרך האמת, ישמחו יעלצו כל חכם לב, מר"א דכ"י"א, כרכא דכולא ביה.

מטל השמים ומשמני הארץ אם כן נאכל משמנים ונשתה ממתקים ונתענג בזה העולם ונקנה עבדים ושפחות שכן בירכנו אבינו יעבדוך עמים וישתחוו וגו', ולא כן כוונת ה' יתברך אלא יהיו עיניהם תלויות לשמים ולא יבטחו על הברכות, ולזה היה ברמאות כזה ואדרבה יפחדו מעשו שרימהו ולעולם יהיה ביניהם שנאה ואיבה, **ושיהיו עיניהם נשואות לאדוניהם ויסבלו עול הגלות, וכן היא הכוונה :**

רבי מרדכי הכהן 'הש"ך עה"ת' זיע"א, שפתי כהן, חומש בראשית, פרק כט פסוק לה
... ואחר זה ילדה יששכר יש שכר לפעולתנו, שאנו מקוים שיתן לנו שכרנו ושיקיים
ההבטחות שהבטיחנו על ידי נביאיו **על שסבלנו עול הגלות...**

רבי מרדכי הכהן 'הש"ך עה"ת' זיע"א, שפתי כהן, חומש בראשית, פרק לב פסוק יד
וילך שם בגוף בלילה ההוא, זה הגוף שהוא דומה ללילה, ויקח מן הבא בידו מן המצוות שבאו לידו, מנחה לעשו לשלום שהקב"ה נקרא שלום, עזים מאתים כמה פעמים העזתי פני לעשות רצונך, כמו שאמר התנא (אבות ה', כ') הוי עז כנמר, ותישים עשרים, כמה פעמים התשתי גופי בכמה תעניות, **רחלים כמה פעמים הייתי שומע חרפתי ולא הייתי משיב וסבלתי עול הגלות ועול המסים וארנוניות שהיו לוקחים וגוזזים לי ברחל לפני גוזזיה נאלמה, ואילים לשון חוזק כמה פעמים נתחזקתי בעבודתך, גמלים הייתי גומל חסדים, מניקות ובניהם שהייתי מלמד תינוקות, שלושים שילשתי ימי שליש במקרא ושליש במשנה וכו', פרות ופרים עשיתי פירות ופירי פירות, אתונות נתתי מתנות לראוי, ועירים ועירם כתיב הלבשתי ערומים, ויתן ביד עבדיו באלו הלבשתי המלאכים שקניתי בעשיית המצוות, כמו שאמרו חז"ל (אבות ד', י"א) עשה מצוה אחת קנה לו פרקליט אחד וכו' :**

רבי מרדכי הכהן 'הש"ך עה"ת' זיע"א, שפתי כהן, חומש שמות, פרשת בא, ד"ה ובמדרש
ובמדרש מכילתא מפני מה הקדים הכתוב לקיחתו של פסח לשחיטתו ד' ימים היה רבי מתתיא בן חרש אומר הרי הוא אומר ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים, הגיעה שבועה שנשבע הקב"ה לאברהם אבינו שהוא גואל את בניו ולא היו בידם מצות שיתעסקו בהם כדי שיגאלו שנאמר שדים נוכנו ושערך צמח ואת ערום ועריה מן המצות, ונתן להם הקב"ה ב' מצות דם פסח ומילה שיתעסקו בהן כדי שיגאלו, ואומר גם את בדם בריתך שלמתי אסיריך וגו', לכך הקדים לקיחת הפסח קודם לשחיטתו ד' ימים, שאין נוטלים שכר אלא על המעשה. מה שאמר היה רבי מתתיא אומר, לפי שמתתיא בן חרש לא בא לתרוץ למה קדמה לקיחתו לשחיטתו ד' ימים, אלא הוא דרש הפסוק שאמר ואעבור עליך, ואמר בעל המאמר שעם אותה הדרשה שדרש נדע טעם למה קדמה לקיחתו לשחיטתו ד' ימים, והוא שהוקשה לו לרבי מתתיא שאמר ואת ערום ועריה מן המצות,

והלא אמר רבי אלעזר הקפר ד' מצות היו לילה של ישראל שאין כל העולם כדאי להם, שלא נחשדו על העריות, אחת היתה ופרסמה הכתוב, וכה"א גן נעול אחותי כלה גל נעול גן נעול אלו הנקבות גל נעול אלו הזכרים. רבי נתן אומר גן נעול אלו הארוסות גל נעול אלו הנשואות, ולא נחשדו על לשון הרע שנאמר ושאלה אשה משכנתה כבר היה בידם זה י"ב חודש ואין אתה מוצא אחד מהם שהלשין על חבירו, **ולא שנו את לשונם, כי משנו הלשון שלמדו לשונם באו להתחבר עמהם כמו שהיה בבבל שנאמר ובניהם חצים מדבר אשדודית כי לא ידעו לדבר יהודית וזה היה להם למכשול שנשאו מהם.** ולא שנו את שמם כדי שידעו שהם מרוחקים מהם, ועוד ששמם הוא על שם הגאולה, ראובן ראה ראיתי, שמעון וישמע אלהים את נאקתה וכן כולם, **כדאיתא במדרש, ולהורות כי כולם היו מאמינים בגאולתן ואפילו שהיו בעבודה קשה היו בוטחים בהקב"ה שיגאלם וקבלו עליהם עול העבדות בסבר פנים יפות,** כמ"ש במדרש על הפסוק השבעתי אתכם בנות ירושלים השביעם שלא ימרדו במלכותו ושלא ידחקו הקץ, שכן בני אפרים דחקו הקץ ונפלו מהם חללים הרבה ומפני שלא האמינו בה' **ושלא בטחו בישועתו ועל שעברו על הקץ ועברו על השבועה שנאמר אם תעירו ואם תעוררו את האהבה, רבי יודן אומר האהבה שאהב יצחק את עשו, עד שתחפץ עד שנעשה חפצו של זקן, ופירוש חפצו של זקן הוא אברהם שהוא בחר לבניו הגלות**,²⁶ **כמו שאמר אם לא כי צורם מכרם ואין צור אלא אברהם שנאמר הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם**²⁷ **הביטו אל אברהם אביכם.** וה' הסגירם שה' הסכים על ידו, לזה לא שנו שמם כדי שיהיה להם זכרון הגאולה ויבטחו בה', לזה היה רבי מתתיה נבוך עד שראה הפסוק והבין טעם הדבר, ולז"א הרי הוא אומר כלומר אם יש שום קושיא הרי היא מתורצת, הרי הוא אומר והנה עתך עת דודים הגיע העת שנשבע לדודים שהם האבות, ולא היה בידה מצות שיתעסקו, מצות הרבה היו בידה כמ"ש, **אבל הם מצות בשב ואל תעשה,** שלא נחשדו על העריות ולא על לשון הרע ולא שנו לשונם ולא שנו שמם כולם לא תעשה, ואין מקבלים שכר אלא על המעשה, כי בלא תעשה ינצל מן העונשים, אבל לקבל שכר צריך לעשות מעשה, שאין נכר עבודת הבורא ושאונו עבדיו אלא במצות עשה משא"כ במצות לא תעשה, ורצה הקב"ה לזכותה שבעשייתה המצות יזכו לגאולה ולא תבוא להם הגאולה מצד חסדו אלא מצד מעשיהם, ולזה הביא הפסוק האחר שאמר ואומר וגם את בדם בריתך, דייק מלת את ומלת בריתך ולא אמר ברית, מלת את כלומר אתה לקחת הגאולה בידך ע"י המעשה, ולז"א בעל המאמר שעם מה שאמר רבי מתתיה הבין למה קדמה לקיחתו לשחיטתו ד' ימים לפי, שהיה בידה ד' מצות לא תעשה ואין מקבלין עליהם שכר אלא על המעשה, לזה נתן לסם ד' מצות עשה, שהם לקיחה שחיטה זה פסח ודם מילה, כנגד זה היה ד' ימים, כי רבי מתתיה אמר שלא בא לשאול על זה למה היו ארבעה, לא בא אלא לפי שאמר ואת ערוה ועריה מן המצות, והלא היה להם ד' מצות, ועם מה שאמר הוא יצא לו לבעל המאמר תירוץ למה היו ד' :

רבי מרדכי הכהן 'הש"ך עה"ת' זיע"א, שפתי כהן, חומש שמות, פרק ט פסוק לה

גבעול, שעלתה על גבן והכבידה עולן, והחטה והכוסמת הוא רומז על ישראל שהם מחטאים ומטהרים עצמן מן העוונות ומכסיין עצמן כמת. **אפילות שיושבים באפילה וסובלים עליהם עול הגלות, לא נוכו :**

רבי מרדכי הכהן 'הש"ך עה"ת' זיע"א, שפתי כהן על התורה, חומש שמות, פרק י"ב פס' ו'

ולהורות כי כולם היו מאמינים בגאולתן ואפילו שהיו בעבודה קשה היו בוטחים בהקב"ה שיגאלם וקבלו עליהם עול העבדות בסבר פנים יפות, כמו שאמרו במדרש (שיר השירים

²⁶ יוצא מזה שמי שעובר על השבועה הוא מזלזל בכבוד אבינו, אברהם אבינו ע"ה.
²⁷ חלק זה בפסוק נדרש על שרה אימנו ע"ה, אזי גם שלה היה חלק בעניין

רבה ב', כ"ו) על פסוק (שיר השירים ב', ז') **השבעתי אתכם בנות ירושלים השביעים שלא ימרדו במלכות ושלא ידחקו הקץ**, שכן בני אפרים דחקו הקץ ונפלו מהם חללים הרבה מפני שלא האמינו בה' **ושלא בטחו בישועתו**, ועל שעברו על הקץ ועברו על השבועה שנאמר (שם) אם תעירו ואם תעוררו את האהבה, רבי יודן אומר האהבה שאהב יצחק את עשו, **עד שתחפץ עד שנעשה חפצו של זקן, ופירוש חפצו של זקן הוא אברהם שהוא בחר לבניו הגלות**, כמו שאמר (דברים ל"ב, ל') אם לא כי צורם מכרם ואין צור אלא אברהם שנאמר (ישעיה נ"א, א') הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם הביטו אל אברהם אביכם. וה' הסגירם שה' הסכים על ידו,

רבי מרדכי הכהן 'הש"ך עה"ת' זיע"א, שפתי כהן, חומש שמות, פרשת בשלח, פרק יג פס' יז עוד במדרש (שם) ולא נחם אלהים לא קיבל תנחומין ממה שעשו לבני אפרים, כי קרוב שמנו לקרב הקץ ויצאו שלושים שנה קודם והרגום, **ולפי שעברו על השבועה שהשביעים משה שלא לקרב הקץ שנאמר (שיר השירים ב', ז') השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ עמדו עליהם פלשתים והרגום.**

כי קרוב הוא קרובה שבועה אברהם לאבימלך שאמר אם תשקור לי ולניני ולנכדי ועדיין נכדו קיים, אם כן לזה לא קיבל תנחומין, ואם תאמר איך בני אפרים יצאו ואין עבד יוצא ממצרים והם יצאו מאתים אלף, אלא בני אפרים היו מזרע המלוכה ולא היו בשיעבוד משום כבודו של יוסף והיו גבורים שנאמר (תהלים ע"ח, ט') בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קרב, כדאיתא בפרקי רבי אליעזר (פרק מ"ז) כל אותם שנים שישבו ישראל במצרים היו יושבים בטח שאנן ושליו עד שבא נון מבני בניו של אפרים ואמר להם נגלה עלי הקב"ה להוציא אתכם ממצרים, בני אפרים בגאות שלהם שהם מזרע המלוכה ושהם גבורי כח במלחמה עמדו ולקחו נשיהם ובניהם ויצאו ממצרים ועמדו המצרים והרגו גבוריהם שנאמר בני אפרים וגו' הפכו ביום קרב, יצאו אנשי גת והרגו מהם מאתים אלף.

רבי מרדכי הכהן 'הש"ך עה"ת' זיע"א, שפתי כהן, חומש שמות, פרשת בשלח, פרק טו פס' יד עוד במדרש (שם) נתן טעם לכל אחד ואחד קרוב למה שאמרנו זה לשונו. כיון ששמעו יושבי פלשת שישראל נכנסים לארץ אמרו עכשיו הם באים לעורר עברת בני אפרים שהרגו מהם מאתים אלף על שדחקו את הקץ ועברו את השבועה.

רבי מרדכי הכהן 'הש"ך עה"ת' זיע"א, שפתי כהן, חומש ויקרא, פרק כג פסוק מב ואמר כאילו גלו לבבל ולא לשאר ארצות לפי שנאמר (שם, כ"ב) **לא יוסיף להגלותך, ולמצרים אמר (דברים י"ז, ט"ז) לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד**, ועל בבל נאמר (ירמיה כ"ז, כ"ב) **בבלה יבואו ושמה יהיו עד יום פוקדי אותם, ואין לומר שזה נאמר על**

גלות בבל שאחר חורבן בית ראשון שהרי רב יהודה בגמרא דמסכת ברכות (כ"ד ע"ב) אמר כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה שנאמר בבלה יובאו ושמה יהיו. וזה לשון הגמרא פרק מי שמתו רבי אבא הוה קא משתמיט מיניה דרב יהודה דהוה קא בעי למיסק לארעא דישראל דאמר רב יהודה כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה שנאמר בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פוקדי אותם נאום ה', והרי רבי אבא ורב יהודה הם מאמוראים שהם אחר חורבן בית שני כמה שנים **שהחורבן היה בימי רבן יוחנן בן זכאי אם כן ודאי שהבינו שזה נאמר על זמן של זה הגלות, ולזה עזרא לא העלה כולם מבבל כדי להתם בגלות בבל:**

רבי מרדכי הכהן 'הש"ך עה"ת' זיע"א, שפתי כהן, חומש במדבר, פרק ט' פסוק ט'

כמו שאמרו ז"ל במדרש (ילקוט ישעיה רמז תק"ג) על פסוק (ישעיה ס', ח') מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם. כתיב (שם ס"ו, כ"ג) והיה מדי חודש בחודשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר, וכי איך אפשר שיבוא כל בשר בכל חודש ובכל שבת לירושלים, אלא העבים באים וטוענים אותם ומביאים אותם לירושלים ומתפללין שם בבוקר וכו', והוא שהנביא מקלסן מי אלה כעב תעופינה, הרי שחל להיות ראש חודש בשבת ואומר מדי חודש בחודשו ומדי שבת בשבתו היאך הם באים אמר רבי פינחס הכהן ב"ר חמא בשם רבי ראובן באים שתי פעמים אחד של שבת ואחד של ראש חודש והעבים טוענים אותם בהשכמה ומביאים אותם לירושלים והם מתפללים שם בבוקר והם טוענים אותם ומחזירים אותם לירושלים. מי אלה כעב תעופינה זו תפילה של שחרית וכיונים אל ארובותיהם זו תפילה של מנחה. אמר רב נחמן מה שהיה הוא שיהיה, כשם שנטל הקב"ה את ישראל ממצרים בענני כבוד שנאמר (שמות י"ט, ד') ואשא אתכם על כנפי נשרים כך הוא עושה להם לעתיד לבוא, **זהו אומרו כאן את משמרת ה' שמרו, ששמרו השבועה שהשביעם אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, זהו שאמרו, שהמתינו עד בוא קץ גאולתנו.**

רבי מרדכי הכהן 'הש"ך עה"ת' זיע"א, שפתי כהן, חומש במדבר, פרק ל' פסוק ד'

ואשה כי תדור נדר. אמרה כנסת ישראל כתבת בתורה שאשה שנדרה, אביה בעודה ברשותו מפר נדרה, ואם נכנסה לרשות בעלה, הבעל מפר נדרה שנאמר ואם ביום שמוע אישה וגו' והפר וגו', ואתה אבינו, שנאמר (ישעיה ס"ג, ט"ז) כי אתה אבינו, ואתה אישנו שנאמר (הושע ב', כ"א) וארשתוך לי באמונה וגו' ואומר (שם, י"ח) והיה ביום ההוא תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי, לפי שהבעל הוא שם עבודה זרה, ואומר (שם, י"ט) והסירותי את שמות הבעלים מפיה וגו'. האשה לפי שרשות אחרים עליה אמר וה' יסלח לה כי הניא אביה אותה, ואומר אשה הפרס וה' יסלח לה, **אנו שקיבלנו עול הגלות של שבעים אומות על אחת כמה וכמה שתסלח לנו אף על פי שעשינו כמה עבירות.** זהו ואסרה איסר, שעשינו כמה איסורים. בבית אביה, בבית שני. בנעוריה, זה בית ראשון, והזכירו באחרונה, לפי שהיה בו עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ובבית שני לא היה בו כי אם שנאת חנם, עם כל זה בנעוריה, הנער כל מה שעושה אפילו שעשה איזה רע הוא חביב על אביו ועל אמו כמו שאמר (הושע י"א, א') כי נער ישראל ואוהבהו. לזה אמר ואסרה איסר בבית אביה, ואסרה, בבית ראשון, איסר, בבית שני. לזה אב ובעל, אב כנגד בית ראשון, ובעל כנגד בית שני **שהיו נכנעים תחת עול הרומיים.** זהו ואם היו תהיה, אם כן ראוי שלא תביט למעשינו ותגאלנו, ואם יש עליך שבועה כאותה מימרא דרבה בר בר חנה (בבא בתרא ע"ד). דאמר ליה ההוא טייעא תא אחוי לך הר סיני, חזאי דהדרא ליה עקרב, ושמעתי בת קול שאומרת אוי שנשבעתי ומי יפר לי, כי אתאי לקמיייהו דרבנן אמרו כל אבא חמרא וכל בר בר (חנה) סיכסא (פירוש שוטה), היה לך לומר מופר לך מופר לך, והוא היה סובר דלמא אשבועתא דמבול, ורבנן

אי אשבועתא דמבול לא הוה אמר אוי. אם כן מי שהיא הבינה ומי יפר, כי כתבת לא יחל, הוא אינו מיחל אבל אחרים מיחלים לו. הרי משה כשעשו העגל אמר ויחל משה, אמרו חז"ל (ברכות ל"ב). ויחל מלמד שכביכול התיר לו נדרו, כתיב הכא ויחל וכתוב התם לא יחל דברו וגו'. וכן יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה סופי תיבות למפרע הוא לו יחל, והוא הוא הבינה, שנאמר (תהלים צ"ה, ז') הוא אלהינו, שהבינה נקראת אלהינו, כמאמר הזוהר (ח"ב קס"ב), ובא הרמז למפרע לפי שעולה ממטה למעלה:

רבי מרדכי הכהן 'הש"ך עה"ת' זיע"א, שפתי כהן, חומש דברים, פרק כט פסוק ג

ולא נתן ה' לכם לב לדעת וגו' ועד היום הזה. אמרו חז"ל (עבודה זרה ה' ע"ב) אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה, וכן אמרו חז"ל (אבות ה', כ"א) בן ארבעים לבינה, לזה ואולך אתכם ארבעים שנה, כמו **שתירגם יונתן על פסוק (שיר השירים ב', ז') אם תעירו ואם תעוררו, שהולכים ארבעים שנה כדי שתערב ותתקיים התורה בגופן, שאם היו נכנסים מיד היו מתעסקים איש בכרמו ואיש בשדהו ואיש בתאנתו**, והיתה התורה משתכחת מהם, לזה ישבו במדבר ארבעים שנה כדי שיתעסקו בה כדי שתהיה תקועה בהם, ולזה אמר לא בלו שלמותיכם מעליכם ונעלך לא בלתה, כדי שיהיו פנוים ויהיה לבם פנוי לתורה, והיו פנוים ממלבוש ומאכילה ומשתיה, זהו לחם לא אכלתם וגו' למען תדעו כי אני ה', שכל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, זהו למען תדעו כי אני ה', כלומר כדי שיהיה לכם ידיעה בשמו הגדול ויהיו כמלאכי השרת, שאומרים איה מקום כבודו, ואומר (תהלים צ"א, י"ד) אשגבהו כי ידע שמי:

רבי אלישע ב"ר גבריאל גאליקו²⁸ זיע"א, פירוש לשיר השירים²⁹, פרק ב פס' ז-ח'

ובמדרש רבי יודן בשם רבי מאיר אמר הקב"ה לישראל אם תשמרו שבועתי אעשה אתכם כצבא של מעלה ואם לאו אעשה אתכם כצבא של מטה ונראה דצבאות או באילוי השדה קא דריש צבאות צבא של מעלה אילות השדה צבא של מטה ואיתי בשיר נמי מלת או אשר ביניהם וכמו שאמר אם תשמרו וכו' ואם לאו וכו' והוי סייעתין לפי הדרך הראשון:

ועם מה שדרשו עוד שם בצבאות אלו אבות וכו' באילות השדה אלו השבטים וכו' עוד דרשו בדורו של שמד יתיישב גם כן על כונתנו כי זכר להם בשבועה זכיות אלו וצדקות העומדת לעד לסתום פה המקנאים שלא יקטרגו ולהורות כי יש להם על מה שיסמכו והם מוכניי להשגת שאלתם:

ויתכן עוד לומר שהפסוק הזה הם דברי השם ית' אל האומה הקדושה ואיתי בנות ירושלים כפשוטו **והכונה להשביעם שלא ימהרו את הקץ להשיג את שאלתם בשינוי המצב למעליותא בגדר הראשון או במעולה ממנו** וכמו שאמר בצבאות

²⁸ רבי אלישע ב"ר גבריאל גאליקו זיע"א – נולד בשנת ה'רפ"ב, באיטליה, עלה בצעירותו לצפת ונמנה עם תלמידיה המובהקים של ישיבת רבי יוסף קארו זיע"א וגם נסמך על ידו. נחשב לאחד מגדולי חכמי צפת בזמן ה"בית יוסף" והמב"ט, כיהן במשך שנים רבות כחבר בית דינס, לאחר מכן שימש כראש ישיבה. חיבר ספח"קים: פירוש על מגילת אסתר; פירוש על מגילת קהלת; פירוש על שיר השירים (הודפס לראשונה מיד אחרי פטירתו ע"י הגה"ק רבי גדליה קורדוירו בנו של הרמ"ק זיע"א). לאחריו בפולין בשנת תרפ"ט. והוהדר מחדש עם הגהות ומפתחות ומבוא; לחמש המגילות. ספר פסקים שכתב לא שרד, נפטר בשנת ה'של"ט.

²⁹ הובא לדפוס ע"י רבי גדליה ב"ר משה קורדוירו זיע"א, צפת, ה'שמ"ז

או באילות השדה **כי עוד חזון למועד ויבא מורה צדק ישיגו את שתיהן זו אחר זו** וז"ש אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ והכונה לעתיד לבא וכמו שאמר במדרש בפסוק ישקני וכו' ואמר שתי הערות על השתי מדרגות כאמור. ואיתא במדרש מלתא דנראה דהוי סיעתין ז"ל אמר ר' הושעיה אמר הקב"ה לישראל המתינו לי ואני אעשה אתכם כצבא של מעלה וכו' ע"כ:

ח) הנה כונת שלמה עתה בראותו מניעת שאלתו לפי שמה אם שיהיה פסוק השבעתי דבריו בשם האומה מכל מקום בהיותו רואה כי אין השם יתברך מסכים לשאלתו הבין והשכיל ממוצא דבר כי לא עת רצון הוא להשיג מבוקשו **וכל שכן אם הם דברי השם יתברך אל האומה** כבר נשמע מהם כי אין מציאות עתה לקיום שאלתם אבל עת לכל חפץ ויהיה אפשרי הקיום וכמו שאמר עד שתחפץ ולכן שלמה המלך ע"ה רצה עתה לבאר כי לא יתיימשו ישראל מן הרחמים כי שנוי המצב ישיגוהו לעתיד בלי ספק **ואף גם עתה השם יתברך מתאוה וחושק שישראל ישיגו המצב הנז' חיש קל מהרה אבל צריך שהם יכינו את עצמם באופן שיהיו ראויים לכך מצדם ומצד טורחם ועמלם בתורה ובמצו' לא דרך נס וחפץ אלהי לעשות לפניהם משורת הדין כמי שהיה במעמד הר סיני וכמו שיתבאר לקמן.**

... או ירצה כי אמר שלמה ברוח הקדש כי כבר ידע מהשם יתברך תשובת שאלתו וכונתו כי אין הכונה לדחות הדבר לזמן ארוך ולעתים רחוקות ואף אם אמר עד שתחפץ **כפי הדרך השני לעיל ויעלה בדעת לומר כי הוא נמנע הקיום לזמן קרוב עד יקיים השם ית' חפצו ושבועתו ויתם גליותיו אשר גמר אומר להגלותם בשבעים אומות** אמר שאין הדבר כן **כי קול דודי וענין תשובתו הנה זה בא ונודע לי ותורף כונתו הוא שהוא מדלג על ההרים ואינו חושש להם אם יזכו ישראל ויכינו את עצמם לכך ויהיו ראויים אליו מן הדין וכמו שיבאר לקמן באופן שהדבר קרוב מאד וכענין היום אם בקולו תשמעו. ופי' הרים וגבעות יהיה על שולטנות האומות על ישראל כמו שמבאר המדרש בסוף פסוק זה:**

דהיינו שישלח משיחו "קול דודי"

רבי אלישע ב"ר גבריאל גאליקו זיע"א, פירוש לשיר השירים, פרק ג פסוק ו'
...ולבונה זה אבינו יצחק שנתקרב כקומן לבונה מל נבי המזבח וט' מכל אבקת רוכל זה אבינו יעקב שהיתה מטחו שלמה ולא נמצא בהם פסולת נמצא כי ראויים הם לכל דבר שבקדושה וראוי שאתם בנות ירושלים תקבלו את השבועה שהשבעתי אתכם:

רבי אלישע ב"ר גבריאל גאליקו זיע"א, פירוש לשיר השירים, פרק ה פס' ח'
...במדרש מה חולה זה מצפה לרפואה כך הדור שבמצרי' מצפה לגאולה. ועל דרכנו אתי שפיר כי לא נתיימשה מהדבקות אף אם נתערבה בגוים ולא נטמעה לגמרי לעזוב אח אלוף נעוריה ואת מצות אלהיה לא שכחה **אלא אדרבה היתה סובלת ענווין קשים וגירות רעות כדי שלא לעבור על דת ומייחלת רחמי שמים לחזור אל דבקתה הראשון:**

רבי אלישע ב"ר גבריאל גאליקו זיע"א, פירוש לשיר השירים, פרק ח פס' ד'

... השבעתי אתכם בנות ירושלים וכו' איתא שם במדרש הנעלם ארבעים שנה קודם תחיית המת הגוף ממתנת לו הנשמה בארץ ישראל בשנת הארבעים יקומון הגופות מעפרם וכו' והנה אמת כי אין ספק כי הנשמות בהיותם ממתינות צופות שואפות ומבקשות לקרב את קץ התחיה להתחבר עם הגופות כדי לזכות מהר שניהם כאחד אל טעם חיי העולם הבא **ולכן העבד מטטרון הממונה על הדבר מפיס אותן ומדבר על לבן כי לא ישתדלו לקרב את הקץ עד בא זמן המעותד לנך וז"ש השבעתי אתכם בנות ירושלים** והם הנשמות הנקראות בת כדאיתא שם ומה גם כי יתייחס להם שם זה בעת ההיא כי שם מקומם להמתין את הגופות וכמו שיתבאר לקמן שעתידין לבצבץ **ולצאת מהר הזתים והשביען העבד הנ"ל מה תעירו ומה תעוררו את האהבה עד שתחפץ** וכלה מנין חבור הנפש והגוף בשם אהבה וקל להבין :

רבי משה ב"ר יוסף מיטראני 'המבי"ט'³⁰ זיע"א, בית אלקים, שער התפילה פרק יח

ולכך אמרו תפלת ערבית רשות, כי זאת הגאולה שאנו מקוים היא רשות בידינו בכל יום אם בקולו תשמעו, מה שלא היה כן בגאולת מצרים שנא' בפירוש זמן הגלות ארבע מאות שנה, וגלות בבל שבעים שנה, ונאמר להם בנו בתים ושבנו ונטעו כרמים ואכלו פרים, כלו' כי אין לכם תקוה לצאת מן הגלות עד תשלום השבעים שנה, אבל גלותנו הוא ארוך מצד וקצר מצד, הקיצור הוא שכל זמן שנחזור בתשובה לפניו ונשמע בקולו יגאל אותנו, כי מזמן החרבן היו מצפים לגאולה מפני שהיתה בידם במה שישובו בתשובה, ולכך נסתם הקץ לדניאל ולא נתפרש, כי לא היה אלא כשלא ישובו מעצמם, **אבל אם ישובו מעצמם בכל יום יהיו מובטחים שיבא הגואל**, כמו שאמר אליהו (פרק חלק) היום אם בקולו תשמעו, ובהגיע זמן הקץ (שם) **אם לא יחזרו בתשובה מעצמם יעמיד עליהם מלך עז וקשה שיגזור גזירות עד שיחזרו בתשובה שלמה**.

רבי משה ב"ר יוסף מיטראני 'המבי"ט' זיע"א, ספר בית אלקים, שער היסודות, פרק חמשים, ביאור על העיקר הי"ב מהי"ג עיקרים

בעיקר השנים עשר והוא ימות המשיח, וביאור עיקר זה, ואין עליה ראייה כי אם באמונת התורה, ויבאר כי עיקר זה יהיה קיום וחיזוק לתורתנו הקדושה מארבעה פנים, ורמז בפסוק והתגדלתי והתקדשתי וגו', ויחפש להביא ראייה על עיקר זה מן הסברא, ופסוק כי אז אהפוך אל כל העמים שפה וגו', כל הנקרא בשמי וגו', והיה ה' למלך וגו', מקדש ה' כוננו וגו' :

והעיקר הי"ב כתב הרב ז"ל ימות המשיח, והוא להאמין ולאמת שיבוא ולא יחשוב שיתאחר, אם יתמהמה חכה לו, ולא ישים לו זמן ולא יעשה לו סברות במקראות להוציא זמן ביאתו, והחכמים אומרים תיפח רוחן של מחשבי קצין, ושיאמין ויחשוב שיהיה לו יתרון ומעלה וכבוד על כל המלכים שהיו מעולם כפי מה שנבאו עליו כל הנביאים ממש רבינו ע"ה עד מלאכי ע"ה, ומי שהסתפק אצלו מעלתו או נתמעט אצלו כפר בתורה שיעד בו בתורה בפירוש בפי' בלעם ופי' אתם נצבים, ומכלל יסוד זה שאין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד, וכל החולק על המשפחה הזאת כפר בשם הש"י ובדברי נביאיו, ע"כ לשון הרב ז"ל בעיקר זה פרק חלק :

³⁰ ה"ר"ס – ה"שמ"א

האמונה בעיקר הזה אינה כאמונה בשאר העיקרים המצויין בכל זמן שיש ראייה עליהם מדברים ההווים בעולם וכפי מה שנתבאר בכל אחד מהם, אבל הוא בדבר העתיד ואין עליו ראייה כי אם באמונת התורה לבד, **ולכן הזהיר עליו הרב ז"ל להאמין ולאמת שיבוא ולא יחשוב שיתאחר אם יתמהמה חכה לו**, כמאמר הנביא ע"ה, כי מה שלא הוגבל זמנו יכול להיות בכל זמן בין קרוב או רחוק, והבלתי מאמין לזמן קרוב ג"כ לא יאמין לזמן רחוק, וגם אם יגביל לו זמן בעבור הזמן אשר גבל תמעט אמונתו לעתיד, וכן אם יגביל לו זמן לא יאמין ביאתו קודם הזמן ההוא, ואם בזמן שהגביל לו כפי דעתו לא בא לא יאמין ביאתו לזמן שאינו מוגבל לו כפי דעתו. ולכן האמונה היא שלא יחשוב שיתאחר כי אין לו זמן מוגבל ואפשר בכל יום ביאתו, כמו שאמר הכתוב היום אם בקולו תשמעו, וגם שנתאחר הרבה מן הזמן יהיה לו יותר תקוה כי הוא קרוב יותר מהזמן שעבר, **וכמו שאמר הכתוב אם יתמהמה חכה לו, כי האיחור הוא סבה לשתחכה לו יותר**, ומ"ש הכתוב כי בוא יבוא ולא יאחר כי בזמן ביאתו לא יאחר ולא תהיה ביאתו באיחור וזהו כפל בוא יבוא:

וכמו שהעיקרים הראשונים הם לעולם מזמן נתינת התורה, כן עיקר זה הוא כמותם, ולזה כתב הרב ז"ל ושיאמין שיהיה לו יתרון ומעלה וכבוד על כל המלכים שהיו מעולם, כי האמונה זו היא אפילו שאין להם לישראל שיעבוד מלכיות יש להם שכר באמונה זו, ויהיה קיום וחיזוק לתורתנו הקדושה בהתקיים עיקר זה מכמה פנים:

הראשון שיתקיימו כל הכתובים שבתורה ונביאים וכתובים המייעדים על עיקר זה ברמז או בפירוש, וכל עוד שהם בכח יש לאומות פתחון פה על תורתנו ומטילים בה פגם ופקפוק, וכשיתקיימו היעודים שנרמזו בביאת הגואל בפועל אז כל האומות יאמתו דבר התורה ויעבדו את ה' שכם אחד, כדכתיב כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד:

שנית יהיה חיזוק לכלל ישראל בקיום התורה ומצותיה, כי יש בכל הדורות קצת קטני אמונה בקצת מצות אשר יפקפקו בהן מצד מה שיפקפקו בגאולה העתידה בהיותה מתאחרת עידן ועידנים ופלג עידן לפי קוצר דעתם, וכשיגיע הזמן ותתקיים יהיה לכולם לב חדש ורוח חדשה לקיים את כל דברי התורה:

שלישית יהיה קיום וחיזוק לתורה שיתקיימו מצות הכתובות בתורה אשר לא נתקיימו עדיין וקיומן תלוי בביאת הגואל, כמו תוספת ג' ערי מקלט, כמו שכתוב ואם ירחיב ה' אלהיך וגו' ויספת לך עוד ג' ערים וגו', וכן מחיית זרע עמלק שלא נתקיים עד עתה ויתקיים לעתיד, כי לא יהיו נכללים בכלל שאר העמים אשר יקראו כולם בשם ה', כי גם הם לא יקראו בשם השם אם לא בסיוע אלהי כמו שכתוב כי אז אהפוך אל עמים, ואת עם עמלק לא יסייע כי כבר קדם לו ייעוד המחיה ולא עשה כן לכלל גוי:

הרביעית והיא העיקרית יותר מן הראשונות, היא המצאת שמו בכל העולם וכמו שכתבו והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה', גדולתו הוא שידעו כל הגוים כי הוא ברא העולמות ואין צור כאלהינו, וקדושתו הוא שמתנהג עם בראויו בחסד ורחמים ואין קדוש כה' כי אין בלתו, שיכירו וידעו כולם כי אין בלתו, והודעת שמו הוא שידעו כי כל מה שיארע בעולם אם טוב ואם רע הכל מאתו ית'. ומפני כי בענין ההשגחה יפול ספק בלבבות בני אדם לתלות אותם על דרך המקרה כפי הזמן וכפי המעשה, לזה אמר לעיני גוים רבים, כי יהיה הדבר גלוי לעינים מבלי ספק, וחזר ואמר וידעו כי אני ה', כי עתה ידונו וידעו למפרע כי בכל הזמן העבר כל מה שאירע היה מאתו ית':

עוד ירמוז הכתוב אלו הד' פנים שיהיה בהם חיזוק לתורה בהתקיים עיקר זה, על הראשון אמר והתגדלתי בקיום היעודים, על הב' והתקדשתי בקיום התורה ומצותיה אפילו אותם שהיו מפקפקים בקצת מצות, על הג' ונודעתי לעיני גוים רבים הודעתו היא בתשלום קיום מצות התורה אשר לא נתקיימו בזמן העבר, בפרט מחיית זרעו של עמלק שיהיה דבר מפורסם לעיני כל הגוים, ולכך אמר לעיני גוים רבים ולא אמר לעיני כל הגוים, כי ראשית גוים עמלק והוא לא יזכה להשביע עינו לראות בהצלחות אלו, וטרם יכרת:

ועיקר הזה עם היותו אמיתי ונכון הדבר מעם האלהים וממהר האלהים לעשותו, הוא יקר ותקיף מלהביא עליו ראייה מן הסברה ומן המוחש כמו שהבאנו בשאר העיקרים, והראיה הברורה עליו היא מן הקבלה אשר נשתלשלה לנו מפי אבותינו והיותה נרמזת בתורה

נביאים וכתובים, ועם כל זה נחפש להביא ראיה מן הסברה ומן המוחש כשאר העיקרים, כי הדבר המקובל והאמתי לא תחסר כל בה לא יבצר ממנה מאמת השכל:

ולזה נאמר כי הראיה הלקוחה מן השכל והסברה היא, כי ידוע כי האל יתב' ברא את העולם להראות את כבוד גדלו וידו החזקה בפני כל ברואיו, ולמן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ לא נהיה כדבר הגדול הזה ולא נשמע כמוהו, כי מה ששמעו כל האומות גדולת האל ית' ביציאת מצרים ובמתן תורה לא היה אלא לפי שעה, ומפני שמועה זו לא רפו ידיהם מלעבוד העבודות הזרות אשר הורגלו בהן מקודם, ומאז ועד עתה לא פסקה זוהמת ע"ז מפי רבים, וגם כי קצת האומות נתקרבו אל האמת בידיעת מציאות האל ית' והשגחתו על ברואיו, לא הגיעו להכיר גדולתו ית' ולהתקרב אל דת האמת ומראים כי את ה' הם יראים ואת אלהיהם הם עובדים:

ולכן לא נשלמה עדיין כוונת בריאת העולם עד שיתקרבו כולם אל דת האמת, וכמו שאמר הכתוב כי אז אהפוך אל עמים שפה וגוי ולעבדו שכס אחד, באמרו כי אז נראה כי עד עתה לא נהיה, ואמר לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכס אחד מה שלא נתקיים בכל הזמנים העוברים, ואז יקראו כולם בשם ה' בעת צרתם ויעבדו אותו בשמור מצותיו כולם יחד, לא כמו שהיו עושים לשעבר, כי גם שקצתם היו עובדים לשם ה' ומודים מציאותו ועבודתו, כל אחד היה עובד עבודה מיוחדת לא ראי זה כראי זה וכולן שלא כדת משה, ואז תהיה העבודה שכס אחד לכולם יחד בדת משע"ה:

ולזה אמר הכתוב (ישעיה מ"ג) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, כי כל מה שברא האל ית' בעולמו לא בראו אלא לכבודו וצריך שיתקיים בזמן מה, ועד עתה לא נתקיים כי כל זמן שרבים עובדים ע"ז איה כבודו, וכל זמן שהם מכעיסים אותו בשאר התועבות איה מוראו, ובזמן הגאולה כולם יהיו נקראים על שמו כי יכרתו שם הבעלים מפי העמים ולא יקראו עוד בשם על שם השרים המיוחדים להם מלמעלה, אלא כולם יקראו על שם האל יתברך שכלם יקיימו תורתו ומצותיו, ואז לכבודי בראתיו, וכפי שאמר הכתוב כי אז אהפוך אל עמים וגוי, אמר כאן יצרתיו אף עשיתיו, כי האומות אשר הורגלו מימי עולם בעבודות זרות ומשנים קדמוניות בתועבות גדולות איכה יעבדו הגוים האלה את ה' אלהי השמים ואיך יכנע לבם הערל לעבוד את ה', אם לא שיהפוך האל ית' בפועל את לבם להטיב, ויהיה יוצר ובורא אותם ועושה אותם מתחלת תולדותם אותם שיוולדו בזמן ההוא שיהיו מוכנים לעבודתו ית' בלימוד התורה ואמונת שרשיה ובמעשה המצות, וז"ש הכתוב יצרתיו אף עשיתיו לרמוז אל שני הדברים:

וכן נרמז בזה הכתוב ענין הבריאה הראשונה שנאמר בה בריאה יצירה עשה, ויברא אלהים את האדם בצלמו וגוי וייצר ה' אלהים את האדם, ואמר קודם נעשה אדם בצלמנו, ואמר כל הנקרא בשמי על שם זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם, כי כמו שבראו בצלמו כן קראו אדם על שמו, ולכבודי בראתיו הוא מ"ש הכתוב ויברא אלהים את האדם בצלמו, ומפני שהזכיר צלמו בבריאה אמר ולכבודי בראתיו והוא כבוד צלמו, יצרתיו היא היצירה שאמרה"כ וייצר ה' אלהים, ואמר אף עשיתיו על מ"ש הכתוב נעשה אדם, ומפני זה צריך לתקן בריאת האדם בסוף הימים שיהיו כולם מוכנים בטבעם לעבודת האל ית' כדי שתושלם כוונת הבריאה:

ולכן אמר הכתוב (עובדיה א') והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, כי עד עתה בכל הזמנים העוברים כביכול לא היה מלך על כל הארץ, כיון שרובם היו עובדים הבעלים והעשירות והיו נמסרים תחת ממשלת שרי מעלה, ובזמן הגאולה שיתקרב כל האומות אל דת האמת אז תסתלק שררת השרים מעליהם ויסתופפו כולם תחת כנפי השכינה ויהיה ה' עליהם ג"כ למלך בכל הארץ:

ואמר ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, כי בבריאה הראשונה הזכיר שם אלהים בכל ששת הימים כי הכל נברא במדת הדין ואח"כ שתף מדת רחמים למדת הדין, כמו שכתוב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים, ועתה ביום זה יהיה הכל מדת רחמים, כי יבולע המות לנצח וגוי ויסיר לב האבן, ולזה אמר יהיה ה' אחד ושמו אחד, כי כמו שיהיה הוא ית' נקרא אחד בכל הגוים שיחזרו אל דת האמת, כן יהיה שמו אחד והוא ה' במדת רחמים כי לא יהיה מדת הדין כלל, ולא בשתוף לה מד"ר אלא הכל רחמים והוא שם בן ד' אותיות:

ומפני כי בכל השנים ג"כ הוא ית' מלך על כל הארץ, וכמו שאמר הכתוב (תהלים י') ה' מלך עולם ועד שמשמעו על כל האומות לעולם לכן אמר, כי מה שיהיה ה' למלך על כל הארץ ג"כ עד עתה היה, אלא בערך מה שיהיה עתה אחד ושמו אחד כפי מה שנזכר

למעלה הוא שאמר כי יהיה ה' למלך. ויש הפרש בין היותו מלך עד עתה למה שיהיה, כי מה שהיה עד עתה הוא כמולכים בכיפה בעוה"ז בתחתון שקצתם הם מקבלים מלכותו וגזרותיו והם תחת ידו, ורבים והם הרחוקים ממדינת מלכותו הם מקבלים עליהם להיותם משועבדים לו ונותנים לו מס על כרחם ועושים כרצונם בכל עריהם, אותו הם יראים ואת נימוסיהם הם עובדים:

וכן הם האומות עד עתה שהם ממליכים אותו ואת אלהיהם הם עובדים, ומה שיהיה מלך לעתיד הוא על כל הארץ בשוה, כי כולם ידעו את ה' ויעבדוהו שכס אחד, וכן אמה"כ בשירת הים מקדש ה' כוננו ידיך ה' ימלוך לעולם ועד, כשיראו האומות שבתכונתו יתכונן בית המקדש על ידיו ולא יהיה מעשה ידי אדם ולא יעלה בידם להחריבו כמו שעשו בשנים הראשונים בעונותיהם של ישראל, אז יסתופפו תחת כנפיו ויהיה מלך לעולם וכאילו אז ימלוך לעולם ועד:

ומצאנו בכתובים ה' מלך עולם ועד, ה' מלך תגל הארץ, וסדרום חכמים יחד בתפלות עם הכתוב בתורה ה' ימלוך לעולם ועד, כי הם רומזים למציאות האל יתברך שהוא הוה והיה ויהיה, וכן הוא רומז על השגחת האל ית' בעוה"ז, ועל כי חידש העולם ובראו מאין, ועל זמן הישועה ותחיית המתים, כי אז תהיה מלכותו כוללת על כל עמי הארץ הנמצאים בדור ההוא, ועל כל הדורות העוברים אשר לא היו צדיקים ותמימים בדורותיהם ואותם שהיו עובדי ע"ז, ועתה בזמן התחייה יקומו כולם ויכירו כי הוא מלך על כל העולם, וקצתם יתקיימו בתחייתם אם יהיו ראויים וקצתם יחזרו לעפרם כשהיו אם לא יהיו ראויים אחר שיראו ויבשו:

ויהיה סדר חיבור אלו הכתובים כך, כי קודם משיג ומאמין האדם ההווה בימיו ביכולת והשגחת האל ית' על ברואיו, ואח"כ משיג מה שהיה לפניו, ומהם ישיג ויאמין על שיהיה אחריו ולהיות משה רבן של נביאים הוזכר בשירתו ובתחלת נבואתו שהשיג מה שיהיה באחרונה באמרו ה' ימלוך לעולם ועד, רומז לזמן הגאולה והתחייה, כי בגאולה ראשונה שהיא יציאת מצרים נרמזה גאולה האחרונה במה שאמר ה' ימלוך לעולם ועד, כלומר גם כי עתה הוא מלך על ישראל שהוציאם בכחו הגדול ממצרים מבית עבדים ועשאו עבדיו ולא עבדים לעבדים, עוד ימלוך יותר על עם רב מהם בזמן הגאולה, ויהיה המלוכה ההיא בלי הפסק אלא לעולם ועד, לא כגאולה זו שיש ויש אחריה שיעבוד מלכיות, וכאילו כביכול אינו מלך עליהם בזמן השיעבוד כי גלו לבבל שכונה עמהם וכו':

וכן נרמז ענין תחיית המתים בגאולה זו בפסוק זה, כי האל ית' יעד לאברהם אבינו ע"ה במעמד בין הבתרים ודור רביעי ישובו הנה, והיה ראוי שיתקיים בכל הדור הנמצא בזמן יציאת מצרים, ולסבת היותם בלתי ראויים לא נתקיימה הגאולה אלא בחומשם או באחד מחמשים או אחד מת"ק, ורצה האל ית' שיתקיים יעודו הטוב לעתיד לכל הדור ההוא הרביעי שהיו עם רב כמו שנזכר, ולכן אמר כאן ה' ימלוך לעולם ועד, כלומר עתה לא מלך כי אם על חומש הדור ההוא או אחד מחמשים או מת"ק, ואז ימלוך על כולם בבית אחת בזמן התחייה:

והראיה על זה כי אותם שיצאו שלשים שנה קודם הזמן והיו ראויים, אלא שרצו לקרב את הקץ קודם זמן ונהרגו, ועל ששמו בפועל לקיים היעוד זכו לתחייה בזמן יחזקאל בבקעת דורא, ומפני שקדמו בזמן שיעבוד שלא הגיע העת לא זכו לתחייה בזמן שהיו ישראל בגאולה והמעלה, אלא כשהתחילו להשתעבד בשיעבוד בבל בזמן יחזקאל, ולכן בזמן התחייה יחיו ג"כ רבוא רבואות אלו הנכנסים בכלל היעוד הנזכר, כי גם שלא היו ראויים ליגאל אז מצד רשעם, אינם בכלל הפושעים אשר אינם ראויים לתחייה, מפני שלא ניתנה אז התורה עדיין ולא היו ראויים ליענש על מה שעברו, והיו כגויי הארץ ועשו כמעשה ארץ מצרים אשר ישבו בה, אבל לענין הטובה לגאול אותם בכלל הכשרים לא היו ראויים:

ומכאן יש ללמוד כמה וכמה דברים גדולים מדברי קדשו של המבי"ט

א. מדוע משה רבנו לא הקים אותם לתחיה³¹, ולא עוד אלא השאיר את עצמותיהם שם במדבר עד תקופת יחזקאל הנביא ע"ה, אלא הסיבה לכך להענישים ולהזהיר את בניי לראות מה העונש שראוי להיות למי שעבר על גזירת הגלות, ולא רק משום כאשר הולכים אחרי נביאי שקר, אלא בפרט בגלל שעברו על 'איסור השבועות'... וק"ל.

ויעוד יש לשער שהסיבה שמרע"ה השאיר את עצמותיהם כך במדבר לא היה משום דעתו, אלא משום שהיה 'רעיא מהימנא' בוודאי שאל את השי"ת, והשי"ת ציווה אותו להשאיר את עצמותיהם ולא להאסוף אותם... וק"ל.

ב. שמכיוון שהמעשה הנ"ל קדם למעמד הר סיני 'מפני שלא ניתנה אז התורה עדיין ולא היו ראויים ליענש על מה שעברו' – אבל בימינו אנו כאשר ידוע כבר הדבר, ומה גם שמרע"ה השאיר עצמותיהם במדבר, מזה יש ללמוד שבעלי הדעות המשובשות שאומרים 'אחטא ואשוב' בכך יש להניח שעונשם הוא שלא יקומו בתחיית המתים.

ג. מעין העונש שרצו ליצאת מהגלות, ויחזקאל הנביא ע"ה, הקימם בעת 'כניסתם לגלות' בבל, יש לומר שכשם שרצו בימינו אנו כביכול 'לצאת מהגלות' של הס"מ ימ"ש ושר ישמעאל בעצם 'נכנסו לגלות ערב רב' שתחת בנו של שר אדום, ארמיליוס הרשע. וכן מצינו שאלו שהקימו את 'שלטון המינות' בעצמם מכפיפים את עצמם תחת האומה של הסאנט והקפיטול, וק"ל.

ד. ועוד עונש יש להם, שאין להם חלק ונחלה באר"י, כפי שביאר הגר"א זיע"א.

ה. אבל העונש היותר גדול הוא מה שאנו ביציאת מצרים נלקינו על כך שאילולי עצמותיהם שהיו מושלכות כדומן ב'דרך ארץ פלישתים' הינו נכנסים לארץ ישראל ללא חשש ומקבלים תורתנו הק' שם בארה"ק ולא היינו צריכים לצאת לגלויות נוספות... ומתוך כך לא היינו גורמים צער לשכינה הק'.

ובקבלת עונש חטאתם אשר עברו על מצות בני נח רצה הקב"ה לזכותם להיותם בני אברהם יצחק וישראל כדי שיזכו לתחייה באחרית הימים ויתלוו אל האבות בתחייה, כי הם מתיחסים אליהם בכמו שלא הגיעו לזמן קבלת התורה ועל זכותם נשענו בתחייתם, וכולם היו תל אחד בקבורה בת"ל שנים שמימי היעוד מעמד בין הבתרים עד זמן יציאת מצרים, וכן יהיו תל א' בתחייה, ויצטרף זכות האבות לריקנין שבהם ויהיו כולם מלאים מצות כרמון מזכות האבות והשבטים ובניהם ובני בניהם הישרים בלבותם אשר בזה יתקיימו לעתיד, כי כולם היו בלתי מצווים בקיום התורה, וגדולת אותם שהיו בלתי מצווים ועושים תגדיל אז אותם שהיו בלתי מצווים ואינם עושים, כי כולם תל אחד היו ויעמדו נד אחד לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכס אחד :

ונחזור אל הענין והוא הבאת ראיה מהסברא לביאת המשיח מלבד מה שהובא, ונאמר כי אחר שישראל נבחרו להיות לעם לה' בקבלת התורה ומצותיה, צריך שיהיו ידועים וניכרים כי הם עם הקודש ברוכי ה' בהיותם מושלים מים עד ים, למעלת התורה כי היא גברה על כל הדתות ואמתית מכל נימוסי הגוים, והבלתי מאמינים בה צריך שיהיו נכנעים למקיימים אותה, ובכל זמן שהיה מלכות לישראל אפילו בזמן שלמה המלך ע"ה שהיו איש תחת גפנו ותחת תאנתו עדיין היו האומות מחזיקים בדתם ובמלכותם ולא היו מחשיבים את ישראל ולא את דתם, ולכן יגזור השכל כי האל יתברך אשר בחר באבות וזרעם אחריהם ונתן להם תורתו, שירים וינשא אותם על כל העמים בזכות התורה שקבלו עליהם מה שלא רצו שום אומה ולשון לקבל אותה, וכמו שהוא אדון כל הארץ וברא כל העולמות לכבודו, כן ישים את ישראל לראש על כל העמים, ועמדו זרים ורעו צאנם ובני נכר אכריהם וכורמיהם, מעצמם יעמדו להיות משמשים את ישראל ולהיות

³¹ ושמה יתפללו על כך שלא עברו 'דרך ארץ פלישתים' אך ראה ברוח קדשו מה קרה להם, ואף ציינו זאת בשירת הים דכתיב' חיל אחז יושבי פלשת' (עיי"ש בפירש"י), וע"ע

אכריהם וכורמיהם, וזה לא יתכן להיות בדרך טבע כי אם ע"י נס, שיקים האל גואל לישראל והוא משיח בן יוסף אשר ילחם מלחמות ה', ואחריו משיח בן דוד שינוח עליו רוח ה' רוח חכמה וגו' עד וברוח שפתינו ימית רשע, ולא ישאו עוד גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה, וכמו שהאריכו הנביאים ע"ה ביעודי זמן הגאולה :

רבי משה ב"ר יוסף מיטראני 'המבי"ט' זיע"א, ספר בית אלקים, שער היסודות, פרק שנים וחמשים, ביאור על העיקר הי"ב מה"יג עיקרים

וכמו שיצא מכח המחשבה אל הפועל ברית האבות וישראל ובית המקדש, כן אנו בטוחים שיצא לפועל מחשבת בריאת שמו של משיח שיגלה במהרה בימינו אמן :

ואני אומר כי כמו שיצא לפועל מחשבת בריאת האבות אחר אלפים שנה כנגד אלפים שנה שקדמה בריאת התורה לעולם, ובריאת ישראל בקבלת התורה אחר כך ארבע מאות וכמה שנים, ובריאת המקדש אח"כ ארבע מאות וכמה שנים, כן נברא שמו של משיח אחר בריאת המקדש ארבע מאות וכמה שנים בזמן חרבן בית המקדש, וכמו שאמרו חז"ל, כי ביום שנחרב בית המקדש נולד משיח ואין לנו בו אלא שמו כל זמן שאינו נראה לנו ולא בא אלינו ולכן אמרו שמו של משיח :

וכן רומז ענין שמו של משיח כי שמו מפנינו לא מש ולא ימוש, **כי בכל דור ודור מצפים ביאתו ובכל יום אם בקולו נשמע, וגם אם יתמהמה אנו מחכים לו בכל זמן, ובזה הבטחון אנחנו עוברים צער וצרת הגלויות והשיעבודים ההווים עלינו,** וזו היא כוונה מה שהסכימה מחשבת חכמתו ית' קודם בריאת העולם לברוא שמו של משיח, והוא שיהיה מעותד ומוכן המשיח לבוא בכל דור ודור אחר החרבן אם ישוב ישראל בתשובה, וגם הדורות שעברו שלא בא היה שמו שגור ומורגל בפייהם שיבוא ויש להם שכר טוב בבטחונם אלא שלא שבו כראוי תשובה שלימה. וזהו שהוכיח מן הכתוב (תהלים ע"ב) יהי שמו לעולם, כי בכל הדורות יהי שמו שגור בפי הכל, ובהגיע תור וזמן ביאתו, בוא יבוא ולא יאחר להציל אותנו מכל הצרות הבאות עלינו ולגאול אותנו מן הגלות הזה :

רבי משה ב"ר יוסף מיטראני 'המבי"ט' זיע"א, בית אלקים, שער היסודות, פרק שנים וששים

ורבי יהודה בן בתירא שאמר אני מבני בניהם ואלו תפילין שהניח לי אבי אבא, נאמר כי מחלוקתם היה על כי חיו בח"ל, ואין תחייה אלא בארץ ישראל, **ולכן אמר רבי אליעזר כי מיד מתו כי לא היה להם חיות בח"ל, ור"א בר"י מודה שאין תחיית המתים בח"ל ואין תחייה אלא בא"י, ולכן אמר כי מיד עלו לא"י שאל"כ היו מתים,** ומה שחיו בחוצה לארץ היה **מפני שלא היו יכולים להתגלגל העצמות משם לארץ ישראל דרך הרים וגבעות לעין כל, כי העצמות היו מפוזרות בבקעה כמ"ש והיא מלאה עצמות,** שהיו בלי קבורה כמו שכתוב ופחי בהרוגים האלה, **ואמרו חז"ל שהיו מבני אפרים שמנו את הקץ וטעו והרגום אנשי גת,** וכמ"ש בדברי הימים, ואותם שנקברו ח"ל ועתידים לחיות אין להם תחייה אלא בא"י שילכו דרך גלגול מחילות שיעשו להם, כי מה שכתוב אח"כ הנני פותח את קברותיכם הוא לעתיד כמו שפירשו המפרשים ז"ל, ומפני שחיו בחוצה לארץ לא היתה תחייה זו ראויה להתקיים ימים ושנים :

תלמידי רבי משה מטרנאני 'המב"ט'

רבי שמואל אריפול³² זיע"א, שר שלום על שה"ש, פרק ב' פס' א', דף כו ע"א

שא נא עיניך וראה מה שהנחנו לעיל על כל מכוון הסבר הלז "שהתקיף" ממנו "וחיליו" אלמיו "לגאולתינו" אמון "רבתי" יצחיל "פנים" ואופנים "לעומתינו"³³ והדברים נראים בפרטות בפרשה הזאת כמו שדרשו רז"ל האריכו למעניתי' במדרי' ואני בתומי אתנהלה לאטי והיה אמונה עתי ועמי על מ"ש רז"ל במדרש תנחומא³⁴ 'אני פי מלך שמורי' אמר להם רוח הקדש³⁵ **משביע אני עליכם** שאם תגזור עליכם מלכות **גזירות קשות אל תמרדו עליה בכל דבר שהיא**³⁶ על דברת **אבל אם תגזור עליכם לבטל**³⁷ את המצוה אל תשמעו כו' ע"כ. והיכן הוזכר בכתוב רוח הקדש לולי שנאמר שהוא במלת 'אני' שרומז לשכינה כמאמר הלל אם אני כאן הכל כאן, והוא שהוקשה לבעל המאמר שהי"ל בכתוב 'אני פי מלך' אשמור' מאי 'אני פי מלך' שמור' אלא אימא 'אני' שהיא השכינה צוותני ואמרה לי פי מלך שמור, אחר הדברים והאמת האלה צריך אני להקדים עוד מה שנודע מרז"ל אומרם בכל מקום שגלו שכינה עמהם כדאיתא במסכת מגילה פרק בני העיר :

גם שהיא הולכת בגלות במקומות בלתי נושבות כענין ר' יוסי אשר שמע בת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי שחרבתי את ביתי כו' כשנכנס באותה חורבא כדאיתא בפ"ק דברכות וכנודע כי מזה הטעם היו יוצאים חסידים הראשונים לקראת שבת מלכתא כי בשבת באה ליישוב ולכן בנדון דידן באומרו 'אני' חבצלת השרון כו' השכינה הנרמזת במלת 'אני' יהיה המענה הזה מלפניה או מבטא שפתה שתאמר 'אני חבצלת השרון' שושנת העמקים' כאשר תשדד עמקים ותדריך מקומות בלתי נושבות ההרים והגבעות, ותתן טעם על הולכה כך בראותה שהאומה ישראלית יושבת בגלות כשושנה בין החוחים כו' ולכן שכינה ג"כ בגלות בראות מצוקתה ונאקתה בהיותה כשושנה בין החוחים שלכל צד שתגיע עצמה יזיקוה החוחים הסובבים אותה כן האומות זה דורס ואוכל וזה טורף ושווא ומקבלין דין מן דין וממרים את חייהם ושוב מצאתי סיוע לי מדברי המתרגם במלת 'השרון' אשר היא השראת שכינה דוק ותשכח :

רבי שמואל אריפול זיע"א, שר שלום על שה"ש, פרק ב' פס' ז'

והכי פירושו השבעתי אתכם שאתם בנות ירושלים, שהייתם דרים בירושלים, ועתה יצאתם מפוזרים במקום צבאות ובמקום אילות השדה, ואפשר שלכן הותיר פה מלת השדה, לא עשה כן בפסוק דומה דודי לצבי כו' הבא אחרי, ביען שכוונתו פה על הצבאים הרצים ממקום למקום, אשר שכונתם הם בהרים ובחורבות ובמקומות בלתי נושבות, **ועם כל זה השבעתי אתכם שלא תעירו לקום קודם הקץ, גם שלא תעוררו מלך או שר עמכם שיקום עמכם**, ולכן אמר אם תעירו רוצה לומר אם תעירו עצמכם לקום, או **אם תעוררו על ידי אחר עמכם**. ואם נרצה לומר כי השבועה קאי

³² רבי שמואל ב"ר יצחק אריפול זיע"א - היינו אחד מהמטיפים הגדולים של האומה, תלמידו של המב"ט זיע"א, מעט מאוד ידוע עליו נראה כי הוא היה תושב סלוניקי חלק מחייו (כפי שעולה מתוך השירים של חכמי סלוניקי בתחילת ספר "אגדת שמואל"), בשנת של"א עבר לקונסטנטינופול, לאחר מכן בשנת של"ו עבר לונציה והוציא לאור מספריו הק', ולאחר מכן התיישב בצפת ת"ו. חיבר את הספה"ק: **אגדת שמואל**; **מזמור לתודה** - פירוש לספר תהילים (ספר שכתב לכבוד החלמתו ממחלה שהיה חולה בה בין השנים ה'שכ"ט-ה'של"א); **יעלת חן** הידוע ג"כ בשם **שר שלום** - פירוש למגילת שיר השירים (צפת, ה'של"ט); **פי חכם** הידוע ג"כ בשם **לב חכם** - פירוש על מגילת קהלת (קושטא, ה'שמ"ו); **ווי העמודים** - פירוש על הסידור וענייני תפילה (טרם פורסם); **לויית חן** - ספר מוסר (טרם פורסם). (הספה"ק שר-שלום הודפס בבית דפוס הראשון בארץ, בעיה"ק צפת ת"ו, שהוקם ע"י רבי **אברהם ב"ר יצחק אשכנזי** זיע"א, (מאנשי היישוב בצפת, ת"ח ושד"ר. הקים בצפת את בית הדפוס העברי הראשון, בשנת ה'של"ז. בבית הדפוס זה הדפיס את הספה"ק של חכמי צפת כגון: "לקח טוב" לרבי **יוס טוב צהלון**, "קהלת יעקב" לרבי **יעקב גלנטי** ו-"שר שלום" לרבי **שמואל אריפול** זיע"א).
³³ הכניס שמו 'שמואל אריפול' בר"ת
³⁴ שם, פרשת נח, פרק י
³⁵ הגירסא שם 'אמר הקב"ה'
³⁶ הגירסא שם 'שהיה'
³⁷ הגירסא שם 'את התורה ואת המצות'

על מלת בצבאות ובאיילות שהשביעם בהם, יהיה הכוונה לפי שהצבאים כשהם ישנים
 עינם אחת פתוחה ועינם אחת סתומה, והאילות כשרצים מסתכלים לאחריהם... **לפיכך**
נשבעו בהם, כדי שאפילו כשהם ישנים יהיה עיניהם פתוחה, ויסתכלו לאחוריהם
לראות הרעה שימשך אליהם אם יקומו קודם הזמן, למען לא יעפילו לעלות קודם
הזמן.³⁸

דברי קדשו של תלמיד המבי"ט הינם נר לרגלי כל ירא שמים עד כמה ראוי אדם לשמור
 על עצמו ולעשות סיג לתורה, ויש ללמוד מדברי קדשו כמה וכמה לימודים חשובים
 לענייננו, בנוגע לכך שבעלי הדעות המשובשות משווים בין 'הצהרת כורש' ולהבדיל אלף
 אלפי הבדלות ל'הצהרת בעלפפור'

א. ההתעוררותו של כורש היתה מאת השי"ת, ללא שום שתדלנות מעשית של
 יהודים כדכתיב **דבה"י ב'**, פרק ל"ו פס' כ"ב

"העיר השם, את רוח כורש מלך פרס"

ובנוסף שניבא על כך כבר הנביא **ישעי' ע"ה**

ואילו 'הצהרת בעלפפור' הושגה ע"י שתדלנות ולחץ רב של המסרחי,

ועוד יש להאיר באור יקרות שכאשר הופסקה עבודת בנין ביהמ"ק בימי כורש
 לא מצינו שעשו מרידות נגד מלכות פרס או מדי.

אבל ברגע שהאנגלים ביטלו את 'הצהרת בעלפפור' אלו הציונים עשו 'שפיכות
 דמים' בינם לבין האנגלים ואף יהודים כמו ר' ד"ר **יעקב ישראל הלוי דה האן**³⁹

³⁸ ישנו המשך לפירושו, אך לצורך בירור עניין חשוב מאוד הבאנו כעת את הדברים המופיעים במשבצת האפורה
 לקמן, המשך הפירוש שלו אחרי המשבצת האפורה.
³⁹ ר' ד"ר **יעקב ישראל דה האן** הי"ד זע"א – נולד ב-ט' טבת ה'תרמ"ב, בכפר סמילדה (הולנד). נולד למשפחה
 בת 18 ילדים דתית, אך נטש את הדת בגיל צעיר והפך לחופשי (חילוני). בבחרותו למד דה האן
 בסמינר להכשרת מורים. נשא אישה נוצרייה שהייתה מבוגרת ממנו בתשע שנים. הוא היה מרקסיסט. בשנת
 ה'תרס"ג הצטרף לתנועה הסוציאל-דמוקרטית ההולנדית והיה לאחד מראשי דובריה. נודע כעורך דין ועסק גם
 בעיתונות ובכתיבת שירה. שלט בשפות רבות. בשנת ה'תרע"ב נסע לרוסיה הצארית כדי לחקור את תנאי
 המאסר בבתי הסוהר שם. עם שובו פרסם את הספר "בתי סוהר רוסיים", על התנאים התת-אנושיים שמצא
 במוסדות אלו. לאחר שובו מרוסיה חל בו מפנה אידאולוגי נוסף **והוא שב להיות יהודי דתי**, ולאחר מכן גם ציוני.
 בשנת ה'תרע"ו הגיש את הדוקטורט שלו במשפטים שעסק בהיבטים בלשניים וסמנטיים של החוק
 והמשפט, והחל ללמד משפטים באוניברסיטת אמסטרדם. אחרי מלחמת העולם הראשונה החליט לעלות לארץ
 ישראל. הוא הגיע לארץ בשנת ה'תרע"ט כציוני ורצה להשתלב בתנועה הציונית. עד מהרה התברר לו כי איש אינו
 מעוניין בשירותיו – לא במוסדות היישוב וגם לא באוניברסיטה העברית, שהייתה אז בשלבי הקמה. הוא ביקש
 לשמש כקונסול הולנד בירושלים ונדחה על ידי שלטונות הולנד. בשנת ה'תרפ"א עמד בראש
 התלמוד תורה הספרדי "דורש ציון". הצטרף לחוגים הקנאיים של העדה החרדית, מתנגדי החילוניות והציונות,
 והפך למקורבו של רבי **יוסף חיים זוננפלד** זע"א.
 העמיד את כישוריו לרשות העדה החרדית. הוא תרגם את תזכיריה ואת תזכירי אגודת ישראל לאנגלית והושיט
 לאגודה ייעוץ משפטי. במשך הזמן הפך למנהל המדיני הרשמי של האגודה, וזאת ללא כל תמורה. עד מהרה
 לשופרה של ראשי העדה החרדית, מבין פעולתיו היו: מאבק ביישוב הציוני המאורגן; פתח במסע נגד המסים
 שהנציב העליון אישר לוועד העיר של יהודי ירושלים לגבותם ופעל לביטול המנדט הבריטי על ארץ ישראל; מאבק
 נגד האי"ה והגיש נגדו תלונות ותביעות משפטיות תכופות.
 בין היתר מפעולתיו היותר ידועות הינם הרכבת משלחת חרדית בראשות רבי **יוסף חיים זוננפלד** זע"א, שיצאה ב-
 ט"ו טבת ה'תרפ"ד (23 ביוני 1923) לעבר הירדן, להתייצב בפני **האמיר עבדאללה** (לימים המלך **עבדאללה הראשון**
מירדן), ולהיפגש עם **חסיין בן עלי** (אביו של עבדאללה), שביקר אז בעבר הירדן. המשלחת הייתה משקל-נגד
 למשלחת ציונית בראשות הקולונל פרדריק קיש שיצאה להיפגש עם אנשי השושלת ההאשמית. משלחתו הגישה
 תזכיר לפיו אגודת ישראל היא גוף עצמאי המייצג יהודים רבים ברחבי העולם ולכן יש לקבל ממנו חוות דעת נפרדות
 בשאלות העומדות על הפרק. עוד הביע התזכיר רצון בשלום ובשיתוף פעולה בין כל התושבים לבניין הארץ.
 בשנת ה'תרצ"ג ביקר בארץ איל ההון **מקס איטקן**, הברון הראשון מביוורברוק, בעליו של העיתון "דיילי אקספרס".
 עמו נפגש ובעקבות הפגישה התיר לו הלורד לפרסם את מאמריו בעיתונו בו הביע תמיכה בלומדי התורה והתנגדות
 למתנגדיה.
 ב-כ"ט סיון ה'תרפ"ד (1 ביולי 1924), אמור היה לצאת ללונדון עם משלחת מטעם העדה החרדית, כדי לפעול נגד
 אישור החוק למתן מעמד לקהילות היהודיות בארץ ישראל, שלדעת העדה החרדית היה בו כדי לתת יתרון ליישוב
 הציוני. השמועה אמרה שבכוונתו לפעול בלונדון גם לביטול הצהרת בעלפפור למרות שהכחיש טענות על פעילות
 בכיוון הזה, שעלו בעקבות פגישה קודמת, ב-כ"ח תמוז ה'תרפ"ד (30 ביוני 1924), כשיצא לרחוב יפו לאחר תפילת
 מנחה בבית הכנסת שבחצר בית החולים שערי צדק, פגעו בו שלוש יריות אקדח, שגרמו למותו המיידי. הרוצח נמלט.
 זהות הרוצח, סייעניו ושולחיו לא נתגלתה למשטרת המנדט ותיק החקירה נסגר. המעשה נחשב לרצח הפוליטי
 הראשון בארץ ישראל **בעת החדשה**, וזיעזע את היישוב. בעיתונות הופיעו מאמרי הסתייגות. עד היום מונצח
 שמו שנפל על משמרת שמירת קודשי ישראל. מנו"כ בהר הזיתים.

הי"ד זיע"א, ועוד מאוחר יותר לפני סיום המנדט, **בכך הראו את בוגדנותם, תוך העברה על השבועות.**

ב. ומה גם 'רוחו של ה' נחה על כורש, משיחו. לאפוקי מבעלפער שעליו נחה רוח השתדלנים בעלי הדעות המשובשות, שדחפו אותו לכך (וגם לאחר מכאן האנגלים חזרו בהם ע"י תירוצים אי אלו ואחרים, ועשו "ספרים לבנים"), ודו"ק.

ג. שכורש נתן רשיונות מאו"ה לבנות בימ"ק לה' יתברך.

ואילו בעלפער נתן אישור מאו"ה להקים בית-(כסא)-לאומי בחלק כלשהו בשטחי ארץ ישראל (ולא את כל ארץ ישראל לפי גבולות ההבטחה).

ד. הקשו עלי מכך שמדובר בספר של דרשות, ועל כך צפיתי שיאמרו גם כן ולו רק בשביל להשיב להם כך, שהלא הם רק מסתמכים על ספרי דרשות של האי"ה קוק, וכי לא כל ספריו של האי"ה שבהם הם מעיינים הינם ספרי מחשבה ושל דרשות, וכי ממתים הם נותנים "ציונים" ו"אישורים" על ספרי מחשבה איזה כן ראוי לבוא בקהל ואיזה לא.

ביחוד שספרי האי"ה לא קיבלו "אישור לבוא בקהל יראי ה' וחושבי שמו, ע"י מרנן ורבנן, כדאיתא בקונטרס "קול שופר" (הגר"ח זוננפלד, הגר"ח ברלין, כף החיים ועוד), וכן ע"י במכתב הקודש של האמרי אמת מגור, האדמו"ר מסוקולוב, האדמו"ר מסאטמר, החזון אי"ש, הרוגושטובר, אב"ד מטארנא, ועוד ועוד זיעעכ"א, רשימה ארוכה...

ומה עוד שהריטב"א כבר פסק שספרים שהינם פירושים על התנ"ך הם כן מהווים, כמקור לפסיקת הלכה, ביחוד כאשר מדובר על דינא דגמרא, שהובאה להלכה בשו"תים.

או ירצה ע"ד אומרים ז"ל אצל היום אם בקולו תשמעו כי ביום אחר שהיו עושים כולם תשובה מיד היו נגאלין ואומרים ז"ל אם אין ישראל עושין תשובה אינם נגאלים, לפיכך יאמר השבעתי אתכם אם תעירו ואם תעוררו **רוצה לומר אם תרצו להתעורר לקום ולהגאל מתחת ידם יהיה ההתעוררות ההו' את האהבה שלו ולחזור בתשובה אל השי"ת, לא בחיל ולא בכח לקום להלחם כי אם להתעורר לשוב אל ה' כי כאשר תתחילו להתעורר אתם מעט תגיעו לתכלית עד שתחפץ בעצם ותתרצה אליכם, ומלת בצבאות יאמר על ישראל שאומרו יצאו כל צבאות ה' וכמ"ש רז"ל: או באיילות השדה והם הנבחרים שבהם שהם החכמים והצדיקים וקראם איילות השדה כענין שאמרו רז"ל בויקרא רבה ריש פרשת כ"ב מלך לשדה נעבד⁴⁰ רבי יהודה ורבי נחמיה רבי יהודה אומר מלך זה בעל תלמוד לשדה נעבד זה בעל משנה שהוא סודר הלכה לפניו, רבי נחמיה אומר מלך זה בעל משנה לשדה נעבד זה בעל תלמוד שהוא מקבל הלכה לפניו כו'.**

רבי שמואל אריפול זיע"א, שר שלום על שה"ש, פרק ג' פס' ה', דף מג-מד

⁴⁰ קהלת פרק ה' פס' ח'

ויתרונן ארץ בכלל הוא מלך לשדה נעבד:

בן בארי באר היטב יולד לנו על כל מה שהנחנו עם יפי עינים להצהיל פנים ואופנים לעומת המסגרת על כל דברי האגרת אשר מצאנו ראינו אשר נכתב פסוק **השבעתי אתכם בזה הספר לארבע הפאות, מקבילות הלולאות על ארבע פנותיו של שעבוד מלכיות, ולהודיע כי השבע השביע את בני ישראל זה ה' קוינו לו שנקבל את עול סבלו**, וכדברי רז"ל שהזכרנו לעיל אצל אני חבצלת השרון.

ולכן יאמר ארבעה פעמים השבעתי אתכם בנות ירושלים כו' על ארבע פעמותיו, כנגד **הפעם הראשונה** אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל הוא הפסוק הנזכר בראשונה בפסוק אני חבצלת השרון,

וכנגד **הפעם השנית** שהיה בזמן אחשורוש היא הפעם השנית הנזכרת בפרש' הזאת ולפי שהגאולה ההיא באה על ידי אסתר שנבעלה לאותו רשע אפשר שלכן התחיל בה על משכבי בלילות, ואמר 'בקשתיו ולא מצאתיו' על שנסתלקה ממנה שכונה כמ"ש רז"ל בפי' קמא דמגלה ותעמוד בחצר כו' אמר רבי לוי כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה ממנה שכונה ואמרה אלי אלי למה עזבתני, שמא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון כו' ואיתא עוד שם מאי אשר 'לא כדת' אמר רבי ירמיה שלא כדת של כל יום ויום באונס ועכשו ברצון כו' ועל אשר קם מרדכי וצעק ברחוב העיר אמר אקומה נא ואסובבה בעיר כו' או על אשר צותה שיצומו בכל העיר ויחלו פני אל מצאוני השומרים כו' לא אמר 'מצאתי' אלא 'מצאוני' ואמר על אחשורוש כי המלכים יקראו שומרי העיר כי אלמלא מורא של מלכות איש את רעהו חיים בלעו. וכן מצאתי אחר כך לרש"י ז"ל אצל יתן את הכרם לנוטרים' שהם המלכיות⁴¹ ואומר שמצא סמך מן המדרש את שאהבה נפשי ראיתם ירצה על אם היה באפשר לכנות בית המקדש ואיתא בפרק קמא דמגילה ומה בקשתך עד חצי המלכות אמר רבא **עד חצי המלכות ולא דבר שחוצץ למלכות**⁴², מאי היא בנין בית המקדש ע"כ. כמעט שעברתי מהם כו' אחר שמת אחשורוש ועבר מן העולם יבא דריוש שהוא בנה של אסתר וכן הביא ראב"ע ז"ל כפירוש לדניאל ז"ל זכריה הנביא בשנת שתים לדריוש הפרסי שאמרו שהוא בן אסתר כו' ע"כ ונודע שהוא גזר לבנות בית המקדש וזהו אומרו עד שמצאתי את שאהבה נפשי כו' עד שהבאתי אל בית אמי והוא בית המקדש כמו שיתבאר לקמן או יאמר על השכינה אמי.

וכנגד הגלות השלישי שהוא יון שהיה בית המקדש קיים ולא נחרב אמר בפעם השלישי השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תמצאו כו' והנה בתחלה אמר פשטתי את כתנתי כו' ומצאתי בילקוט בשם מדרש תנחומא ז"ל פשטתי כו' יש אדם שלובש ואינו פושט אלא תשובה לאומות העולם שרוצים להטעות את ישראל אנו נימולין לשמונה ימים יכולין אנו להסיר את המילה ע"כ לפי שבמלכות יון הם אשר נתנו יד להסיר מהם המילה לכן יצדק בעת החלו בתחלת דברותיו עם זה הענין, ולפי שלא היה בית המקדש חרב לכך אמר פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר כו' כלומר שלא הלך לגמרי אלא כמי שמסבב מאצלם ומתרחק מעט וכדאיתא בריש מדרש אסתר רבתי ז"ל ישמע מהיכלו קולו כיון דאמר רב הונא לגרמיה יונתי במלכות יון שכל ימי יון היה ההיכל קיים והיו ישראל מקריבין תורים ובני יונה על גבי המזבח הוי ישמע מהיכלו קולו ע"כ ולקמן

⁴¹ רש"י הק' זיע"א, שה"ש, פרק ח' פסוק י"א

כרם היה לשלמה זו כנסת ישראל שנאמר (ישעי' ח') כי כרם ה' צבאות בית ישראל.

בבעל המון - בירושלים שהיא רבת עם והמון רב.

בעל - לשון מישור כמו (יהושע י"ב) מבעל גד בבקעת הלבנון.

נתן את הכרם לנוטרים - מסרה ליד אדונים קשים בבל מדי יון ואדום במדרש שיר השירים מצאתי מקצת סמך על נוטרים הללו **שהם המלכיות**.

איש יבא בפרי - כלומר **כל מה שיכלו לגבות מהן גולגליות וארנוניות ואנפרות הכל גבו מהם** להביא לתוך ביתם:

⁴² דהיינו שקומת המלכות היא בזמן שבית המקדש עומד על תילו, וכשאין ביהמ"ק אין מלכות וק"ל. (אבל לבעלי הדעות המשובשות יש להם פוסק בשם בן גוריון ש"ט שאמר לאחר מלחמת 'קדש' שמדינת ישראל היא בית המקדש השלישי ומאז שאמר זאת שרתה רוח של טמטום מוחלט על בעלי הדעות המשובשות שאמת הדבר למרות שזהו שקר מוחלט, ואם כך ה" צריך לומר לאחר שמסרו את חצי האי סיני מיד לאחר מכן שנחרב 'בית המקדש השלישי' אך שכח לומר זאת, אבל בעלי הדעות המשובשות לא קלטו זאת, ועל דרך זו ג"כ שרתה עוד פעם רוח טומאה על מוחם העקום לאחר מלחמת 'ששת הימים' (שנמשכה אח"כ עד יום כיפור), 'הר הבית בידינו' אבל ג"כ אחר שמסרו לאחר מסי' שעות את המפתחות לוואקף, עדיין לא קלטו בעלי הדעות המשובשות שהר הבית כבר לא בידינו אלא בידי הוואקף. וכן הלאה על זו הדרך שמקדשים כל שטות שנאמרת ע"י פורקי עול תורה ומצות.

יתבאר בארוכה בס"ד וכן גם כן אמר השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תמצאו כו' ולא אמר אם תעירו ואם תעוררו כו' כי אדרבא בהתעוררותם נתן להם האל ית' הישועה על ידי מתתיה ובניו כשקמו ונתגברו עליהם אלא אמר אם תמצאו את דודי כו' כי בהתעוררותם מצאו אותו, ואמר מצאוני השומרים הסובבים בעיר כו' לפי שהיתה העיר על עומדה והבית מקדש קיים אלא שהיתה מסורה בידם ועל חומותיה הפקידו שומרים לכן מדבר בלשון הזה. והראב"ע ז"ל פ"י מצאוני השומרים אלו מלכי יון עכ"ל.

והנה חידוש גדול הביא לנו רבי **שמואל אריפול** זיע"א ש'השבעתי אתכם' שבפרק ה' פסוק ח' נדרש על מלכות יוון והסיבה מדוע לא הוזכר 'התרת הדם' בפס' זה מכיוון **שבית המקדש עמד על תילו**, מה שאין כן בימינו... וד"ל

וכנגד הגלות הארוך הזה המר יאמר בפעם הרביעי השבעתי אתכם בנות ירושלים מה תעירו ומה תעוררו כו' כלומר לרוב אריכותו מה תעירו ומה תוכלו לעורר לקום עד שיגיע העת שיחפץ הוא ית' להקומם כי לא תוסיף קום מאיליה כדברי רז"ל הנ"ל ולכן אומר שם בסמוך שימני כחותם על לבך כו' ביען כי לבא לפומא לא גלי כמו שיתבאר לקמן כפי מה שסייעני אלי צורי אחסה בו כי אקח מועד ושעה אותו משתה ויום טוב.

ארי תקבל ית חושבן דבן ארבע זמנן לארבע ראשים די רשים פסוק השבעתי אתכם כו' על מגלת ספרא הדא נקשן דא לדא מפקידה לפקידה די אשתבענא ודי אסרנא בהון לצד עילאה דלא יעביד איניש קפידא בגלותיה ויקבל ית סור מרותיה וית שולטן עקתיה חזיה הוית דזה די רביעאה דלא מביאו יתיה למוד כדאיתיה ולמוד כדאיתיה בההיא דפ' שני דייני גזירות איתא התם רבי זירא הוה קא משתמיט מיניה דרב יהודה דבעא למיסק לא"י דאמר רב יהודה כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה שנאמר בבבל יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי כו' ור' זירא ההוא בכלי השרת כתיב ורב יהודה כתיב קרא אחרינא השבעתי אתכם בנות ירושלים כו' ורבי זירא ההיא שלא יעלו ישראל בחומה ורב יהודה השבעתי אחרינא כתיב ורבי זירא ההוא מיבעי ליה לכדרכי יוסי בר חנינא דאמר שלש שבועות הללו למה אחת שלא יעלו ישראל בחומה ואחת שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות העולם וא' שהשביע הקב"ה את האומות העולם שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי ורב יהודה אם תעירו ואם תעוררו כתיב ורבי זירא מיבעי ליה לכדרכי לוי דאמר שש שבועות הללו למה תלתא הני דאמרן אינך שלא יגלו את הקץ ושלא ירחקו את הקץ ושלא יגלו הסוד לאומות העולם ע"כאה כען זמנא רביעית לא מניחו יתה וחשיבו תלת זמנן בשיתא⁴³ ואפשר למימר משום דבההיא לא כתיב 'אם תעירו ואם תעוררו' אלא אם תמצאו את דודי כו' ואינה השבועה אלא על שלא יעוררו את הקץ וכדאמרן לעיל והא דלא הקשה לרב יהודה מאי עביד להא דרבי לוי דאמר שהשביע ח' כי איכא למימר אם כן דכתיב קרא אם תעירו ואם תעוררו ואם תעוררו לרבנות במא דאשכחנא במקומות אין מספר לרז"ל דדרשי הכי, ור' זירא לא ידרוש הוא ולהיות הדבר דאולי לא האריך בזה כי הרוצה לפשוט יפשיט והרוצה לכפול יכפול.

רבי **שמואל אריפול** זיע"א, שר שלום על שה"ש, פרק ג' פס' ה', דף מה

השבעתי אתכם בנות ירושלים כו' עתה מדבר האל ית' אל כנסת ישראל לאסור אסור קשר אמיץ וחזק על מה שהיא דברה בהתעוררות איש איש מבני ישראל להפיל בנעימים חבלו וחלק חברו ישראל ערבים זה לזה כמדובר, וז"ל השבעתי אתכם כו' כמו שיתבאר ומ"ש בנות ירושלים ר"ל כי באמצעות המקום שהם יושבים יוכלו יגעו להשיג שלימות נפשם ביותר וירא אליהם עבור ה' ביען שהם בארץ ישראל אשר אין הנבואה בגלות בחינה לארץ כנודע מענין יונה וכדאיתא במכילתא, ואומר **אם תעירו ואם תעוררו מוסב על מה שהנחנו שישראל ערבים זה לזה והכי פירושו אם תעירו אתם בעצמכם את האהבה ואם תעוררו על ידי אחרים גם כן אף שלא יהיה מעשה גמור אלא התעוררות בלבד** עכ"ל תספיק ההתעוררות ההוא עד שתבוא לתכלית החפץ והרצון וז"ל עד שתחפץ כלומר כי

⁴³ דהיינו אם ארבע פס' הינם כנגד ד' גליות, איך נסביר לפי שיטת רבי לוי דאמר שש שבועות את הד' גליות.

לא תחשבו כי בשביל שלא הרביתם והגדלתם לעשות שיגאל אתכם כחפץ מועט ולא מלב שלם ובנפש חפצה אינו כן כי בהתעוררות זה יספיק להביא אותה עד שתחפוץ בנקיטת חפץ ה' בידי יצלח:

וכוונתו בפתח מועט, דהיינו ב"עד שתחפץ" מועט הוא של תשובה ומע"ט, כדאיתא **בזהר חדש**, מדרש הנעלם דף כג ע"ב

[מדרש הנעלם פרשת נח מאמר גלות האחרון אין לו קץ וזמן]:
וישלח את היונה, בגלות אדום. ולא יספה שוב אליו עוד, דעד היום לא חזרה בתשובה, ולא העירה רוחה. דא"ר פנחס, אלמלי חזרה בתשובה לא נשתיירה בגלות יומא חד. רבי אליעזר אומר, כל הגליות שגלתה כנסת ישראל, נתן לה הקב"ה זמן וקץ, ונתעוררה תמיד בתשובה, וגלות האחרון אין לו קץ וזמן, אלא הכל תלוי בתשובה. שנאמר, ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו. וכתב, אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך ומשם יקחד:

א"ל רבי עקיבא, אם כן, היאך יהא דא להתעורר כולהון כחדא בתשובה, מאן דהוי בסייפי שמיא, ומאן דהוא בסייפי ארעא, היך יתחברון כחדא למעבד תשובה:

אמר לו רבי אליעזר, חייך, **דאי יחזרון בתשובה רישי כנישתא, או חדא כנישתא, בזכותם יתכנס כל גלותא**. דקב"ה איסתכי תדירא, אימתי יחזרון, ויעבד להון טבא, דכתיב ולכן יחכה ה' לחננכם. **מחכה תמיד אימתי יעשו תשובה**:

ודבר זה מצריך ביאור, וכי רק נדמה לעצמנו כי קהילה אחת תעשה תשובה ושאר העם עושים עבירות כולם יגאלו, ודבר זה תמוה, אלא משמעות מאמר זה הוא, **שאם יחזרו בתשובה ראשי האומה, או קהילה אחת, ויעוררו את שאר האומה הישראלית באופן רוחני⁴⁴ או באופן מעשי לחזור בתשובה, אזי בזכות זה יבוא משיח בן דוד והוא יכנוס את כולם לארץ ישראל...**

ולאחר מכן זכיתי לראות שכוונתי לדעת גדולים והלא הוא רבי רבי **נפתלי הרץ ב"ר יעקב אלחנן בכרך⁴⁵** זיע"א, עמק המלך, שער יד, פרק קיב

⁴⁴ רבי בנימין ב"ר מאיר הלוי זיע"א, חמדת ימים, שבת קדש, פרק ה

...ואף אם אין כל ישראל יוכלו לעשות כדת היום, עם כל זאת כל שיש עדה קדושה עושה כסדר הזה מספיק, וכמ"ס בזהר חדש בענין התשובה א"ל ר"א חייך אי מהדרין בתשובה רישי כנישתא או חדא כנישתא, בזכותיהו יתכנס כל גלותא ע"כ. כ"ש בענין כבוד הדר המלכות בעת עלותה עולת שבת בשבתו לעת ערב שבת כי עת רצון היא מאד למעלה ואולי יהי נועם ה' אלהינו עלינו למהר לגאלינו מגלות החל, להעביר גילולים מן הארץ ולתקן עולם במלכות שדי.

כמו באמת כך היה מעשה בימי רבינו הקדוש האר"י ז"ל כי פעם אחת בערב שבת סמוך להכנסת כלה יצא הרב ז"ל עם תלמידיו חוץ לעיר צפת תוב"ב לבוש ד' בגדי לבן כדי לקבל שבת, והתחיל מזמור לדוד הבו לה' בני אלים, ופזמון מיוסד לקבלת שבת, ומזמור שיר ליום השבת בניגון נאה, ובתוך שהיו משוררים אמר הרב לתלמידיו, חברים, רצונכם שנלך לירושלים קודם השבת ונעשה שבת בירושלים? וירושלים היא רחוקה מצפת יותר מעשרים וה' פרסאות, והשיבו קצת מן התלמידים ואמרו אנו שומעים בכך, וקצת השיב ואמרו נלך קודם ונודיע לנשותינו ואחר כך נסעה ונלכה, ואז חרד חרדה גדולה והכה כף אל כף ואמר, אויה לנו שלא היה בנו זכות להגאל, שלמי שמיאנתם בדבר חזר הגלות לאיתנו בעונות הרבים, ואילו הייתם משיבים כולכם פה אחת שאתם מרוצים לילך בשמחה, תכף היו נגאלים כל ישראל, שעתה היתה עומדת ליגאל כי נתעוררו באותה השעה הרחמים למעלה ע"כ:

⁴⁵ רבי נפתלי הרץ ב"ר יעקב אלחנן בכרך זיע"א - יליד פרנקפורט שבגרמניה. מגיל צעיר נמשכה נפשו ללימוד הקבלה. בין מסעותיו הגיע גם לארץ ישראל, שם למד מתלמידי האר"י הקדוש זיע"א, רבי ישראל סרוג, רבי סולימן מוגרבי, ורבי סעיד סגי נהור זיע"א. כמו כן למד בירושלים מפי השל"ה הקדוש זיע"א. לאחר לימודיו בארץ ישראל שם השתלם בתורת הקבלה על פי שיטתו של רבי ישראל סרוג זיע"א על משנת רבו, חזר לאירופה, לימד וכתב ספרים בחכמת הקבלה, ונחשב לאחד ממעבירי שיטת האר"י הקדוש למקובלי אירופה.

רק חזק ואמץ ביראת ה' להוסיף בהתעוררות התשובה לבני העיר ובזכות
חדא כנישתא יכנש גלוותא [זהו חדש סוף נח], ונשמתו של ירמי' היא
הועילה לך לעזרך ולסייעך באלו המצות, וזהו סוד אמרם ז"ל, 'אלמלא
הקב"ה שעוזר אינו יכול לוי' [סוכה נ"ב ב'].

רבי שמואל אריפול זיע"א, שר שלום על שה"ש, פרק ה' פס' ח', דף סז ע"ב

השבעתי אתכם כו' הם דברי האומה ישראלית ולפי שהגאולה הזאת באה על ידי מתתיה
בן יוחנן כהן גדול ובניו הכהנים⁴⁶, יאמר עליהם בנות ירושלים והטעם כי כמו שארץ
ישראל היא מבחר כל העולם וירושלים היא מבחר ארץ ישראל כמו כן ישראל מבחר כל
האומות והכהנים מבחר ישראל, ולכן יאות לכהנים לכנותם לבנות ירושלים,

אם תמצאו את דודי כו' **כלומר גם אם לא תמצאו אותו אלא שיניח אותנו בגלות
לעולם אנו מתחזקים ולא נרפנו** ואולם אם תמצאו אותו תגידו לו שחולת אהבה כו'
איך אנו חולים ביסורין קשים על דבר כבוד שמו כי עזה אהבתו וכענין האב והאם שתלו
אותם נגד הילד אשר מלו וכענין האשה שמלה את בנה ועלתה על החומה וכו' וכענין
האנשים וכל הטף והנשים שנשרפו בתוך המערה בעבור שמצאו אותם שומרים את יום
השבת כמסופר במגלת אנטיוכוס:

כפתור ופרח

רבי שמואל אריפול זיע"א, שר שלום על שה"ש, פרק ח' פס' ד', דף פח ע"ב-פט ע"א

ולפיכך אמר בתחלה אמך ואחר כך ילדתך ולפי שלעתיד לבוא יתוקן הכל כדאיתא
במדרש תילם מזמור יד וז"ל בעולם הבא שניהם מתקיימין דברי הרב ודברי התלמיד,
דברי הרב דכתיב ונתתי לכם לב חדש⁴⁷, דברי התלמיד דכתיב והיה אחרי כן אשפוך את
רוחי על כל בשר⁴⁸ ועם זה יובן זה הכתוב עם הקודם אליו שאמר מה תעירו ומה תעוררו
את האהבה עד שתחפץ כלומר מה תוכלו עתה לעורר אהבת האל ית' ולשאול
תן אתה עד שהיא תחפץ מאליה אמנם בזמן שהיה לכם לעורר אותה לא עוררתה
שהיה זה כשעלתה מן המדבר וז"א מי זאת עולה מן המדבר כו'.

או יאמר מי זאת עולה וגו' **אחר שבתחילה אמר השבעתי אתכם בנות וכו' שהיא
השכינה שהשביעם את ישראל שיסבלו עול הגלות** יאמ' עליה מי זאת עולה וגו'
ביען כאשר בחרב הבית עלתה מן המדבר למקומה הראשון כדאיתא בפרק ד' דראש
השנה⁴⁹ אמר רב יהודה בר אידי אמר רבי יוחנן עשרה מסעות נסעה שכינה וכולהו מקראי

חיבר את הספה"קים: **שבע רצון** - ספר קבלי בלשון זהר; **גן המלך** - פירוש למאמרי זהר, עדיין בכתב יד; **עמק
המלך** - מסכם ומבאר את קבלת האר"י על פי שיטת רבי ישראל סריג זיע"א. הספה"ק עורר מחלוקת רבה עליו מצד
רבי חיים הכהן מארס צובא ורבי משה חאגיז זיעו"כ"א (אמסטרדם, ה'ת"ח).
⁴⁶ כפי שציין למעלה, בפירושו בדף מג-מד ישנם ד' שבועות כשיטת רבי חלבו ע"ה (מדרש חזית)

דהיינו פרק ב' פס' ז' - כנגד גלות מצרים
דהיינו פרק ג' פס' ה' - כנגד גלות בבל
דהיינו פרק ה' פס' ח' - כנגד גלות יוון
דהיינו פרק ח' פס' ד' - כנגד גלות אדום (וערב-רב).
⁴⁷ יחזקאל לו, כו
⁴⁸ יואל ג, א
⁴⁹ ד דף לא ע"א

וכנגדן גלתה סנהדרי מגמרא מכפורת לכרוב ומכרוב לכרוב ומכרוב למפתן וממפתן לחצר
ומחצר למזבח וממזבח לגג ומגג לחומה ומחומה לעיר ומעיר להר ומהר למדבר וממדבר
עלתה וישבה במקומה שנאמ' אלך אשובה אל מקומי וגו' ע"כ...

האר"י הק' וגוריו

רבי יצחק לוריא 'האר"י הק'⁵⁰ זיע"א, פי' האר"י ז"ל על שה"ש⁵¹, פרק ב' פסוק ז'

השבעתי אתכם בנות ירושלים וגו'. להיות כי חילות מלכות בבריא' שומעות ויודעות התפלות התמידיות של השכינה על בניה **אולי יעלה על דעתם לעורר ע"י שירתם דבר הנוגע לגאולה בחסרון זמן קודם דור זה**. לזה השביעה השכינה שבתוך קץ של זכו.

אי לא זכו, אדרבה מתעורר הדין. וקנאת האויב מקטרג ושלמות שמא קדישא תלוי בזה שימחה הרע. ויחזרו י"ד דאדנ"י להלביש י"ה דהויה הנקרא **אהבה** כי י"ה באו"א דלא מתפרדין ואין לעורר הדבר **בלתי זכות רב או בקץ של בעתה** (נשמט):

רבי יצחק לוריא 'האר"י הק'⁵² זיע"א, פי' האר"י ז"ל על שה"ש⁵³, פרק ג' פסוק ה'

השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות וגו'. והנה כבר לעיל (פרשה ב' פסוק ז') השביעם שהם המלאכים מרכבתא דבריא'ה ופירשתיו שם ע"ש וטעם ההשבעה שם שהיא בעצמה שאלה סמכוני באשיות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני והיה חשש מחמת אהבתם לה כי הם בני מט"ט בראשם כנודע ולזה הוצרכה להשביעם כי היה אחריות אז לעורר אז תוך זמן וקצה הזכות זכו ואין.

כי אדרבה היו מעוררים את הנגדיים⁵⁴ וכן הכא שראתה שעל משכבי בלילות בקשתי וגו' רואים בצערה תמיד והם אמצעיים ומשתדלים לעורר זוגם כנזכר ועל ידי שירתם עלמות שיר כי כן נקראים בשם נקבה להיותם בני מלכות ועוד את שאהבה נפשי ראיתם כי כל זה הוא צער עצום להם בין מצד עצמה בין (מצד) העדר השפע עצמה **לזה חזרה בכתראה (באותה ההתראה) להם השבעתי אתכם כו' :**

רבי יצחק לוריא 'האר"י הק'⁵⁵ זיע"א, פי' האר"י ז"ל על שה"ש⁵⁶, פרק ה' פסוק ח'

השבעתי אתכם בנות ירושלים וגו'. הנה כשם שהשביעה השכינה לבנות ירושלים שהם המרכבה תחת הדום רגליו בבריא'ה **שלא לעורר הקץ בלא זמן כנ"ל.**

כן השביעם להודיע לו צערם התדיר. **ודע שאהבה רבה באצילות וזוטא בבריא'ה** וזו היא המשביע למרכבתה מה הגידו לו והיה צ"ל שתגידו לו.

אמנם רצתה לרמוז להם כל תאותה להתדבק ולהתייחד בפרצופו שם מ"ה הקדוש וע"ז **חולת אהבה אני לעלות לעולם האצילות אצל דודה ידיד נפש :**

⁵⁰ ה"רצ"ד - ה' באב ה'של"ב

⁵¹ י"ל בספה"ק שיר השירים עם פירוש הגר"א (וילנה, ה'תרצ"א)

⁵² י"ל בספה"ק שיר השירים עם פירוש הגר"א (וילנה, ה'תרצ"א)

⁵³ דהיינו התגרות באוה"ע.

⁵⁴ י"ל בספה"ק שיר השירים עם פירוש הגר"א (וילנה, ה'תרצ"א)

רבי יצחק לוריא 'האר"י הק' זיע"א, פי' האר"י ז"ל על שה"ש⁵⁵, פרק ח' פסוק ד'

השבעתי אתכם בנות ירושלים וגו'. לחוט המשולש של השבעה זאת כבר ניתנו טעם לכ"א במקומו וחזרה השכינה להשביע את מרכבת דבריה הדום רגליה בנות ירושלים שאולי יעלה על להבת אהבתם בראותם עוצם וחוזק אהבתה לגבי בעלה אחר שכבר הבטיחה ברוב טוב הצפון לצדיקים עין לא ראתה לעורר ע"י שירתם כי דרכם בכך לעורר את אהבה קודם זמנו זה שזכינו בעקבי משיחא **לזה שינה ושלש ופרט לה שישבו על משמרתם בשב ואל תעשה** משא"כ בזמנינו זה שמוטל עלינו לשלש דמעותינו על לחיינו השמת לבך לעת קץ כל הקיצין הנה לא ינום עם סגולה ונאספו שם כל העדרים **צדיקים ילכו בה כל ירא וחרד את דבר ה'** ויקבצו יחד בתפלה מיוחדת פעמים שלש ערב בקר וצהרים ובהקמת חצות (שהוא ענין רבא ויקרא כי אז גילוי האורות העצומות שעת רצון עת לצעוק ועת לענות :

רבי יצחק לוריא 'האר"י הק' זיע"א, שער הפסוקים

יתן למכהו לחי ישבע בחרפה (איכה ג, ל), ירצה : **כי בראות א' מן אומות העולם הבא להכות את ישראל על לחיו, והישראל נותן לו לחי ומזמינו לקבל ההכאה, אז ישבע הגוי בחרפה ההיא שנחרף הישראל וימנע להכותו, ועצה טובה השמיענו בגלותינו.**

האר"י הק' זיע"א, ספר הליקוטים⁵⁶, פרשת וזאת הברכה, פרק ב

השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות וכו' : דע, כי כמו שיש זווג לזו"ן ע"י יסוד, כך יש יסוד, כדי לחבר הספירות וההיכלות זה בזה. והשם המחברם, נקרא הדרניאל. וזהו פ' **הפסוק השבעתי אתכם, לשון שבועה. ופירוש, אני השבעתי אתכם בצבאות**. פי', צב"א או"ת, וצבא, הם חיילות ההיכלות של חיות ואופנים, זכרים ונקבות. גם תוכל לומר, **השבעתי לשון שבעה**. ופירוש, שבע ספירות מתלבשות ב' היכלות. בנות ירושלים, פירוש, **בנות ירושלים**. שאינם עושים זווג, כ"א מלילי שבת ללילי שבת. ואז הוא בצבאות, פירוש, ל' צביון ורצון, ואז חוצבת הנפשות מאצילות. ואילות השדה, זהו זווג חול, לשון תוקף, תוקפא דיצחק, הם למטה מנו"ה. ולכן נק' בכאן ואמר אילות השדה, שאז הם נפשות תמורה. אל תמר בו⁵⁷, אל תמירני בו. **אם תעירו, מלכות, ואם תעוררו, בינה**. ב' התעוררות, שהיא בזווג שבת, שמתעוררים כל השבעה אז. **את האהבה, פי' מלכות, מקושטת בי"ג בוסמים עלאין, שהם שיר ושבחה**. י"ג, כמנין אהב"ה⁵⁸. **עד שתחפץ, שאז⁵⁹ הוא רצון עליון:**

⁵⁵ י"ל בספה"ק שיר השירים עם פירוש הגר"א (וילנה, ה'תרצ"א)

⁵⁶ **ספר הליקוטים** – הינו ספר הליקוטים מהאר"י הקדוש זיע"א, לקטו תחלה הרב עיר וקדיש מרנא ורבנא ר' מאיר פאפירש זלה"ה מדרושי הרב האמתיים. ואחר כך סדרו הרב המקובל האלקי ח"ק כמוהר"ר שר שלום מזרחי שרעבי זצוק"ל.

בדר"כ הוא מודפס יחדו עם **שער הפסוקים** הוא **השער הרביעי** מן השמונה שערות המפורסמים מכתבי האר"י הקדוש, ובו דרשות נעלמות וסתרי תורה על כל התנ"ך, אשר חבר רבי חיים וויטאל זצלה"ה אשר קבל מפי רבו המקובל האלוקי רבי **יצחק לוריא אשכנזי (האר"י)** זיע"א.

⁵⁷ נדרים סוף פ"ב

⁵⁸ ע"י זוה"ק חב קל"ב, וליקוטי תורה פס' זה.

⁵⁹ א"ז – יחוד הוי"ה אהי"ה

עוברי בעמק הבכא. סוד המיתה בסוד המלכים שמתו וצריכין בירור לעולם כי אף שנבררו מעיקרא לא היו רק בחי' אחר באחר כל מה שנתברר ואם לא חטא אה"ר הי' הכל נתקן ואפי' הפנים ואל היו צריכים לעה"ז התחתון כלל **שכל כוונת העה"ז הוא לצורך הבירור** כמ"ש וזה הי' חטא אה"ר שאכל מעץ הדעת טו"ר שהי' מעורב ואם הוא לא חטא בזווג הראשון שהי' נעשה בליל שבת הי' מתפרד הטוב מהרע לגמרי וזה הטוב היה מתברר למעלה והרע יורד למטה וכיון שחטא אדה"ר נשארו מעורבים ונפלו מנצוצי קדושה בקליפה. **והנה כל מעשה המצות אשר נעשו כל ימי חייו וגם המיתה הכל הוא לצורך הבירורים הללו ואחר שיושלם כל הבירור יבא משיח וזהו ענין המטר היורד מלמעלה וגורם להוציא הצמחים מי נתן הצמחים שיוצאין מן העפר הזה אלא הם ניצוצי קדושה המעורבת תוך הקליפה ויוצאין לחוץ**, והנה ענין הבירור הוא כי יורד אור עליון מהקדושה שלמעלה במטר ואז הנצוצות של קדושה אשר בעמקי הקליפות עולים לקראת אור היורד ומתדבקין ועולין ומתבררין, והנה המטר הוא אור העליון היורד מלמעלה שהם מ"ד וכנגד' עולים אלו המ"ג שהם הניצוצות הנ"ל וזה אין לך טפה היורדת מלמעלה שאין כמה טפים עולים מלמטה משום שניצוצין אלו שהם מן הקדושה והם אסורים בכבלי ברזל בעמקי הקליפות והם מתאווים ואז עולים בחשק גדול טפיים נגד טפה א' ולהיות כל טובותינו תלוי' בזה הבירור כי כשיושלם יבא משיח צדקינו והבירור תלוי במטר לכן לא נז' עונש גדול בתורה כמו מניעת מטר ובשכר היותר גדול כתיב ונתתי מטר ארצכם משום שבמטר תלוי ביאת משיח וז"ס גדול יום גשמים כקיבוץ גלויות וקשה מה שייד' זה לזה אלא קיבוץ גלויות עצמ' הוא קיבוץ כל הניצוצין הללו שהם בגלות ולכן גדול יום הגשמים כי הוא קיבוץ גלויות עצמו וז"ס שובה ה' שביתנו כאפיקים בנגב שהוא המטר, והעה תראה שתלה קיבוץ הגדול בקטן כי קיבוץ גלויות הוא הגדול שהוא מ"ש שובה ה' שביתנו ואפיקים בנגב שהוא המטר הוא הקטן וא"כ מי נלה במי, אלא בבחי' רבוי קיבוץ גלויות גדול כי אז יתברר הכל בפעם א' אבל בבחי' שהכל תלוי במה שנעשה ע"י מעשינו שאנו גורמים שיבא המטר ויברר המטר הוא גדול, והנה עיקר הבירור תלוי במצות הוניהגות בארץ אם אדם חורש בשור וחמור או זורע כלאים גורם שתוציא הארץ ג"כ מעורב טומאה וקדושה ואין זה הכוונה וכשהן שומרין המצות אז מתבררת הקדושה בפ"ע וזהו לעבדה זו מ"ע ולשמרה מצות ל"ת, והנה כמו שיש בחי' בנשמות שאנו רואין שיש מי שגדול שכל מעשיו ומדותיו טובים ויש להיפך הכל רע ויש רע במדותיו ובמעשיו טוב ויש טוב במדותיו ורע במעשיו וזהו כשיש לאדם נשמה פנימית טהורה ובא לו מחמת זכות נשמת צדיק לסייע אותו וזהו מקיף עליו הרי זה טוב בכל ולרשע בהיפך וכשיש לאדם נשמה טהורה וטובה ומחמת איזה עון בא לו איזה נשמה מהקליפה שהיא חופפת עליו הרי זה מעשיו טובים מחמת שורש נשמתו הטהורה והקליפה החופפת עליו גורם להיות לו מדות רעות וכן מי שיש לו עיקר נשמתו מהקליפה אלא שמשום איזה זכות שעשה בא לו נשמת צדיק לתקן אותו הנה מעשיו רעים מצד נשמתו ונשמת הצדיק גורם לו מדות טובות וכן בקליפ' עצמ' יש בחי' שהוא קליפ' מלגאו ומלבר והוא אותו בחי' שכבר נתבררו הנצוצות אלו דקדושה שהיה בתוכו ואותן שכבר נתבררו הם הכל טוב מלגאו ומלבר ועל שכנגד אלו הב' אמר הכתוב והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו זו היא הנשמה אשר בתוכו שהוא פריו ממש ועליהו לא יבול זהו נשמת צדיק החופף עילו וזהו ועליהו שהוא המקיף עליו לא יבול ועל הב' שהכל רע אמר לא כן הרשעים כי אם כמוץ אשר וכו' כי המוץ הוא הכל קליפה ואין בה שום מוח, וכנגד אלו יש באילנות כי התאנה הוא נגד מה שנתברר הכל כי הכל טוב הוא ואילן סרק הכל רע שהכל קליפה ויש אילנות שפרי שהוא המוח מלגאו והקליפ' חופף עליו מבחוץ כמו אגוזים ורימונים וכנגדם בקליפה שלקחה ניצוץ הקדושה בתוכה לחיות אליה והיא חופף עליה כקליפה אל המוח והוא בבחי' צדיק שבאה לו נשמת רשע ומקפת עליו לכן יש לו מדות רעות כדאמרן ויש מיני אילנות כגון זיתים ותמרים שהמוח מלבר והקליפה מלגאו שהוא הגרעינין שבתוך הענבים וכיוצא והוא נגד זה בקליפה כשניצוץ הקדושה שנפלה שם היתה גדולה ולא יכלה הקליפ' לסבול כל אותו האור בקרבה ונכנסת הקליפה בתוך והקדושה מקיף עלי' מלבר והוא הרשע שבא אליו נשמת צדיק לתקן אותו והנה הע"י דוחה מעליו כל הקדושה ונשאר הקליפה מלבר ומלגאו לכן ע"ז נקרא צואה כמ"י צא תאמר לו כי הצואה כי פסולת גמור, והוא כי עיקר אכילת האדם לצורך בירור כי כשאוכל מתדבק בנשמתו ניצוץ הקדושה והפסולת דוחה אותה לחוץ וע"כ היה המן נבלע באיברים שהי' כולו בירור גמור בלי שום פסולת וע"כ ע"ה אסור לאכול בשר מפני שאין

יודע לברר והצדיק בברכתו שמברך על המאכל הוא מברר, והנה כשנפלו המלכים נפלו ג"כ בכמה בחינות יש מהם שנפלו בבחינת הדומם ולפי שהם היו ז' יש מהם ז' מיני מתכת כסף זהב חסד גבורה נחשת ת"ת בדיל נצח עופרת הוד כסף חי נגד יסוד לכן נקרא חי ברזל נגד מלכות וזה שגם הדומם הוא גדול מפני ניצוצי הקדושה שבקרב וכן נפלו בצומח ולכן יש בחי' באלנות כדאמרן וכן נפלו בבחי' הנז' באומות ולהיות כי עיקר אחיזתן כשהיה נחש מטיל בחוה זההמא ע"י היסוד שלו לכן במצרים שהוא ערוה הארץ שם נתערבו הרבה מהניצוצין וע"כ גלו ישראל לשם וגם השכינה גלתה עמהם להעלות אותן הניצוצין אשר שם לכן היה צריך ית' בכבודו ובעצמו ליכנס תוך גילולי מצרים להוציא הקדושה כי יש קליפה קשה כי אפי' אם מלאך יהיה שם אפשר שיתאחז בו ולכך הוצרך אני ולא מלאך וע"כ נצטוו ישראל לא תוסיפו לראות' עד עולם משום שכבר נתברר כל הקדושה שבו כשיצאו ישראל ממצרים וא"כ מה הוצרך לישראל לירד עוד שם אחר שיצאו בפרהסיא יצאו כל הניצוצין שהיה שם אבל בבל שיצאו במטמוניות עדיין נשאר ניצוצין שם **לכך כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה כמ"ש בבבלי יובאו ושמה יהיו וע"כ נגזר על ישראל שישתעבדו בע' אומות כולם להוציא הניצוצין שנפלו בכל אומה ואומה וארז"ל שאם יהודי א' נשבה בידי אומה א' כיון שגולה שם אותו היהודי די והרי הוא מעלה עליו כמו שנשתעבדו שם כל ישראל בידיהן כי באותו היהודי די להעלות מה שנפל באות האומה וע"כ נתפזרו כ"י בכל רוחות העולם להעלות הכל⁶⁰. והנה כל הברור שאדם עושה בחייו הוא במצות ובמעשיו ובפעולותיו אבל במותו כשיוצא נשמת הצדיק מן הגוף שאז הנשמה בלי לבוש הגשמי ואז אין אחיזה לחיצונים בנשמה והיא נכנסת בתוכם ומשברת הקליפה ומלקטת הנצוצי' הכל כפי כח הצדיק שמת ומעלה אז בשעת מיתתו יותר מכל מה שהעלה בחייו וז"ס גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם נמצא שהצדיק מתנקם ממלאך המות וז"ס אשר שלט האדם באדם לרע לו ר"ל האדם הבלעיל שולט באדם הצדיק לרע לו של בלעיל כי לוקח הקדושה מקרבו ונשאר מת וזהו 'האדם' 'באדם' 'לרע לו ר"ח' 'בלע' 'המות' 'לנצח' וע"כ הצדיקים המתים בלא חטא כענין ישי וכלאב ובנימין ולוי שמתו בעטיו של נחש ונראה שיש ח"ו עול בחקו ית' אלא שלהיות האדם גורם לכל אלו הנצוצים שנפלו לכן הוצרך המיתתו להעלות ואין מי שיעלה יותר מאלו הצדיקים שלא חטאו וזהו בעטיו של נחש כי הנחש גרם העון וכל הנפילה זאת וע"כ הוצרכו למות להוציא את בלעו וע"כ הצדיקים במיתתן עוברי' בגיהנם להוציא הניצוצים אשר שם כי הנה בגיהנם עיקר דירת הקליפות וכשמת הרשע הקליפ' אוחזין בו אבל כשהוא צדיק אינם יכולים לאחוז בו ואדרבה הוא מוציא מה שבידם וז"ש עוברי בעמק הבכא שהוא הגיהנם הצדיקים עוברים שם ומשם מעלים מ"י למעלה דהא כל עיקר המ"י היה מאלו הנצוצין שנפלו וזהו מעין ישיתוהו כי כמו שהמעין מעלה מים ממטה למעלה כך הצדיקים מדי עברם בגיהנם מעלים מ"י למעלה והצדיק הזה מורה להם הדרך ומעלה אותן עד יסוד רחל ואז יסוד העליון דכורא משפיע מ"י נמצא שהמורה הזה מתעטף בב' ברכות מן ברוך עליון ותחתון וזהו גם ברכות יעטה מורה וילכו מחיל אל חיל כי מכל עולם ועולם הם הולכין ומבררין מעשייה ע"י הנפש ומיצי' ע"י הרוח ומבריא' ע"י הנשמה אח"כ בכל הניצוצי' שמעלה עמו מכל העולמות יראה אל אלהים דהיינו נוקי' העליונה הנקי' אלהים שהוא ה' אותיות ה"ה שלה ובאיזה מקום שלה מתראה בציון שהוא יסוד שלה **ששם עולה להיות מ"י ואז מתפללת הנשמה שם וכל בקשת הצדיקים שם הוא על ביאת המשיח וז"ש ה' אלהי' צבאות שמעה תפילתי וגו' מגיננו ראה אלהים והבט פני משיחך** וגם זהו מה שאנו עושין במצות ובמעשים שאנו מעלין בכל מצוה ומצוה ובכל תפלה ותפלה ובכל ברכה וברכה מ"י וזהו מה שצריך לברכותינו כי א"א להעלות אלו הניצוצי' שהם מ"י לרחל אלא ע"י כי הצדיק הזה כשאומר ברוך הוא מעלה מ"י אליה וגורם שישפיע עלי' הצדיק העליון וע"כ הי' לרחל ב' צדיקי' יוסף צדיק עליון ובנימין צדיק תחתון וז"ש הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' ואז בהיות הנשמה של הצדיק שמעלה מ"י שם ביסוד שלה היא מתברכת ממ"י הנשפעת על רחל ע"י וזהו יברכך ה' מציון שהוא היסוד העליון:**

⁶⁰ השווה לדברי קדשו של רבי חיים ב"ר עטר 'אור החיים הק' זיע"א, בראשית כ"ח ה'

רבי יצחק לוריא 'האר"י הק' זיע"א, שער הגלגולים, הקדמה לח

אמר לי מורי זלה"ה, **כי שלשה הם שטעו בקץ**, יעקב כשקרא לבניו ונעלם ממנו הקץ. וכן ר' עקיבא יש בו אותיות יעקב, **לרמוז כי טעותם וטעה וחשב שכן כוזבא היה משיח**. וכן שמואל טעה בענין אליאב, שחשב שממנו יצא משיח, וכמשי"ה (שמואל א' ט"ז) אך נגד ה' משיחו. ולכן שלשתם נתגלגלו לתקן טעות זה:

רבי יצחק לוריא 'האר"י הק' זיע"א, שער מאמרי רשב"י, פרשת פקודי, דף רכו ע"ב

ה' אפיקת כמה חילין לזניהו ברזא דו' כו' ו' דא רזא דדכורא דקיימא למיהב מזונא לנוקבא כו'.

פירוש כי למעלה אמר כי יש נקבות מצד המלכות ונקרא עלמות שיר שהם משוררות תמיד והם תעוררות תמיד את האהבה בין ת"ת למלכות בהתעוררות התחתונים **והם הם בנות ירושלים והם י"ב שבטים והם י"ב בקר אשר הים שהיא מלכות עליהם מלמעלה כי היא מעולם האצילות והם מעולם הבריאה ולפיכך אמר מלמעלה והם הם שבע הנערות הראויות לתת לה. ואל יקשה בעיניך אם הם שבעה איך הם שנים עשר כי כבר בפ' ויחי בדרמ"ב ע"א אמר וז"ל ד"א בנות ירושלים אילין י"ב שבטין דתנינן ירושלים על י"ב טורין קיימא ומאן דאמר על שבעה לא קאמר לאשלמא שלימו. ואע"ג דכולא חד דאית שבעה ואית שנים עשר ואית ארבעה וכולא חד כו' בשורה י"ט. והכונה הוא כי כשהיא עומדת על י"ב יורה שלמות כי ששה קצוות פועלים דין וששה קצוות פועלים רחמים והיא עומדת עליהם ומכרעת וכוללת אותם הרי י"ג וכשהם ששה יורה שאין כאן כי אם ששה קצוות דין ולא של רחמים (דף כ"ב ע"א) והיא עמהם הרי שבעה וזה דעת מי שאמר על שבעה הרים עומדת ואז אין שלימות דין עם רחמים או שאין קצוות הרחמים פועלים אלא נכללים בתוך שש קצוות הדין או איפכא שש קצוות הדין אין פועלים ונכללים ברחמים ואין זה שלום והכרעה וזמ"ש לא קאמר לאשלמא שלימו אבל כולא חד כי האמת אינן כי אם ששה קצוות וכללות המדה עמהם הרי שבעה ומי שאמר ארבעה הוא כללות השש קצוות שלשה בג' חסד בנצח וגבורה בהוד ות"ת ביסוד והיא המלכות הכוללת אותם הרי ארבעה ולעולם הם הם הוי קצוות היוצאין ממנה והכל אחד ולפיכך אמר וכולא חד. ואם תשאל מפני מה נזכרה המלכות בכלל המנין לדברי מי שאמר שבעה או ארבעה ולא לדברי מי שאמר שנים עשר שהרי עם המלכות הם שלשה עשר ועומדת על שלשה עשר מבעי ליה. תשובתך היא כי כבר ידעת כי יש ששה קצוות לת"ח רחמים וששה למלכות דין ובהתחברם יחד יוצאין ממנה שנים עשר ששה שלו וששה שלה והם הם הי"ב הרים וזמ"ש ה' אפיקת כמה חילין לזניהו ברזא דו' ואמר לזניהו להורות שאעפ"י שיוצאין מן ה"ה שהיא דין אינם דין אלא כל אחד למינו מצדה דין ומצידו רחמים והכל ברזא דו' ורזא דו' (ד"ש ע"ד) היינו שפע היורד דרך יסוד משך הוא"ו ונקרא חסד עלאה והוא סוד הדעת המשפיע לז"א ומתגלה ביסוד אשר הכל על ידו ולפי שכשהם י"ב מורה שהיא בחיק דודה ולא עבר זר בתוכם והכל בחשאי לפיכך אינה נזכרת ואינה במנין כי היא למעלה בעלמא עלאה עם דודה וזהו סוד והים עליהם מלמעלה מלמעל ה' דייקא וכאשר אינה עם דודה ובאה להשגיח בתחתונים לתת טרף לביתה וחק לנערותיה אין שש קצוות בעלה נזכרים אלא שש קצוותיה והיא עמהם לתת לה די מחסורה ולפיכך הם שבעה וכאשר שש קצוותיה נכללין אחת אחת והיא בתוכם ולא בחיק בעלה הם ארבעה וזה נכון ודא רזא דדכורא שהוא השפע והאור הנקרא חסד עלאה דאתגל' בפום אמה כנודע שהוא בא ממזלא ונמשך לדעת ומשם לז"א הוא הוא"ו ונמצא דרזא דואו הוא הדעת והאור הזה הוא היורד דרך היסוד שהוא מקור היכר הזכר ומשם ניזונת הנקבה וזהו רזא דדכורא דקיימא למיהב מזונא לנוקב' ובג"כ כל אנון וויין דעבד בצלאל שהוא היסוד כדפירש רשב"י בפ' זו הוא עשה וויין השש קצוות של הזכר היורדין דרך היסוד וכמ"ש שוקיו עמודי שש למיהב לון להשראה על נוקבי הם השש קצוות שלה שהם נקבות והיסוד הוא המהב כד"א כי כל בשמים ובארץ ואעפ"י שהעמודים הם נצח והוד והוויין הם מיסוד והם על העמודים אין תימא כי יסוד בסוד הזווג הוא למעלה מנצח והוד שהם השוקים והוא הברית וזהו למיהב להון דהיינו על העמודים שהם נצח והוד ואח"כ לאשראה על נוקבי במלכות ומדרגותיה. והנה שש קצוות אלו שהם נגלים ויוצאין מהמלכות נצטיירו בארבעה מקומות אם בחכמה והיא י' שבשם ושם מתגלים בהם ג' ראשונות באופן שעולים לאלף וזהו רזא דאלף והוא חושבן שלום שכל העשר מתגלים**

ומשם מתגלים ויורדים בבינה שהיא ה' שבשם ואז הם שבע מאות כי אין מתגלה בהם ג' ראשונות וכן הבינה היא שבע (ע"ב) שבתות שנים ושם מאירים אור גדול ושלם כל אחת כלולה ה"א מעשר וכל אחת ואחת מעשר עד שבע מאות וזהו רזא שלם אינו חסר מתכלית הארתם ומשם מתגלים ויורדין לת"ת והיא ו' שבשם והם חמשה כי הוא עץ החיים מהלך ת"ק שנה ואין המלכות עמו כי בהיותם בבינה היו ת"ת ומלכות ד"ו פרצופין בסוד ה"ה ד"ו ולפיכך הם שבעה עם המלכות ואח"כ נאצל ת"ת לבדו המברית מן הקצה בינה אל הקצה מלכות והם חמשה ספירות חסד גבורה נצח הוד יסוד ות"ת המברית והוא חמשה ומה שאין שם חמישי או חמש מאות כי הוא סוד החתן המתיחד עם הכלה אשר הוא פושט כל בגדיו ונשאר בגופא לחוד להתיחד עם כלתו וזהו סוד ו' גוף לבר משוך להתיחד בקירוב בשר עם הכלה ומשם יורדין ומתגלין במלכות והיא ה' אחרונה שבשם ושם הם שבעים עם המלכות הכוללם וטעם היותם שבעים ולא שבע כי כולם כלולות. מעשי ומקבלת מכולם הרי שבעים הכלל העולה כי הווי"ן שהם סוד הששה קצוות נתגלו בחכמה בסוד אלף. ובבינה בסוד שבע מאות להיות כי הבינה שם בית המלכות ובת"ת בסוד חמשה ובמלכות על ידי היסוד בסוד שבעים ומשם נתגלו למטה ממלכות אלא שבאה על נוקבי וכולא ברזא דוא"ו שהוא היסוד כי הוא השושבין ובדיוקנא דו' ת"ת אתעביד בדמות אדם העליון יש כמה אדם תחתון במדרגות המלכות להזדווג עם הנקבה כי כל הצורות הקדושות גם אשר למטה מהמלכות דמות אדם בשש קצוותיו להנה זכרים ונקבות כמבואר בזוהר פ' תרומה להזדווג זה עם זה ולהשפיע שפע וכולא מרזא עלאה מששה קצוות עליונות שמחכמה ומבינה :

וע"ע בספה"ק 'זוהר הרקיע' לרבי יעקב ב"ר חיים צמח זיע"א, דף קסו ע"ב-קסז ע"א

רבי יצחק לוריא 'האר"י הק' זיע"א, שער היחודים

אלו הם הימים שהם מסוכנים להתחיל בהם ולעשות שום דבר, ולא ללכת בדרך, ולא לעשות שום מלבוש, ולא לישא אשה, ולא להקיז דם, שכל מה שיעשה בהם יסתכן האדם העושהו על כל פנים, רח"ל. והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור, ואמרו כי כל המתחיל בהם דבר בעולם, בין בים ובין ביבשה, כקונה, כמוכר, כלוה, כמלוה, כבונה, כנוטע, והמאמר אשה או הנושא אשה, או המבקש איזו שרה על דבר שבעולם, המתחיל בהם אחריתו יהיה נבל, ועוד אמרו לעולם לא נגזרה גזרה על האדם הן למות הן לשרושי וכו' וכו' אלא מפני שמתחיל בהם. ואלו הם :

חודש ניסן, הימים : ז', ט', י"א, ט"ז, כ"א, כ"ד.

חודש אייר, הימים : ה', ז', ט"ו, כ"ב.

חודש סיון, הימים : א', ו', ט', כ"ו.

חודש תמוז, הימים : י"ד, ט"ו, י"ז, כ', כ"ט.

חודש אב, הימים : ט', י', י"ט, כ', כ"ב, כ"ז.

חודש אלול, הימים : ט', י"ז, כ"ח, כ"ט.

חודש תשרי, הימים : ו', י', כ"ח.

חודש חשוון, הימים : ז', י"א, ט"ו, כ"א.

חודש כסלו, הימים : א', ח'.

חודש טבת, הימים : א', ב', ד', ו', ז', י"א, י"ז, כ'.

חודש שבט, הימים : ט', י"ז, י"ח, כ"ד, כ"ה, כ"ו.

חודש אדר א' וב', הימים : ג', ט"ו, י"ז, י"ח, כ"ח.

רבי יצחק אלפיה זיע"א, קונטרס היחיאלי, חלק בית השם, לוח הימים, עב ע"ב

(הועתקה מסדור כ"י של היחודים של מרן אבא זלה"ה⁶¹) ימים לא טובים ממרן האר"י זלה"ה כתב האר"י החי זיע"א אלו הם הימים שהם מסוכנים

⁶¹ הארה מתוך קונטרס היחיאלי, דהיינו שאביו של רבי יצחק אלפיה זיע"א, כך מופיע בסידורו.

להתחיל בהם ולעשות שום דבר, ולא ללכת בדרך, ולא לעשות שום מלבוש, ולא לישא אשה, ולא להקיז דם, שכל מה שיעשה בהם יסתכן האדם העושהו על כל פנים, רח"ל. והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור, ואמרו כי כל המתחיל בהם דבר בעולם, בין בים ובין ביבשה, כקונה, כמוכר, כלוה, כמלוה, כבונה, כנוטע, והמארכ אשה או הנושא אשה, או המבקש איזו שררה על דבר שבעולם, המתחיל בהם אחריתו יהיה נבל, ועוד אמרו לעולם לא נגזרה גזרה על האדם הן למות הן לישרושי וכו' וכו' אלא מפני שמתחיל בהם. ואלו הם:

חודש ניסן, הימים: ז', ט', י"א, ט"ז, כ"א, כ"ד.

חודש אייר, הימים: ה', ז', ט"ו, כ"ב.

חודש סיון, הימים: א', ו', ט', כ"ו.

חודש תמוז, הימים: י"ד, ט"ו, י"ז, כ', כ"ט.

חודש אב, הימים: ט', י', י"ט, כ', כ"ב, כ"ז.

חודש אלול, הימים: ט', י"ז, כ"ח, כ"ט.

חודש תשרי, הימים: ו', י', כ"ח.

חודש חשוון, הימים: ז', י"א, ט"ו, כ"א.

חודש כסלו, הימים: א', ח'.

חודש טבת, הימים: א', ב', ד', ו', ז', י"א, י"ז, כ'.

חודש שבט, הימים: ט', י"ז, י"ח, כ"ד, כ"ה, כ"ו.

חודש אדר א' וב', הימים: ג', ט"ו, י"ז, י"ח, כ"ח.

רבי מרדכי שרעבי זיע"א, תפילה למשה חלק א', שער העצות, עמ' 232-233

ימים לא טובים ממרן האר"י זלה"ה כתב האר"י החי זיע"א אלו הם הימים שהם מסוכנים להתחיל בהם ולעשות שום דבר, ולא ללכת בדרך, ולא לעשות שום מלבוש, ולא לישא אשה, ולא להקיז דם, שכל מה שיעשה בהם יסתכן האדם העושהו על כל פנים, רח"ל. והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור, ואמרו כי כל המתחיל בהם דבר בעולם, בין בים ובין ביבשה, כקונה, כמוכר, כלוה, כמלוה, כבונה, כנוטע, והמארכ אשה או הנושא אשה, או המבקש איזו שררה על דבר שבעולם, המתחיל בהם אחריתו יהיה נבל, ועוד אמרו לעולם לא נגזרה גזרה על האדם הן למות הן לישרושי וכו' וכו' אלא מפני שמתחיל בהם. ואלו הם:

חודש ניסן, הימים: ז', ט', י"א, ט"ז, כ"א, כ"ד.

חודש אייר, הימים: ה', ז', ט"ו, כ"ב.

חודש סיון, הימים: א', ו', ט', כ"ו.

חודש תמוז, הימים: י"ד, ט"ו, י"ז, כ', כ"ט.

חודש אב, הימים: ט', י', י"ט, כ', כ"ב, כ"ז.

חודש אלול, הימים: ט', י"ז, כ"ח, כ"ט.

חודש תשרי, הימים: ו', י', כ"ח.

חודש חשוון, הימים: ז', י"א, ט"ו, כ"א.

חודש כסלו, הימים: א', ח'.

חודש טבת, הימים: א', ב', ד', ו', ז', י"א, י"ז, כ'.

חודש שבט, הימים: ט', י"ז, י"ח, כ"ד, כ"ה, כ"ו.

חודש אדר א' וב', הימים: ג', ט"ו, י"ז, י"ח, כ"ח.

רבי שמואל ב"ר יצחק 'וידאש' די אויזא⁶² זיע"א, לחם דמעה על מגילת איכה, פרק ג' פס' ז', ד"ה הנה

הנה עתה **נתרעם על אורך הגלות הזה כי עבר קציר כלה קיץ ואחנו⁶³ לא נושענו⁶⁴** ולא אצא איני יוצא מן הגלות הזה לעולם כאלו גדר לפני שלא אצא הרי כמות אורך הגלות גם באיכותו הכביד נחשתי כי הכביד עול הגלות והצרות עלי ולא זה בלבד עשה לנו אלא כדי שלא יעלה בדעתנו להתאסף ראשי עם יחד עם בני ישראל כל העם מקצהו להתפלל אליו שיושיענו מן הגלות הזה **השביענו הוא יתברך שלא נעשה כן וכמרוז"ל על קרא דהשבעתי אתכם בנות ירושלים וגומר שהשביע הוא יתברך את בני ישראל לאמר כי מעולם לא יתפללו על הישועה שתבא קודם זמנה עד שתחפץ** וז"ש גם כי אזעק ואשוע אף אם אומר לזעוק על הישועה שתפעל תפילתי והשביעני שלא יעלה על לבי לעורר את האהבה עד שתחפץ:

רבי שמואל ב"ר יצחק 'וידאש' די אויזא זיע"א, לחם דמעה על מגילת איכה, פרק ג' פס' ח', ד"ה וכפי הדרך

וכפי הדרך אשר פירשנו לעיל גם כן כי סודר כל ג' פסוקים על הג' גליות שגלו ישראל וכן גם עתה כנגד **גלות מצרים** אמר 'גדר בעדי ולא אצא' והוא ע"ד מז"ל כי מעולם לא היה עבד יכול לצאת ממצרי' ועל זה אמר הכתוב 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים' כלומר שהיה בית מוכן לעבדים כי עבד שהיה נכנס למצרים לא היה יוצא ועכ"א 'גדר בעדי ולא אצא' שלא הייתי יכול לצאת משם ושם הכביד נחשתי כי היינו שם אסירי עני וברזל אבל היה קרוב ה' אליהם כאשר יקראוהו באמת כי ויזעקו בני ישראל אל ה' ותכף וישמע אלהים את נאקתם כו'

אמנם **בגלות הב' גלות בבל** גם כי אזעק ואשוע סתם תפילתי עד בא הזמן המוגבל למלאת ע' שנה ובאותו הגלות הב' מהרה ספו תמו הע' שנה

אמנם **בגלות הזה האחרון** גדר דרכי בגזית כאלו גדר לפני באבני גזית שא"א להורסם ולצאת מהגלות ונתיבותי עוה באופן שאין לי מקום לצאת מן הגלות הזה **והמשיל הדבר כאלו הוא גדור באבני גזית להורות על אורך הגלות.**

ובאות הדל"ת הפסוק הא' הוא רמז על פרעה מלך מצרים שהיה בחצרותיו ובטירותיו והיה אורב משם לישראל וכמו שמצינו שהזמינם בביתו להתייעץ עליהם וכמשי"ה 'ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו וגו' הוא התחיל בעצה תחלה ועליו אמר דוב אורב וגו' שם בחצרותיו ובטירותיו ועל גלות בבל אמר דרכי סורר כי השבאין היו מוליכין אותם יחפים על הדרכים אשר עלו כלם קמשונים וילכו בלא כח לפני רודף וז"ש דרכי סורר בקוצים וברקנים 'ויפשחני שמני שומם' **וכנגד הגלו' הג' אשר אנו בו אמר דרך קשתו וגו' כי בכל עת ובכל רגע אני מוצב לקראתם כמטרה לחץ:**

השווה לדברי קדשו של רבי אברהם ב"ר יצחק הלוי תמך זיע"א, פי' על מגילת איכה⁶⁵, פרק ג', פס' א-סו ("אני הגברי")⁶⁶ (כרך א')

⁶² רבי שמואל די אויזא זיע"א – נולד בשנת ה'ש"ה, יליד צפת, מגורי האר"י הק' זיע"א, וחברו של רבי משה קורדובירו זיע"א. ייסד ישיבה גדולה בצפת שעסקו בה בנגלה ובנסתר. נודע בספה"ק על פרקי אבות שנקרא "מדרש שמואל". כתב גם את הספה"ק **אגרת שמואל** - פירוש על מגילת רות. נפטר בשנת ה'שס"ה.

⁶³ צ"ל ואחנו

⁶⁴ ע"י הקדמת המהרח"ו לשער ההקדמות.

⁶⁵ מתוך הכתב יד, נמצא בגניזה הקהירית.

⁶⁶ מובא מתוך הקובץ התורני "הדרום" (יו"ל ע"י הסתדרות הרבנים דאמריקה) העורך הרב חיים דוב שעוועל; ניו יורק, חוברת כ"ח, תשרי, תשכ"ט.

רבי שמואל ב"ר יצחק 'וידאש' די אוזידא זיע"א, לחם דמעה על מגילת איכה, פרק ג' פס' כה
אמר עוד טוב לגבר וגו', כלומר, **אם תראה שהגלות הולך ומתארך יותר מדאי והצרות
הולכות ומתחזקות, לא למען זאת תתיאש תהיה בועט, רק אם יתמהמה חכה
לו כי בא יבוא.**

רבי שמואל ב"ר יצחק 'וידאש' די-אוזידא זיע"א, לחם דמעה על מגילת איכה, פרק ג' פס' ל',
ד"ה יתן למכהו לחי ישבע בחרפה
והנכון כי היא עצה לרואה את עצמו שלא יוכל להשגב מפני אויביו שיכיר את הזמן ואת
עת גדולת אויביו, וינטלם וינשאם, **ולא ינסה להקהל ולעמוד על נפשו לבלתי השתעבד
לו, אבל יתן לו הלחי כרצונו, ואז זה האויב ישבע בזה, ולא יכהו, ופירוש מכהו אשר
יוכל על זה.**
והנה רמז כפי מה שאחשוב לענין שקרה ליוסף בן גוריון ז"ל **עם עדת הפריצים**⁶⁷ **שלא
היו רוצים להשתעבד לרומה, ואף על פי שהשעה צריכה לכך, והנכבד הוא ז"ל היה
מבקש מהם שישתעבדו לרומיים, הואיל והשעה צריכה לכך, עד ישיקף וירא ה'
משמים, כי לא יבקש מהם שישתעבדו לעולם, וכמו שאמר בסמוך, כי לא יזנח לעולם
ה', וטעם הזכיר זה, כי יקונן על שלא שמעו לזה המוסר ועצת השר הנכבד ההוא, כי אם
כה היו עושים לא נפלו במה שנפלו כפי מנהגו של עולם.**

רבי שמואל ב"ר יצחק 'וידאש' די-אוזידא זיע"א, מדרש שמואל על אבות, פרק א' משנה י"א
ולכן אמר התנא חכמים הזהירו בדבריכם כי אפילו אתם שאתם חכמים אם אין אתם
נזהרים בסייגים שהם דבריכם אפשר לכם שתגעו באיסורא דאורייתא ולכן הזהירו גם
אתם בדבריכם שהם המשמרת והגדר שאתם עושים לתורה **שמא תחובו חובת גלות**
כלומר מן הקל אתם באים אל החמור כי ביען שלא נזהרתם בסייג תעברו על איסור
התורה ועבירה גוררת עבירה **עד שתעברו אף על העבירות שעונשם גלות שהם העבירות
היותר חמורות שבתורה** וכמו שאמר התנא לקמן גלות בא לעולם על עבודת אלילים ועל
גלוי עריות ועל שפיכות דמים ואלו הם העונות שהם חובת גלות שהאדם העובר עליהם
מתחייב גלות ויהיה חובת מלשון עון ואשמה וכמו שהמצוה קרויה זכות כן העון קרוי
חובה וז"ש שמא מן הקל תבואו אל החמור עד שתחובו ותעברו על עון וחובת הגלות
דהיינו ע"א וכיון שתהיו אשמים בע"א בהכרח תבוא עליכם צרת הגלות מיד **כי אין
לפניו יתברך משוא פנים ולכן תגלו למקום מים הרעים דהיינו כובד צרת
עול ושעבוד הגלות הרי צרת השעבוד שתהיה גדולה ועוד יהיה הגלות
ארוך כי לא עליכם לבד יהיה הגלות כי גם ימשך השעבוד לבניכם
אחריכם :**

⁶⁷ עיי מהרש"א, מסכת פסחים קיח ע"ב, ד"ה פיזר עמים קרבות יחפצון

רבי שמואל ב"ר יצחק 'וידאש' די-אוזידא זיע"א, מדרש שמואל על אבות, פרק ג' משנה ט"ז

הוי קל לראש ונוח לתשחורת... ואפשר עוד **שהשמיענו שהאדם יקבל עליו עול הגלות בשמחה ובטוב לבב כיון שהוא רצון אלקים**, וזהו שאמר הוי קל לראש כלומר לראש ולשר ושופט המדינה תהי' קל לו לעשות רצונו, על דרך הו' זהירין ברשות, ואמר ונוח לתשחורת כלומר אף אם יקח אותך אנגריא לכבד ולרבוץ בית התבן ובית הבקר... ולכן אמר תהי' נוח לתשחורת ואל יקשה בעיניך אותה האנגריא והשחורא כיון שהוא רצון אלקי.

רבי שמואל ב"ר יצחק 'וידאש' די-אוזידא זיע"א, מדרש שמואל על אבות, פרק ג' משנה י"ט

הכל צפוי והרשות נתונה ובטוב העולם נדון והכל לפי רוב המעשה: ואפשר עוד שכוון לומר כי הרעה אשר עושים עמנו הפרסיים בגלות הזה, הכל צפוי, שהוא יתברך רואה את כל הרעה אשר גמלנו והרשות נתונה בידם להרע אותנו, כי הוא יתברך מסרנו בידם לעשות בנו כחפצם ורצונם. ולכן נקראו השרים והשופטים של הפרסיים רשות וכמו שאמרו במשנה הו' זהירין ברשות, לפי שנתן להם השי"ת לעשות בישראל כרצונם, וזהו שאמר והרשות נתונה. ואם יקשה בעיניך כיון שהוא כן למה נתן להם רשות להרע אותנו, לזה תירץ ואמר ובטוב העולם נדון, כלומר בשביל להשיג הטוב הצפון לצדיקים לעתיד לבא העולם נידון, כלומר מפני זה ישראל הם נדונים ביד הפרסיים, וכמו שאמר הכתוב אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם, ואמרו ז"ל כי הראו השי"ת גיהנם והראו שעבוד מלכיות, ובחר בשעבוד מלכיות כדי שיזכו לחיי עוה"ב, וקראם לישראל עולם לפי שהם עיקר העולם שבשבילם נברא העולם, כמו שאמרו ז"ל בראשית ברא וגו' בשביל ישראל שנקראו ראשית. ואילו היו ישראל צדיקים גמורים היו אוכלים העוה"ז ונוחלים העוה"ב, וזה אמר והכל לפי רוב המעשה, כלומר כדי שיזכה האדם הכל העוה"ז ועוה"ב, יהי לפי רוב המעשה, כלומר אם יעשה מעשים טובים.

רבי שמואל ב"ר יצחק 'וידאש' די-אוזידא זיע"א, מדרש שמואל על אבות, פרק ו' משנה ג'

וביאר עוד רעה אחרת שנמשך לבריית מעלבונה של תורה והוא עול הגלות ושעבוד גליות, וז"ש והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא, ובהיותו הכל מעשה אלהים על כן היה חרות על הלוחות אל תקרי חרות אלא חירות אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה והטעם כי לעולם סטרא אחרא אתכפיין לסטרא דקדושה ובהיות זה עוסק בדבר שהוא מעשה אלהים אין שום בריה יכולה לשלוט עליו וכל כחות החיצוניים אתכפיין ליה ולא גלו ישראל אלא על עלבונה של תורה דכתיב על מה אבדה הארץ על עזבם את תורתיה ואמר שכל מי שעוסק בתורה הרי זה מתעלה שנאמר וממתנה נחליאל ומנחליאל במות כלומר האדם אשר הוא עוסק בתורה אשר היא מתנה נתונה מאתו ית' כאשר יעסוק האדם באותה המתנה אז הוא נוחל לאל ית' והוא דבק בו ממש ועליו הכתוב אומר ואתם הדבקים בה' אלהיכם ואז כאשר נחליאל בהכרח הוא מתעלה על כל ברואי מעלה ומטה, וז"ש ומנחליאל במות כלומר מנחליאל נמשך לו שיעלה במות שיתעלה ויתרומם למעלה למעלה: